

3

2019

Letnik XXII

ISSN 1318-864X

Slovenščina v šoli

predmet

Poštšina plačana pri pošti 1102 Ljubljana

roman vejica stavek oseba pisec osebnik osebnik zaimek
glagol oklepaj intonacija svobodni verz priredje stavek
poved poudarek esej metafora osebek pravljica
črtica poved priredje pesnik samostalnik prislovno določilo
vejica vejkica vejkica

Zaira Vidau

*Izzivi čezmejnega izobraževanja
med Italijo in Slovenijo –
projekt Eduka 2*

Igor Saksida

*Skupna izhodišča in glavni
poudarki pripravljen na Tekmovanje
v znanju Slovenščine
za Cankarjevo priznanje*

Nataša Klis

*Tvorba poustvarjalnega besedila
na podlagi umetnostnega besedila
ob upoštevanju elementov
formativnega spremljanja*

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

3**2019**

Letnik XXIII

ISSN 1318-6388

Slovenščina v šoli

predmet

metafora
privedje
pravljica
priloge
vevica
priloge
priloge

Vsebina

ZA UVOD

Mirjam Podsedenšek | **3**

RAZPRAVE

Barbara Baloh | **Kako spodbujati medkulturno zavedanje v čezmejnem prostoru med Strunjanom in Miljami (projekt Eduka 2 – čezmejni razredi)**
How to Promote Intercultural and Interlinguistic Awareness in the Cross-Border Area between Strunjan and Muggia (Eduka 2 Project – Cross-Border Classes) | **4**

Zaira Vidau | **Izzivi čezmejnega izobraževanja med Italijo in Slovenijo: projekt Eduka 2**
Challenges of Cross-Border Education between Italy and Slovenia: Eduka 2 Project | **12**

TEKMOVANJE V ZNANJU SLOVENŠČINE ZA CANKARJEVO PRIZNANJE

Igor Saksida | **Skupna izhodišča in glavni poudarki priprave na tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2018/2019** | **19**

Navodila za pisanje spisa – osnovna šola, 8. in 9. razred | **26**

Dora Suljanovič | **Je mnenje drugih pomembno?** | **27**

Jan Čelesnik | **Drugačnost presega časovne in druge okvire** | **29**

Navodila za pisanje spisa – gimnazijski programi, 1. in 2. letnik | **31**

Vida Glatz | **Dediščina identitet – iskanje poti za razumevanje drugačnih svetov** | **32**

Hana Žličar | **Dediščina identitet – iskanje poti za razumevanje drugačnih svetov** | **33**

Ana Škorjanec | **Dediščina identitet – iskanje poti za razumevanje drugačnih svetov** | **34**

Navodila za pisanje spisa – poklicni programi, vsi letniki | **36**
Sergej Goričan | **Je pot cilj?** | **37**

Natalija Krek | **Je pot cilj?** | **38**

Navodila za pisanje spisa – gimnazijski programi, 3. in 4. letnik | **40**

Lea Zahrastnik | **Ivan Cankar – publicistični redoljub in ustvarjalni rodoljub** | **42**

Ana Slomšek | **Resnica je ideal** | **44**

DIDAKTIČNI IZZIVI

Nataša Klis | **Tvorba poustvarjalnega besedila na podlagi umetnostnega besedila ob upoštevanju elementov formativnega spremljanja**
Writing an Essay Based on a Literary Text and Following the Elements of Formative Assessment | **48**

Bojana Modrijančič Reščič | **Je knjiga še vedno naša prijateljica?**
Is the Book still our Friend? | **57**

PREDSTAVITVE

Vasilija Rupnik | **Razstava Pater Stanislav Škrabec tako in drugače** | **59**

Revija je vpisana v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo, pod zaporedno številko 574.

© Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2019

Vse pravice pridržane. Brez založnikovega pisnega dovoljenja ni dovoljeno nobenega dela te revije na kakršenkoli način reproducirati, kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske oblike reprodukcije (fotokopiranje) kot na elektronske (snemanje ali prepisovanje na kakršenkoli pomnilniški medij).

Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana.

Slika na naslovnici: Ignaz Eigner (1854–1922). Valentin Vodnik. V: Zvon, 5 (1879), nr. 1 (1. januarja 1879), p. 1. Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Valentin_Vodnik_1879_Eigner.png (16. 2. 2019).

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Mag. Mirjam Podsedenshek | odgovorna urednica

Srečati se z vsako besedo in jo znati prepoznati, predvsem pa ji v njeni pestrosti in različnostih pripisati njen pomen, želeli ga razvozlati in spoznavati, je gotovo nekaj najlepšega. Za vsakogar.

To lahko in sme pomeniti približati se drugemu, se z njim povezati in skupaj iskati različne odgovore, ne le za besedo in sporazumevanje, pač pa tudi za sočloveka, zlasti za mladega bralca, ki zna biti radoveden, ki išče in se trudi tudi najti.

Iskanja, ki jih napovedujeta že razpravi dr. Barbare Baloh *Kako spodbujati medkulturno sporazumevanje med Strunjanom in milijami – Projekt Eduka 2* in dr. Zaire Vidau *Izzivi čezmejnega sodelovanja med Italijo in Slovenijo – projekt Eduka 2*, odpirata več vprašanj o tem, kako povezovati védenje o malo manj znanih – ali še neznanih kontekstih jezika, njegovega učenja in poučevanja, pa tudi umetniškega in leposlovnega, ustvarjalnega izraza mladih, ki ga vsako leto znova srečamo pri Tekmovanju v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje in ki nas lahko vsako leto presenetijo, celo osupne. V njem ni skrita le splošna, ubesedena, razpisana tema, ki jo odrasli mladim ponudijo v branje, kot je videti v prispevku dr. Igorja Saksida *Skupna izhodišča in glavni poudarki priprave na Tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje*, pač pa je prav pri vsakem besedilu vidno mladostnikovo razumevanje sveta in življenja, njegovega odnosa do stvari – tudi ob in v prebranem besedilu, njegova osebna dediščina.

Lahko je tudi zrcalna podoba učiteljevih prizadevanj pri pouku, v šoli, ko se ta trudi, da bi umetnostno besedilo učenci znali in zmogli doživeti in ga tudi samostojno opazovati in želeli spoznavati, kot nam kažeta Nataša Klis v prispevku *Tvorba poustvarjalnega besedila na podlagi umetnostnega besedila – ob upoštevanju elementov formativnega spremljanja* in Bojana Modrijančič Reščič v članku z nekoliko nenavadnim naslovom *Je knjiga naša prijateljica?*

Vsako branje je namreč vstop v čisto nov, presenetljiv svet. Naj bo takih svetov vedno več!

Spoštovane bralke in bralci,

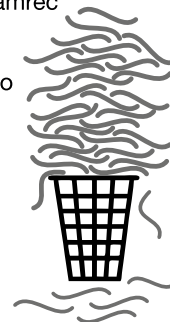
tokrat smo vam poslali **revijo brez zaščitne folije**. Za to smo se odločili po premisleku zaradi škode, ki jo le-ta povzroča. Na leto namreč razpošljemo prek **14.000** izvodov revij, zavitih v folijo.

Zavedamo se, da se nezaščitena revija lahko pri dostavi poškoduje, pa vendar se nam to zdi sprejemljivo v primerjavi s škodo, ki jo 14.000 zaščitnih folij povzroča okolju.

Upamo, da boste našo odločitev sprejeli z razumevanjem.

Na e-naslovu zalozba@zrss.si bomo veselili vašega odziva.

Slovenščina v šoli 3

XXII. letnik
leto 2019
ISSN 1318-864X

Izdajatelj in založnik: Zavod RS za šolstvo, Poljanska cesta 28, 1000 Ljubljana

Predstavniki: dr. Vinko Logaj

Uredništvo: mag. Mirjam Podsedenshek (odgovorna urednica), dr. Lara Godec Soršak (Pedagoška fakulteta Ljubljana), Mira Hedžet Krkač (Zavod RS za šolstvo), mag. Mojca Honzak (Osnovna šola Riharda Jakopiča v Ljubljani), dr. Boža Krakar Vogel (Filozofska fakulteta v Ljubljani), dr. Maja Melinc Mlekuž (Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za humanistiko), Bojana Modrijančič Reščič (Šolski center Nova Gorica), Vlado Pirč (Zavod RS za šolstvo), dr. Igor Saksida (Pedagoška fakulteta Ljubljana), dr. Miha Vrbinc (Deželni svet za Koroško),

Naslov uredništva: Zavod RS za šolstvo, OE Nova Gorica (za revijo Slovenščina v šoli), Erjavčeva ulica 2, 5000 Nova Gorica; tel. 05/330 80 79; mirjam.posedenshek@zrss.si

Urednica založbe: Simona Vozelj

Jezikovni pregled: Katja Križnik Jeraj

Prevod povzetkov: Ensitra prevajanje, Brigita Vogrinec s. p.

Oblikovanje: Simon Kajtna

Ilustracije: Mojca Sekulič Fo

Prelom: Design Demšar d.o.o.

Tisk: Present d.o.o.

Naklada: 470 izvodov

Naročila: ZRSŠ – Založba, Poljanska cesta 28, 1000 Ljubljana; faks: 01/300 51 99; zalozba@zrss.si

Letna naročnina (3 številke): 35,00 € za šole in druge ustanove; 26,25 € za individualne naročnike; 13,00 € za dijake, študente, upokojene; 40,00 € za naročnike iz tujine; cena posamezne enojne številke v prosti prodaji je 13,00 €; v cenah je vključen DDV

Kako spodbujati medkulturno in medjezikovno zavedanje v čezmejnem prostoru med Strunjanom in Muggia (projekt EDUKA 2 - čezmejni razredi)

How to Promote Intercultural and Interlinguistic Awareness in the Cross-Border Area between Strunjan and Muggia (EDUKA 2 Project - Cross-Border Classes)

Izvleček

Ključne besede:
medkulturno zavedanje,
medjezikovno zavedanje,
čezmejni razredi, sodobna
didaktična izhodišča,
medkulturne kompetence
učiteljev

Namen pričujočega prispevka je predstaviti inovativni pristop k učenju in poučevanju, ki smo ga razvili v okviru projekta EDUKA 2 - Čezmejno upravljanje izobraževanja (projekt Interreg med Slovenijo in Italijo) in ki temelji na čezmejnem sodelovanju med šolami z istim in različnim učnim jezikom na meji med Italijo in Slovenijo. Osnovni cilj projekta je bil oblikovati skupne učne vsebine in orodja, in sicer v obliki t. i. čezmejnih razredov, v katerih so se učenci sorodnih šol z obeh strani meje srečevali ter vključevali v različne učne dejavnosti. Ta oblika sodelovanja je omogočila medsebojno spoznavanje, vzpostavljanje prijateljskih vezi ter izmenjavo šolskih izkušenj tako med učenci kot med učitelji. Didaktična izhodišča in metode dela, ki smo jih pri oblikovanju dejavnosti v čezmejnih razredih upoštevali, so didaktična igra, spodbudno učno okolje/ učni prostor, izkustveno/aktivno učenje, učenje v avtentičnem okolju, načela doživljajske pedagogike ter vsebinsko in jezikovno integrirano učenje (CLIL). V prispevku bomo predstavili koncept čezmejnih razredov in s tem povezana didaktična izhodišča, v okviru katerih so se učenci sorodnih šol iz obeh strani meje srečevali ter vključevali v različne učne dejavnosti. Ta oblika sodelovanja se je za medsebojno spoznavanje, vzpostavljanje prijateljskih vezi ter izmenjavanje šolskih izkušenj tako med učenci kot med učitelji pokazala kot zelo učinkovita.

Abstract

Keywords:
intercultural awareness,
interlinguistic awareness,
cross-border classes,
contemporary didactic
concepts, teachers'
intercultural competences

The purpose of the article is to present the innovative approach to learning and teaching, which has been developed under the EDUKA 2 project - A Cross-Border Governance of Education (an Interreg project between Slovenia and Italy) and which is based on cross-border cooperation between schools with the same or different language of instruction at the border between Italy and Slovenia. The basic goal of the project was to design common learning contents and tools in the form of the so-called cross-border classes, in which pupils of similar schools on both sides of the border would

get together and engage in various learning activities. This form of cooperation enabled the pupils and the teachers to get to know one another, establish bonds of friendship, and exchange school experiences. The didactic concepts and working methods, which were taken into account when designing the activities in cross-border classes, are a didactic game, a stimulating learning environment/learning space, experiential/active learning, learning in an authentic environment, the principles of experiential education, and Content and Language Integrated Learning (CLIL). The article will introduce the concept of cross-border classes, and the related didactic concepts, in which pupils of similar schools on both sides of the border got together and engaged in various learning activities. This form of cooperation has turned out to be a very effective way of enabling the pupils and the teachers to get to know one another, establish bonds of friendship, and exchange school experiences.

0 Uvod

V času, ko se svet globalizacijsko povezuje, se pojavlja potreba posameznih evropskih družb, da na novo poiščejo svojo kulturno in jezikovno identiteto ter medkulturno povezovanje in sodelovanje. M. Grosman (2004) meni, da je za uresničevanje razumevanja medkulturnih okoliščin in uspešno sporazumevanje potrebno razviti medkulturno zavest. Okoliščine medkulturnega sporazumevanja vključujejo dve ali več kultur, različne jezike in vedenjske vzorce, ki se jih večinoma niti ne zavedamo. Pač pa neupravičeno pričakujemo od pripadnikov drugih kultur, da se naših vedenjskih vzorcev zavedajo in da jih prakticirajo.

Za uresničevanje razumevanja medkulturnih okoliščin in uspešno sporazumevanje je potrebno razviti medkulturno zavest.

Vzgojitelji in učitelji na vseh stopnjah izobraževanja imajo pri spodbujanju medkulturnega sporazumevanja ključno vlogo, saj niso zgolj posredniki znanja, temveč tudi vzorniki, ki prenašajo in sooblikujejo temelje za odgovorno, pravično in medkulturno delovanje posameznikov v družbi. Kot navaja Council of Europe (2008), je uspešna vzpostavitev medkulturnega dialoga temelj za razvoj in obstoj inkluzivnih družb, ki stremijo k integraciji in družbeni koheziji ter zavračajo marginalizacijo ranljivih družbenih skupin, hkrati pa prispevajo k boju proti predsodkom in stereotipom v javnem življenju in političnem diskurzu.

Medkulturna didaktika jezikov se ne ukvarja zgolj z učenjem/poučevanjem jezikov, temveč vključuje razvite sposobnosti sobivanja z ljudmi, ki ta jezik govorijo.

Kot meni S. Rutar (2014), so izhodišča večjezičnega učenja in poučevanja splošne človekove in otrokove pravice. S tem v zvezi bi v nadaljevanju želeli spregovoriti o medkulturni didaktiki jezikov, ki pa se, tako N. Zudič in A. Zorman (2006), ne ukvarja zgolj z učenjem/poučevanjem jezikov, temveč vključuje razvite sposobnosti sobivanja z ljudmi, ki ta jezik govorijo. Izhaja iz hipoteze, da je usvajanje jezikov osnovano na dejanskih situacijah, ki so smiselne za otroka. Isti avtorici (prav tam) menita, da medkulturna didaktika temelji na raziskovalnem učenju v interakciji in torej jezik upošteva v sporočanjski funkciji ter ga pojmuje kot simbolni sistem razumevanja sveta ter procesiranja izkušenj.

Kot navajata avtorici R. Bešter in M. Medvešek (2016), ki izhajata iz modela Darle D. Deardoff (2006, 2009) in njegove nadgradnje (Boecker, 2008) je razvoj medkulturnih kompetenc razvit iz štirih dimenzij: 1. odnosa in stališč do drugih in drugačnih; 2. znanja, razumevanja ter specifičnih veščin; 3. medkulturne refleksije (ki predstavlja želen notranji rezultat) in 4. konstruktivne interakcije (kar predstavlja želen zunanji rezultat).

Bolj ko ima posameznik izoblikovan odnos do kulturne raznolikosti, bolj je občutljiv in bolj razume ter sprejema medkulturnost. Ko posameznik na podlagi neke izkušnje oblikuje odnos do kulturne različnosti, ohranja pridobljeni odnos do vseh pojavov, ki

so povezani s to kulturo. Tako je sposoben pridobljeno znanje posplošiti na različne zmožnostne ravni in na različne vrste kulturne raznolikosti. To pomeni, da ohranja enak odnos do vseh oblik kulturne raznolikosti, neodvisno od vrste kulture, s katero se sooča (Zudič - Antonič, 2006).

Priložnosti za razmišljanje o konceptih identiteta, različnost, kultura, monokulturnost, večkulturnost se ponujajo tudi v šoli, in sicer kako vzpostaviti pozitivne in konstruktivne odnose z odraslimi osebami in vrstniki, razumeti svoje kulturno okolje, kulturno okolje soseda in se zavedati spremembe lastne identitete ter identitete bližnjega/sosedskega naroda. Za uresničevanje razumevanja medkulturnih okoliščin in uspešno sporazumevanje je treba razviti medkulturno zavest. Okoliščine medkulturnega sporazumevanja vključujejo dve ali več kultur, različne jezike in vedenjske vzorce, ki se jih večinoma niti ne zavedamo. Pač pa neupravičeno pričakujemo od pripadnikov drugih kultur, da se naših vedenjskih vzorcev zavedajo in da jih prakticirajo. Med načeli medkulturne didaktike jezikov avtorici N. Zudič in A. Zorman (prav tam) izpostavljata, da je jezik delovanje in ne zgolj etiketiranje in pri tem poudarjata pomen razumevanja in smiselnosti dejavnosti pri učenju/usvajanju jezika, da se učenje/usvajanje jezika odvija preko resnične ali resničnostne komunikacije in da je ritualna komunikacija smiselna le pri načrtovanem urjenju izbranih jezikovnih vsebin ter da sporazumevalno zmožnost najlažje razvijamo, ko pozabimo, da jo razvijamo in je v ospredju vsebina sporočil/sporočila in ne učenje jezika.

Dobro in učinkovito bi bilo spodbujati oblikovanje skupnih učnih vsebin in orodij, ki bi šolske dejavnosti na območju meje med Italijo in Slovenijo zblíževale in povezale v neko čezmejno učno enoto.

1 Čezmejni razredi

V večjezičnem in večkulturnem čezmejnem prostoru med Slovenijo in Italijo je neizbežno po eni strani upoštevati pravico otrok izobraževati se v maternem jeziku, s katerim ohranjamo svoj jezik in kulturo, po drugi strani pa je treba tenkočutno prisluhniti drugim, sosedskim kulturam. Ker je čezmejno sodelovanje med šolami z istim in različnim učnim jezikom na meji med Italijo in Slovenijo še premalo razširjeno, smo mnenja, da bi bilo dobro in učinkovito spodbujati oblikovanje skupnih učnih vsebin in orodij, ki bi šolske dejavnosti zblíževale in povezale v neko čezmejno učno enoto.

Zato smo v okviru projekta EDUKA 2¹ *Čezmejno upravljanje izobraževanja* oblikovali čezmejne razrede, v katerih smo iskali skupne didaktične poti za šole čezmejnega območja. Želeli smo oblikovati dvojezične interdisciplinarne učne enote za spoznavanje **čezmejnega** prostora ter tako okrepiti čezmejno sodelovanje na področju izobraževanja.

Osnovno izhodišče delovnega sklopa Čezmejni razredi je bilo spoznavanje čezmejnega prostora, kar je prvi korak k razvijanju tudi drugih dejavnosti in pobud, ki pripomorejo k ohranjanju in ovrednotenju čezmejnega sodelovanja. Ta oblika sodelovanja je omogočila medsebojno spoznavanje, vzpostavljanje prijateljskih vezi ter izmenjavo šolskih izkušenj tako med učenci kot med učitelji. Didaktična izhodišča in metode dela, ki smo jih pri oblikovanju dejavnosti v čezmejnih razredih upoštevali, so didaktična igra, spodbudno učno okolje/učni prostor, izkustveno/aktivno učenje, učenje v avtentičnem okolju, načela doživljajske pedagogike ter vsebinsko in jezikovno integrirano učenje (CLIL).

Neposreden stik z okoljem je omogočil učencem, da so ga čim bolj razumeli, sprejeli in se v njem dobro počutili. Prek različnih dejavnosti (vodenege ogleda urbanih in naravnih

Osnovno izhodišče delovnega sklopa Čezmejni razredi je bilo spoznavanje čezmejnega prostora, kar je prvi korak k razvijanju tudi drugih dejavnosti in pobud, ki pripomorejo k ohranjanju in ovrednotenju čezmejnega sodelovanja.

¹ Projekt EDUKA 2 je bil sofinanciran v sklopu Programa Interreg V-A Italija-Slovenija 2014-2020 in iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj. Vodilni partner projekta je bil Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), partnerji pa Inštitut za narodnostna vprašanja (INV), Societât Filologjiche Furlane, Univerza v Novi Gorici, Univerza Ca'Foscari v Benetkah in Univerza na Primorskem (Pedagoška Fakulteta).

krajev učencev gostiteljev, izpolnjevanja učnih listov in tekmovanja v poznavanju različnih učnih vsebin med čezmejnimi skupinami) so si učenci postopoma ustvarili predstavo čezmejne regije kot celovite in enovite geografske enote, v kateri se razlike in podobnosti kulturnega, jezikovnega, naravnega in arhitektonskega okolja edinstveno prepletajo, periferna območja v posamezni državi pa se postopno preoblikujejo v čezmejni večjezični in večkulturni prostor.

V delovnem sklopu čezmejni razredi², ki je bil namenjen učencem 4. in 5. razreda osnovne šole, so sodelovale štiri šole, dve iz Slovenije in dve iz Italije, dve s slovenskim učnim jezikom in dve z italijanskim učnim jezikom: Osnovna šola Elvire Vatovec Prade in podružnica Sv. Anton, Osnovna šola Frana Milčinskega s Katinare (Večstopenjska šola Vladimirja Bartola Trst), Osnovna šola Pier Paolo Vergerio il Vecchio iz Kopra in Osnovna šola Edmondo de Amicis (Večstopenjska šola Giovanni Lucio) iz Milj. Čezmejni razred je štel 99 učencev, ki so se pod mentorskim vodstvom 7³ učiteljev in koordinatorice udeležili treh delavnic, in sicer v Kopru, Miljah in Strunjanu. Dejavnosti so ves čas potekale v dveh jezikih.

Dejavnosti čezmejnih razredov so nastajale tako na delovnih srečanjih učiteljev mentorjev in vodje delovne skupine, kot tudi med učenci.

Dejavnosti čezmejnih razredov so nastajale tako na delovnih srečanjih učiteljev mentorjev in vodje delovne skupine, kot tudi med učenci. Ugotovili so, da je tisto, kar jih družijo, torej nekakšen skupni imenovalac, morje, zato smo tematiko morja in obmejnega prostora skušali zajeti v širok obseg vsebin, od naravoslovja, družboslovja (zgodovine, geografije) do jezika.

Učenci so sklenili, da se morajo najprej med seboj spoznati, zato so posneli kratke video-predstavitve, ki so si jih s pomočjo IKT tehnologije preposlali. Nato se je začelo pravo druženje v skupnih delavnicah. Gradivo zanje je bilo pripravljeno na posameznih šolah, v razredu. Žal je v fazi priprave gradiva manjkala povezava med vsemi učenci, ki bi se prav gotovo razvila, če ne bi bili omejeni s časom trajanja projekta in bi lahko načrtovanje potekalo tudi z aktivno interakcijo preko IKT. Gradivo, ki je nastalo v delavnicah (opis poti, didaktični scenarij in učni listi), je na voljo na spletni strani projekta www.eduka2.eu, na isti povezavi pa je na voljo tudi interaktivna didaktična igra z naslovom *Čezmejni valovi/Le onde transfrontaliere*, kjer se učenci lahko virtualno sprehodijo po itinerarju posameznih delavnic in rešujejo didaktične naloge, povezane z vsebinami projekta.

Prva delavnica v čezmejnih razredih je potekala v Kopru. Začeli smo s spoznavnimi dejavnostmi in igro *Burja/La bora*, ki jo je čezmejna skupina učiteljev izdelala v projektu EDUKA *Vzgajati k različnosti*. Sledil je ogled mesta Koper. Njegove kulturne in zgodovinske zanimivosti so učenci dveh šol iz Slovenije prikazali sovrstnikom iz Italije. Med ogledom so zbirali fotografije, videoposnetke, podatke, zapiske, ki so jih nato oblikovali in dopolnili pri rednem pouku na svoji šoli. Na osnovi gradiva, ki so ga učenci ustvarili v teh in nadaljnjih delavnicah, je čezmejna skupina učiteljev oblikovala dvojezični učni enoti v obliki interdisciplinarne didaktične poti za spoznavanje čezmejnega prostora kot celovite in enovite geografske enote.

Druga delavnica je potekala v Miljah. Učenci iz Italije so sovrstnikom iz Slovenije prikazali kulturne in zgodovinske zanimivosti tega obmorskega mesta. Pripravili so sprejem na županstvu, ki je potekal v obeh jezikih, v slovenščini in italijanščini.

Tretja delavnica je potekala v naravnem parku Strunjanske soline. Zaradi izredno slabega

² V okviru projekta EDUKA 2 sta nastala dva čezmejna razreda. Eden je bil namenjen učencem 4. in 5. razreda osnovne šole v Sloveniji in v Italiji in ga je koordinirala doc. dr. Barbara Baloh s UP Pedagoške fakultete. Drugi je bil namenjen učencem tretjega VIO v Sloveniji in učencem prvostopenjske srednje šole v Italiji. Ta sklop je vodila dr. Norina Bogatec, raziskovalka s Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu.

³ Vesna Vojvoda Gorjan, Tamara Tedesco Ljutič, Lučka Križmančič, Helena Maglica, Roberta Kalc, Valentina Budak in Cristiana Donaggio

vremena smo morali delavnico nekoliko prilagoditi in je potekala na eni izmed šol in ne v celoti v naravnem okolju, kot je bilo sprva načrtovano. Načrtovali smo sprehod po solinah in dve delavnici, proučevanje flore in favne naravnega parka s pomočjo tabličnega računalnika in dihotomnega ključa za določanje organizmov morske obale Tržaškega zaliva in extempore na temo morja. Obe dejavnosti smo izvedli, vendar v računalniški učilnici in v večnamenskem prostoru.

Tako učitelji kot učenci so po končanih delavnicah navajali predvsem pozitivne učinke didaktičnih dejavnosti, ki so potekale v čezmejnih razredih, saj bile zahtevne za vsakega učenca, vendar brez čezmernega preobremenjevanja, v središče dejavnosti je bilo postavljeno učenje, ki je bilo usklajeno s cilji projekta in je bilo medpredmetno povezano. Učenci so ob koncu projekta ugotavljali, da je geografska regija, ki so jo spoznali, enovita, da so vsi kraji, ki so jih obiskali, ob morju, da imata obe mesti, tako Koper kot Milje, podobno arhitekturno obliko, obe imata mandrač, ulice so enako tlakovane, stavbe so si podobne, prebivalci so prijazni, se ukvarjajo s turizmom, povezani so z ribištvom, v obeh mestih govorijo tako slovensko kot tudi italijansko. Navajali so, da so, ker so se pripravljali na vodenje sovrstnikov, tudi sami spoznali veliko novega o lastnem kraju in kulturi, bili so ponosni, da so lahko sovrstnike vodili po svojem mestu in jim hkrati pokazali tudi kaj, česar ni bilo v načrtu, recimo, kam hodijo na sladoleđ, na dejavnosti, v kino, kje se družijo ... Nekateri so povedali, da jim je bilo težko sporazumevati se v tujem/drugem jeziku, vendar pa so te prepreke hitro in brez predsodkov premostili. Pri zgodnjem učenju/poučevanju jezika/jezikov je namreč učenčeva pozitivna izkušnja z jezikom največja motivacija za nadaljnje delo in spodbuda za doseganje višje ravni znanja.

Pri zgodnjem učenju/poučevanju jezika/jezikov je namreč učenčeva pozitivna izkušnja z jezikom največja motivacija za nadaljnje delo in spodbuda za doseganje višje ravni znanja.

Predvsem so učenci poudarili, da so se učili, kljub temu da niso sedeli v učilnici, hkrati pa so izrazili ponos, da so premagali lastne strahove in nastopili pred veliko skupino sovrstnikov. Govorimo lahko torej o učnem okolju, ki prepoznava učence kot ključne udeležence in zato spodbuja njihovo aktivnost s tem pa tudi razumevanje njihove lastne dejavnosti.

Učinkovito učenje, ki smo ga razvili v čezmejnem razredu, ni le individualna dejavnost, temveč se dogaja v procesu sodelovanja, skupnega načrtovanja, skupinskega dela. Navdušenje nad tako obliko dela so pokazali tudi učitelji, ki so ugotavljali predvsem, da je pri tovrstnem učenju treba ponovno premisliti o lastni pedagoški praksi, pa tudi o lastnih vrednotah in oblikovati dejavnosti tako, da so otroci akterji učnega procesa, kar je bistvo sodobnega pouka.

V nadaljevanju bi želeli izpostaviti vlogo učitelja pri načrtovanju in spodbujanju medkulturnega in medjezиковnega zavedanja. V projektu EDUKA 2, *Čezmejni razredi*, smo izvedli 5 izobraževanj na različnih lokacijah v Sloveniji in Italiji, ki so bila namenjena evalvaciji projekta in predstavitvi v projektu nastalega materiala. Evalvacija dejavnosti, izvedenih v delovnem sklopu *Čezmejni razredi*, je potekala v različnih oblikah. Najprej je bila izvedena evalvacija izdelanega in uporabljenega gradiva, vključno z didaktično analizo po končani dejavnosti z didaktično igro, ki so jo na osnovi refleksije izvedli učitelji, ki so se udeležili usposabljanja v projektu. Drugi del evalvacije je predstavljala refleksija učiteljev, ki so sodelovali v projektu, o izvedenih dejavnostih, in sicer v obliki predstavitev dejavnosti in didaktičnega materiala, ki je vključevala tudi povratno informacijo udeležencev (učencev in učiteljev). Poleg omenjenih oblik evalvacije smo oblikovali tudi vprašalnik in izvedli anketo med udeleženci usposabljanja v projektu, ki je bilo namenjeno predstavitvi učnih enot za različna predmetna področja, ki omogočajo učencem, da spoznajo celovitost čezmejnega območja med Slovenijo in Italijo ter se soočijo s potrebo po zaščiti njegovega naravovarstvenega, zgodovinsko-kulturnega, umetnostnega in jezikovnega bogastva in širše predstavitvi didaktičnih izhodišč za spodbujanje učenja jezikov okolja. Hkrati smo skušali pridobiti povratno informacijo udeležencev, torej učiteljev, o

V projektu EDUKA 2, Čezmejni razredi, smo izvedli 5 izobraževanj na različnih lokacijah v Sloveniji in Italiji, ki so bila namenjena evalvaciji projekta in predstavitvi v projektu nastalega materiala.

možnih spremembah v pedagoški praksi in njihovi vlogi pri spodbujanju medkulturnega in medjezikovnega zavedanja.

2 Učiteljeva vloga v procesu spodbujanja medkulturnega in medjezikovnega zavedanja

Izzive čezmejnega sodelovanja in krepitev medkulturnosti vidimo tudi v razvijanju pedagoških kompetenc učiteljev. Poskrbeti je treba za specialna znanja in veščine, za širjenje in podajanje znanja ter najti rešitve in izzive, ki jih pred učitelje postavljajo raznolike potrebe učencev v sodobni šoli in v učiteljih spodbuditi željo po pridobivanju znanja in izkušenj za spremembo odnosa z učenci, kar bo omogočilo soustvarjanje sodobnega pouka.

Benett (1993, v Zudič - Antonič, 2006) navaja dve stopnji razvoja medkulturne zmožnosti, etnocentrizem in etnorelativizem, ki ju kasneje deli na 3 podstopnje. Etnocentrizem je proces zavračanja neke kulture. Gre za ocenjevanje drugih kultur na podlagi svoje lastne, torej gre za mišljenje, prepričanje, občutek posameznika, da je kultura, v kateri živi, večvredna, dominantna, superiorna in tako ne priznava drugih kulturnih skupnosti z drugačno kulturo, vero, jezikom. Etnorelativizem pa je proces sprejemanja medkulturnih razlik.

Izzive čezmejnega sodelovanja in krepitev medkulturnosti vidimo tudi v razvijanju pedagoških kompetenc učiteljev.

Preglednica 1: Stopnje razvoja medkulturne zmožnosti (po Zudič - Antonič, 2006).

STOPNJE ETNOCENTRIZMA	zanikati braniti se minimizirati
STOPNJE ETNORELATIVIZMA	sprejeti prilagajati se dejavno se vključiti

Pri zanikanju razlik gre za nesposobnost posameznika, da bi zaznal kulturno različnost, posebnosti tuje kulture mu niso znane, ker niso del njegove lastne kulture. Posledica tega je, da ne priznava obstoja kulturnih razlik. Pri zgodnjem seznanjanju z jezikom je na tej stopnji ključnega pomena učiteljeva vloga, zaupanje in sodelovalno učenje, da otrok pridobi informacije o tuji kulturi. Učitelj mora brez lastnih predsodkov poudarjati lastnosti, ki združujeta dve kulturi in ju ne razdvajata.

Obramba pred razlikami se pojavi, ko posameznik razbere razlike med kulturami, ampak jih zaradi stereotipov vrednoti kot negativne. Naloga učitelja je, da zazna konfliktno situacijo, nastopi kot mediator, razvija občutek pripadnosti, uvaja sodelovalno učenje.

Minimizacija razlik pomeni, da posameznik spozna kulturne razlike, vendar jim zmanjšuje pomen. Na tej stopnji naj bi se razvijalo poslušanje, poznavanje splošne kulture, poznavanje lastne kulture, zmožnost natančnega opazovanja drugih, kar razvijamo v stikih s tujo kulturo.

Sprejemanje medkulturnih razlik je prva stopnja etnorelativizma. Posameznik spoštuje kulturno različnost in se zaveda, da imajo druge kulture lahko povsem drugačne rešitve problemov, razume kulturne pojave v lastnem kontekstu in jih analizira. V konfliktih s pripadniki drugih kultur uporablja lastne izkušnje. Učitelj na tej stopnji otroka usmerja v poznavanje kultur, spoštovanje vrednot in verovanj drugih ter v dopuščanje drugačnih stališč.

Na stopnji prilagajanja in usklajevanja sprememb je posameznik sposoben opazovati svet z vidika drugega, lahko se sporazumeva s pripadniki druge kulture, prilagaja se skupini in se vključuje v različne komunikacijske modele. Za to fazo je ključnega pomena empatija – poskus razumevanja drugega preko gledanja z njegovega zornega kota. Učitelj na tej stopnji usmerja dejavnosti v zbiranje podatkov o tuji kulturi, posveča se študiji primera in pri tem uporablja raziskovalne strategije.

Posameznik se dejavno vključuje v proces, ko razvija identiteto, ki je fleksibilna in ne vključuje le ene kulture. Prva stopnja te faze je sposobnost oceniti različne situacije in različne poglede na svet. Posameznik je sposoben preklapljati med kulturnimi konteksti glede na okoliščine. Zaveda se, da so vse možne izbire same po sebi dobre, a le ena je dobra v specifičnih okoliščinah, ki jih je sposoben preceniti. Druga stopnja te faze pa nakazuje stanje popolne samorefleksije in lahko vodi v fazo, ko ne pripadamo več nobeni kulturi.

Didaktični pristop čezmejnih razredov in vloga učitelja v njem sledi Benettovi stopnji etno-relativizma zlasti zaradi interdisciplinarne naravnosti in medpredmetnega povezovanja ter spoznavanja kulturne dediščine okolja, podobnosti in razlik med stvarnostmi v obeh okoljih ter v učenju izven vsakdanjega šolskega konteksta. Učenci, vključeni v čezmejne didaktične dejavnosti v avtentičnem okolju, po metodi aktivnega učenja, v sodelovanju s sovrstniki iz različnih kulturnih, jezikovnih in socialnih okolij izven šolskih prostorov, s poudarkom na čezmejnih vsebinah in povezanosti med Slovenijo in Italijo, z uporabo IKT, vključno s stiki učencev na spletnih platformah in participacijo učencev, lažje razumejo potrebo po učenju jezika/-ov sosednjih skupnosti, razumevanju njihovih kulturnih navad ter spoštovanju zgodovinskega in naravnega bogastva sosednje regije. Učitelji, ki so bili vključeni v projekt, obravnavajo kot pomemben element kulture jezik, čeprav dejavnosti čezmejnih razredov le-tega niso postavljale v ospredje, vendar je to še posebej pomembno, če izviamo iz dejstva, da je jezikovna komunikacija najpopolnejši in najbolj dosegljiv prenosnik kulture. Vprašani tudi potrjujejo dejstvo, da je kultura je neoločljivo povezana z jezikom. Ko se učimo jezika, hkrati spoznavamo tudi kulturno ozadje tega jezika.

Kot menita R. Bešter in M. Medvešek (2016), morajo učitelji, da bi lahko udeležili načelo medkulturnosti v izobraževanju, po eni strani dosežati visoko strokovno usposobljenost na področju predmeta, ki ga poučujejo, hkrati pa morajo znati ravnati z etničnimi, verskimi, kulturnimi in drugimi razlikami (in jih pri tem upoštevati) s katerimi se srečujejo v razredu, kar pomeni, da morajo imeti razvite medkulturne kompetence.

Glede na lastno raziskovalno prakso lahko trdimo, da medkulturni učitelj sprejema večkulturno naravo družbe, ima pozitiven odnos do svoje kulture in je odprt za druge kulture, ve, kako se samozavestno in negospodovalno vesti v drugih kulturah, dela z raznolikimi skupinami, raznolikost se mu zdi dragocena in spoštuje različnost, obvladuje izzive večkulturnih vidikov družbe znanja in si prizadeva za spodbujanje enakih možnosti, kar smo v projektu EDUKA 2, *Čezmejni razredi* tudi skušali udeležiti in širiti.

R. Bešter in M. Medvešek (2016) menita, da so izobraževalne možnosti lahko omejene, če učitelj ne upošteva lastnega ter drugega etničnega, jezikovnega in kulturnega izvora. Nujno, je torej, da je medkulturni učitelj tudi »raziskovalno radoveden« in proučuje lastno medkulturnost ter medkulturnost drugega, kar je projekt omogočal učiteljem pa tudi otrokom. Isti avtorici (prav tam) menita, da bolj ko ima posameznik pozitiven odnos do kulturne raznolikosti, več znanja kot pridobi in ob tem razvija potrebne veščine, večkrat ko reflektira svoja ravnanja v medkulturnih situacijah, verjetneje je, da bo dosegel višjo stopnjo medkulturnih kompetenc. Didaktično gradivo, ki je nastalo v okviru projekta, zagotovo omogoča učitelju, da raziskuje in razmišlja o svoji kulturi in kulturi bližnjega, hkrati pa je geografsko področje, ki smo ga zajeli v raziskavo, medkulturno in jezikovno pestro in omogoča refleksijo o medkulturnih in medjezikovnih zmožnostih.

Učitelji obravnavajo kot pomemben element kulture jezik, čeprav dejavnosti čezmejnih razredov le-tega niso postavljale v ospredje, vendar je to še posebej pomembno, če izviamo iz dejstva, da je jezikovna komunikacija najpopolnejši in najbolj dosegljiv prenosnik kulture.

3 Sklepne misli

Izobraževanje otrok v večkulturnem in večjezičnem okolju pa mora biti zasnovano na poznavanju realnosti tako jezikovnega kakor tudi kulturnega okvira, v kateri tovrsten proces poteka, temu ustrezno pa bi ga bilo treba spremljati in prilagajati novejšim družbenim in zgodovinskim dogajanjem.

Učenec se uči samostojno ali po pedagoško vodeni poti, vendar raziskave in izkušnje kažejo, da je naključnost vedno šibka vrednost izobraževalnega procesa. To je pot pedagoškega načrtovanja, raziskovanja, sodelovanja, spreminjanja in nikoli zaključenega procesa iskanja optimalnih rešitev, ki jih v tem trenutku vidimo predvsem v sodobnih učnih strategijah, podprtih s sodobnim spodbudnim in inovativnim učnim okoljem, kar smo v projektu EDUKA 2 *Čezmejni razredi* tudi poudarili in razvijali. Ugotavljamo, da morajo za šolo prihodnosti raznolike potrebe otrok predstavljati učitelju izziv, kako oblikovati učni proces, da bo vsak otrok dosegel optimalne rezultate. Prav zato je pomembno, da učenec uzavesti svojo vlogo v procesu učenja, v našem primeru medkulturnega in medjezikovnega zavedanja, učitelj pa svojo vlogo pedagoškega posrednika, saj s svojim kulturnim kapitalom neposredno vpliva na razvoj učenčevega medkulturnega in medjezikovnega kapitala.

Zato je treba razvijati medkulturne in medjezikovne pedagoške kompetence učiteljev, poskrbeti za specialna znanja in veščine, za širjenje in podajanje znanja ter najti rešitve in izzive, ki pred učitelje postavljajo raznolike potrebe učencev v sodobni šoli. Ravno tako je treba v učiteljih spodbuditi željo po pridobivanju znanja in izkušenj za spremembo odnosa z učenci, kar bo omogočilo soustvarjanje sodobnega pouka.

Nujno je, da je medkulturni učitelj tudi »raziskovalno radoveden« in proučuje lastno medkulturnost ter medkulturnost drugega, kar je projekt omogočal učiteljem pa tudi otrokom.

Viri in literatura

Bennett, J.M., 1993: Towards ethnorelativism: A development model of intercultural sensitivity. In R. M. Paige (Ur.) *Education for intercultural experience*. 2nd ed. Yarmouth, ME: Intercultural Press. 21–72.

Bešter, Romana, Medvešek, Mojca, 2016: Medkulturne kompetence učiteljev: primer poučevanja romskih učencev. *Sodobna pedagogika*. 2/2016. 26–44.

Broecker, M. C., 2008: *Intercultural competence – The Key Competence in the 21st Century*. Bertelsmann Stiftung in fondazione Cariplo. Dostopno na:

<https://www.ngobg.info/bg/documents/49/726bertelsmanninterculturalcompetences.pdf> (28. 10. 2019).

Council of Europe, 2008: *White Paper on Intercultural Dialogue*. Dostopno na: https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf (28. 10. 2019).

Deardorff, D.K., 2006: Identification and Assessment in Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 10, 3, 241–266.

Deardorff, D.K., 2009: Implementing Intercultural Competence Assessment. In D. K. Deardorff (Ur.) *The SAGE Handbook of Intercultural Competence*. Thousand Oaks, CA: Sage, 477–491.

Grosman, Meta, 2004: *Književnost v medkulturnem položaju*. Razprave Filozofske fakultete. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Rutar, Sonja, 2014: Večjezično učenje in poučevanje kot načelo inkluzivne prakse. *Sodobna pedagogika* 1/2014. 22–37.

White Paper of Intercultural Dialogue Living Together as Equals in Dignity. Ljubljana: Andargoški center Republike Slovenije. Dostopno na: <https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/> (20. 10. 2018).

Zudič - Antonič, Nives, Zorman, Anja, 2006: Prvi koraki pri razvijanju medkulturnega zavedanja: seznanjanje z jezikom okolja na narodnostno mešanih območjih v Republiki Sloveniji. *Sodobna pedagogika* 57, posebna izdaja, 232–245.

Izzivi čezmejnega izobraževanja med Italijo in Slovenijo: projekt EDUKA 2

Challenges of Cross-Border Education between Italy and Slovenia:
EDUKA 2 Project

Izvilleček

Ključne besede:
šola, izobraževanje, čezmejna didaktika, narodne manjšine, regionalni jeziki

V prispevku so predstavljena različna didaktična gradiva, e-tečaji in orodja za podporo čezmejnim študentom in diplomantom, ki so bila izdelana v sklopu projekta EDUKA 2 *Čezmejno upravljanje izobraževanja*. Projekt je financiral Program sodelovanja Interreg V-A Italija–Slovenija s sredstvi Evropskega sklada za regionalni razvoj. Učno gradivo in e-tečaji o čezmejni didaktiki, poučevanju slovenščine kot J1 v Italiji, italijanščine kot J1 v Sloveniji in furlanščine ter didaktiki jezikov v stiku in sosedskih jezikov so namenjeni učiteljem in profesorjem vrtcev ter osnovnih in srednjih šol v obmejnem prostoru med Slovenijo in Italijo. *Priročnik za čezmejne študente* je koristen pripomoček za študente in diplomante, ki se ukvarjajo s priznavanjem izobrazbe in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v sosednji državi, zlasti za področje vzgoje in izobraževanja. *Model za svetovanje in informiranje za čezmejne študente* je namenjen fakultetam na obmejnem območju, ki izobražujejo čezmejne študente. Izdelano gradivo je dostopno na spletni strani projekta www.eduka2.eu.

Abstract

Keywords:
school, education, cross-border didactics, national minorities, regional languages.

The article presents various didactic materials, e-courses and tools for providing support to cross-border students and graduates, which have been prepared under the project EDUKA 2 – A Cross-Border Governance of Education. The project was financed by the Interreg V-A Italy–Slovenia Cooperation Programme with resources from the European Regional Development Fund. The teaching material and e-courses on cross-border didactics, on teaching the Slovenian Language as L1 in Italy, on teaching the Italian Language as L1 in Slovenia, on teaching the Friulian language, and on the didactics of languages in contact and of neighbouring languages are intended for teachers and professors at kindergartens, primary and secondary schools in the borderland between Slovenia and Italy. The Handbook for Cross-Border Students is a useful tool for students and graduates engaged in the recognition of education and professional qualifications acquired in a neighbouring country, especially in the field of education. The counselling and information provision model for cross-border students is intended for faculties in the borderland, which educate cross-border students. The material prepared under the project is available on the project's website www.eduka2.eu.

Opis projekta EDUKA 2

Cilj projekta EDUKA 2 je bila krepitev čezmejnega sodelovanja na področju izobraževanja z razvijanjem enotnih didaktičnih orodij in izobraževalnih modelov.

Projekt EDUKA 2 *Čezmejno upravljanje izobraževanja / Per una governance transfrontaliera dell'istruzione* se je ukvarjal s skupnim izzivom programskega območja med Italijo in Slovenijo, in sicer s šibkim čezmejnem sodelovanjem na področju izobraževanja. Cilj projekta EDUKA 2 je bila krepitev čezmejnega sodelovanja na področju izobraževanja z razvijanjem enotnih didaktičnih orodij in izobraževalnih modelov. Predvidene dejavnosti so bile namenjene še posebej šolam in univerzam programskega območja in so potekale v pokrajinah Trst, Gorica, Videm in Benetke v Italiji ter v Obalno-kraški, Osrednjeslovenski in Goriški statistični regiji v Sloveniji. Projekt se je začel 1. septembra 2017 in se zaključil 30. aprila 2019.

Projekt EDUKA 2 *Čezmejno upravljanje izobraževanja* je financiral Program sodelovanja Interreg V-A Italija–Slovenija (www.ita-slo.eu) s sredstvi Evropskega sklada za regionalni razvoj. Več o projektu EDUKA 2: www.eduka2.eu, FB Projekt/Progetto Eduka2.

Vodilni partner projekta je bil Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI, partnerji pa INV – Inštitut za narodnostna vprašanja, Societât Filologjiche Furlane / Furlansko filološko društvo Graziadio Isaia Ascoli, Univerza v Novi Gorici, Univerza Ca' Foscari v Benetkah in Univerza na Primorskem – Pedagoška Fakulteta. Pridruženi partnerji projekta so bili Deželni šolski urad dežele Furlanije - Julijske krajine, Ministrstvo za izobraževanje, visoko šolstvo in znanost Republike Italije, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije in Sektor za šolstvo, izobraževanje in znanost Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine.

1 Didaktično gradivo za šole

Izvedene dejavnosti in izdelano gradivo so namenjeni še posebej šolam različnih stopenj, ki delujejo na obmejnem območju med Italijo in Slovenjo. Gre za 41 učnih enot v slovenskem, italijanskem in furlanskem jeziku, ki so uporabne na različnih predmetnih področjih. Dejavnosti, predvidene v sklopu didaktičnega gradiva EDUKA 2, spodbujajo srečanja in izmenjave na čezmejnem območju ter rabo interaktivnih in multimedijskih orodij. Oblikovali so jih učitelji in raziskovalci – pri projektu je sodelovalo več kot 60 strokovnjakov, združenih v mrežo za čezmejno sodelovanje EDUKA 2. Mrežo sestavlja 31 šol, tri univerze in trije raziskovalni inštituti, ki so obenem podpisniki *Strateškega dokumenta o skupnih didaktičnih modelih* (<http://www.eduka2.eu/slv/mreza-instrateski-dokument/>); ta dokument je podlaga za rabo učnega gradiva v razredu tudi po zaključku projekta. Izdelano učno gradivo sestavljajo učne enote v PDF-obliki, interaktivne PDF-datoteke in interaktivne učne igre. Gradivo je dostopno v namenskem razdelku na spletni platformi www.eduka2.eu.

1.1 Učne enote za delo s čezmejnimi razredi

Učne enote za delo s čezmejnimi razredi omogočajo spoznavanje celovitosti čezmejnega območja in še posebej njegovo naravovarstveno, arhitekturno, arheološko, zgodovinsko-kulturno, umetnostno in jezikovno bogastvo. Učna enota (v slovenskem in italijanskem jeziku) z naslovom *Čezmejni razredi*. Skupne didaktične poti za šole čezmejnega območja / *Classi transfrontaliere. Percorsi didattici comuni per le scuole dell'area transfrontaliera* obravnava zgodovinske, kulturne, arhitekturne, jezikovne in naravne značilnosti urbanih središč Kopra in Milj ter Krajinskega parka Beka z vasicama Ocizla in Klanec. Gradivo vsebuje učne liste, lov na zaklad, razlago didaktičnih poti in interaktivno didaktično igro *Sosedujmo 2 / Viciniamoci 2*. Gradivo se lahko uporablja pri pouku zemljepisa, zgodovi-

Izvedene dejavnosti in izdelano gradivo so namenjeni še posebej šolam različnih stopenj, ki delujejo na obmejnem območju med Italijo in Slovenjo. Gre za 41 učnih enot v slovenskem, italijanskem in furlanskem jeziku, ki so uporabne na različnih predmetnih področjih.

ne, naravoslovja ter slovenskega in italijanskega jezika. Ciljna skupina so učenci 8. in 9. razredov osnovnih šol v Sloveniji ter učenci 2. in 3. razredov prvostopenjskih srednjih šol v Italiji (<http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/cezmejna-didaktika/>).

Učno enoto (v slovenskem in italijanskem jeziku) z naslovom Čezmejni valovi / *Le onde transfrontaliere* sestavljajo učni listi za vodene ogledе urbanih in naravnih središč Koper, Milje in Strunjan s proučevanjem njihovih zgodovinskih, kulturnih, naravnih in geografskih značilnosti ter interaktivna didaktična igra z naslovom *Igra burje 2 / Il gioco della bora 2*. Gradivo se lahko uporablja pri pouku družbe, zemljepisa, zgodovine, naravoslovja, slovenskega jezika in italijanskega jezika.

Ciljna skupina so učenci 2. vzgojno-izobraževalnega obdobja osnovnih šol v Sloveniji ter učenci 4. in 5. razredov osnovnih šol v Italiji (<http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/cezmejni-valovi/>).

1.2 Učne enote za potrebe poučevanja slovenščine v slovenskih vrtcih in šolah v Italiji

Didaktična orodja za podporo pri poučevanju slovenščine v vrtcih in šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji obravnavajo vsakdanje govorne položaje in teme, ki po navadi niso vključene v običajne učne načrte. S tem gradivom (<http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/poucevanje-slovenscine-kot-j1-v-italiji>) želimo razvijati jezikovne veščine govorcev in krepiti njihovo sporazumevalno zmožnost. Učne enote z naslovom *Radi potujemo, Denar in dom, Zmigaj se!* (1. in 2. del), *Videoigrice in tehnologija* ter *Varstvo okolja, naložba v prihodnost* so namenjene prvostopenjskim srednjim šolam s slovenskim učnim jezikom in dvojezičnim poukom v Italiji ter 1. in 2. razredom drugostopenjskih srednjih šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji. Širjenje besedišča v slovenskem jeziku spodbujajo z delom na avtentičnih primerih besedil. Izpostavljeni so tudi različni pojavi jezikovnega stikanja z italijanščino.

Učne enote *Hrana, V stanovanju* in *Moje telo v prostoru* so namenjene osnovnim šolam s slovenskim učnim jezikom in dvojezičnim poukom v Italiji. Učenci se seznanijo z besediščem o zdravih prehranskih navadah in raznovrstni prehrani. Utrjujejo poznavanje slovenskih besed o gospodinjskih aparatih in stanovanjskih opravilih. Razvijajo veselje do športnih dejavnosti in gibanja ter usvajajo s tem povezane pojme.

Učne enote *Hrana, Oblačila* in *Moje telo v prostoru* za vrtec omogočajo, da se otroci z različnimi pedagoškimi sredstvi in metodami seznanijo z besediščem in pomenom na teh področjih ter usvojijo primerno izrazje.

Za prikaz aktivnosti, namenjenih osnovnim šolam in vrtcem, so bili posneti krajši filmi, kjer otroci usvajajo navedene učne cilje.

1.3 Učne enote za potrebe poučevanja italijanščine v italijanskih vrtcih in šolah v Sloveniji

Učno gradivo za podporo pri poučevanju italijanščine v vrtcih in šolah z italijanskim učnim jezikom v Sloveniji sestavlja 10 učnih enot, ki spodbujajo širjenje besedišča v italijanskem knjižnem jeziku in krajevnem narečju (<http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/poucevanje-italijanscine-kot-j1-v-sloveniji/>).

Učne enote z naslovom *Alla scoperta della Baia di San Canziano (Odkrivajmo Škocjanski zatok)*, *Alla scoperta di Capodistria (Odkrivajmo Koper)*, *Capodistria, ieri e oggi (Koper med preteklostjo in sedanjostjo)*, *I mestieri di ieri e di oggi (Poklici nekoč in danes)* in *Isti-*

tuzioni culturali della nazionalità italiana sul territorio (Kulturne organizacije italijanske narodne skupnosti) omogočajo poglobljeno poznavanje istrske in obmejne slovensko-italijanske kulturne in naravne dediščine.

Učne enote z naslovom *I doni dell' Istria* (Darovi Istre), *Scipio Slataper, Il mio Carso* (Scipio Slataper, Moj Kras) in *Elena Bulfon Bernetič, Lalbero di Natale di Anna* (Elena Bulfon Bernetič, Anino božično drevo) spodbujajo branje in analizo literature italijanskih avtorjev na tem območju.

Učni enoti za vrtce *Le quattro stagioni – Lalbero vanitoso di Nicoletta Costa* (Štiri letni časi – Samovšečno drevo Nicolette Costa) in *I fenomeni atmosferici – La nuvola Olga e il temporale di Nicoletta Costa* (Vremenski pojavi – Oblak Olga in nevihta Nicolette Costa) spodbujata usvajanje besedišča s pomočjo glasbe in mimike.

1.4 Učne enote v furlanskem jeziku

Delovna skupina za poučevanje furlanščine je na osnovi modela CLIL (*Content and Language Integrated Learning*) oblikovala 12 učnih enot za pedagoške dejavnosti, pri katerih je furlanščina učni jezik (<http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/poucevanje-furlanscine/>). Namenjene so italijanskim šolam v pokrajinah Gorica, Videm in Pordenone, na katerih je predviden pouk furlanščine. Učno gradivo *Musiche, colòrs, emozions* (Glasba, barve, čustva) in *Flaba par gno fradi pičul* (Pravljica za mojega bratca) je primerno za vrtce. Za osnovne šole je na razpolago osem učnih enot: *Laur da la fatorie* (Zlato na kmetiji), *Il Friûl magic* (Čarobna Furlanija), *Tal zardin de scuele o ai scuviert che...* (Na šolskem dvorišču sem spoznal...), *Come i fasui inte cite...* (Kot fižol v kozici...), *I cavalirs a àn il non cun se* (Sviloprejka in njeno ime), *Sore e sot aghe* (Nad in pod vodo), *Gjoldi il fùc* (Uživajmo ob ognju) in *Aghe e aiar* (Voda in zrak). Učni enoti *Jerbis par preâ, jerbis par curâ* (Zelišča za molitev, zdravilna zelišča) in *La poesie e il viaç* (Poezija in potovanje) sta namenjeni dijakom prvostopenjskih srednjih šol.

1.5 Učbenika in digitalne literarne pešpoti o manjšinski literaturi in literaturi obmejnega območja med Slovenijo in Italijo

Dve antologiji o manjšinski literaturi in literaturi obmejnega območja v slovenskem, italijanskem in furlanskem jeziku izhajata iz regionalne komparativistike.

Posamezna poglavja učbenika *Literatura na stičišču 1 / Letterature a contatto 1 / Letteratura a contat 1* (<http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/literatura-na-sticiscu-1/>) obravnavajo različne teme, ki se ponavljajo v delih na določenem programskem območju: zemlja, kmečko življenje, reke, potres 1976, migracije, identiteta, goriška meja, literarni prostori Gorice. Vsako poglavje ima najprej uvodno motivacijo, sledijo biografski podatki o avtorjih ter branje in analiza izbranih književnih odlomkov. Kot nadgradnja je ob koncu možna še komparativna obravnava prebranih književnih del v danem poglavju z nalogami za poustvarjalno delo. Učbenik je namenjen zadnjim razredom osnovnih šol v Sloveniji in prvostopenjskih srednjih šol v Italiji.

Učbenik *Literatura na stičišču 2 / Letterature a contatto 2* (<http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/literatura-na-sticiscu-2/>) je namenjen dijakom zadnjih razredov srednjih šol v Sloveniji in drugostopenjskih srednjih šol v Italiji. Uvodni poglavji sta posvečeni specifični slovenske tržaške literature in istrsko-tržaške literature. V tretjem poglavju so besedila obravnavana s komparativnega vidika; gre predvsem za besedila dveh manjšinskih pisav, italijanske literature iz slovenske Istre in slovenske tržaške literature. Sklepni poglavju sta namenjeni avtoricam in nemški literaturi iz Trsta.

Dve učni enoti sta predstavljeni v obliki digitalnih literarnih pešpoti po Devinu, Gorici in Trstu (<http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/digitalne-literarne-pespoti-po-devinu-gorici-in-trstu/>). Namenjeni sta obogatitvi pouka književnosti v osnovnih in srednjih šolah v Sloveniji ter prvostopenjskih in drugostopenjskih srednjih šolah v Italiji. Literarni spomeniki so v vsa tri okolja postavljeni z določitvijo geografskih koordinat, nanje pa se navezujejo pojasnjevalne spletne strani.

1.6 Učna enota o didaktiki jezikov v stiku in poučevanju sosedskih jezikov

Učna enota z naslovom *Naša ekošola / La mia scuola ecologica* v slovenskem in italijanskem jeziku je namenjena poučevanju italijanščine oz. slovenščine kot sosedskih jezikov z uvajanjem in krepitevijo osebnih in virtualnih stikov med vrstniki, ki obiskujejo šole z večinskim učnim jezikom – torej slovenske šole v Sloveniji, kjer je predviden pouk italijanščine, in italijanske šole v Italiji, kjer je predviden pouk slovenščine (<http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/nasa-ekosola-la-mia-scuola-ecologica/>).

2 E-tečaji

V sklopu projekta EDUKA 2 je bilo izvedenih 26 izobraževalnih srečanj na različnih univerzah in šolah v Italiji in Sloveniji; srečanja so bila namenjena prenosu znanj in širitvi zgoraj omenjenih didaktičnih modelov v šolska okolja. V izobraževalni program je bilo vključenih 300 učiteljev in profesorjev. Na tej podlagi so raziskovalci, učitelji in profesorji, ki so sodelovali v projektu, oblikovali e-tečaje o čezmejni didaktiki, poučevanju slovenščine kot J1 v Italiji, italijanščine kot J1 v Sloveniji in furlanščine ter o didaktiki jezikov v stiku in sosedskih jezikov. E-tečaji so na voljo na spletni povezavi www.eduka2.eu/slv/tecaji-za-ucitelje. V njih najdete predstavitev učnega gradiva ter teoretska izhodišča, na podlagi katerih so bila oblikovana.

3 Orodja za podporo študentom in diplomantom pri postopkih priznavanja izobrazbe in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v sosednji državi

Priročnik za čezmejne študente (<http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/prirocnik-za-cezmejne-studente/>) je nastal kot pomoč študentom in diplomantom pri postopkih priznavanja izobrazbe in poklicnih kvalifikacij, pridobljenih v sosednji državi, zlasti na področju vzgoje in izobraževanja. Številne aktivnosti so skupaj vodile k temeljiti preučitvi problemskega področja in k spoznavanju ovir, ki tu nastajajo. Namen priročnika je ciljnim uporabnikom nuditi jasne odgovore in praktične usmeritve v postopkih priznavanja izobraževanja in poklicnih kvalifikacij na čezmejnem območju med Slovenijo in Italijo.

Pri oblikovanju *Modela za svetovanje in informiranje za čezmejne študente* (<http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/model-informiranja-in-svetovanja-za-cezmejne-studente/>) smo predhodno analizirali različne strateške, operativne in zakonske dokumente ter trenutno stanje na področju priznavanja poklicnih kvalifikacij, študija in zaposlitve čezmejnih študentov. Model smo oblikovali na podlagi potreb in težav, ki so jih predstavili študenti Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem. Model je bil torej oblikovan posebej za to fakulteto, vendar ponuja možnost prilagoditve in uporabe tudi na drugih fakultetah in univerzah.

Skupni program usposabljanja je omogočil usposabljanje 25 strokovnih delavcev referatov, vpisnih služb in kariernih centrov različnih univerz v obmejnem prostoru med Slovenijo in Italijo.

Tri partnerske univerze so obenem podpisnice *Strateškega dokumenta s smernicami za izvajanje podpore čezmejnemu študentom in diplomantom znotraj referatov in vpisnih služb* (<http://www.eduka2.eu/slv/priznavanje-nazivov/>).

Sklep

V sklopu projekta EDUKA 2 *Čezmejno upravljanje izobraževanja / Per una governance transfrontaliera dell'istruzione* je skupina raziskovalcev, učiteljev in profesorjev oblikovala izobraževalne modele in didaktično gradivo, ki utrjuje čezmejno didaktiko ter mednarodno sodelovanje v vrtcih, šolah in univerzah na obmejnem območju med Italijo in Slovenijo. Projekt je financiral Program sodelovanja Interreg V-A Italija–Slovenija s sredstvi Evropskega sklada za regionalni razvoj.

Smernice, enotne metode in skupne vsebine so zajete v *Strateškem dokumentu o skupnih didaktičnih modelih*, ki ga je oblikovala mreža sodelujočih šol, univerz, raziskovalnih centrov in ustanov narodnih in jezikovnih manjšin. Mreženje med učitelji in profesorji različnih šol in univerz ter raziskovalci zagotavlja sintezo najnovejših teoretskih znanj in neposrednih »terenskih« izkušenj v obeh državah. Izobraževanje učiteljev omogoča prenos zgoraj omenjenih skupnih didaktičnih modelov v šolsko in visokošolsko okolje ter širi rabo tehnologije (spletnih didaktičnih gradiv in programov e-izobraževanja) tudi na področju vzgoje in izobraževanja. *Strateški dokument s smernicami za podporo čezmejnemu študentom in diplomantom v referatih in vpisnih službah* partnerskih univerz je namenjen lažjemu vodenju postopkov za priznavanje nazivov in kvalifikacij na področju vzgoje in izobraževanja. Vsa izdelana gradiva so dostopna na spletni strani projekta www.eduka2.eu, kar omogoča, da so rezultati dolgoročno uporabni in dostopni širši javnosti.

Mreženje med učitelji in profesorji različnih šol in univerz ter raziskovalci zagotavlja sintezo najnovejših teoretskih znanj in neposrednih »terenskih« izkušenj v obeh državah.

Viri

E-tečaji projekta EDUKA 2 za učitelje in profesorje. Dostopno na: <http://www.eduka2.eu/slv/tecaji-za-ucitelje/> (1. 10. 2019).

Orodja za podporo čezmejnemu študentom in diplomantom pri postopkih priznavanja izobrazbe in poklicnih kvalifikacij. Dostopno na: <http://www.eduka2.eu/slv/priznavanje-nazivov/> (1. 10. 2019).

Projekt EDUKA 2 Čezmejno upravljanje izobraževanja / Per una governance transfrontaliera dell'istruzione. Dostopno na: www.eduka2.eu (1. 10. 2019).

Učne enote projekta EDUKA 2 o čezmejni didaktiki. Dostopno na: <http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/cezmejna-didaktika/> (1. 10. 2019).

Učne enote projekta EDUKA 2 o didaktiki jezikov v stiku in poučevanju sosedskih jezikov. Dostopno na: <http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/didaktika-jezikov-v-stiku-in-poucevanje-sosedskih-jezikov/> (1. 10. 2019).

Učne enote projekta EDUKA 2 o poučevanju furlanščine. Dostopno na: <http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/poucevanje-furlanscine/> (1. 10. 2019).

Učne enote projekta EDUKA 2 o poučevanju italijanščine kot J1. Dostopno na: <http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/poucevanje-italijanscine-kot-j1-v-sloveniji/> (1. 10. 2019).

Učne enote projekta EDUKA 2 o poučevanju slovenščine kot J1. Dostopno na: <http://www.eduka2.eu/slv/didakticno-gradivo/poucevanje-slovenscine-kot-j1-v-italiji/> (1. 10. 2019).

osrednji
stavek
stavek
predmet
vobodni verz
osebek
afora
izvor
je
pesnik
vejica
samostalnik
pravljica
prislovno določilo

TEKMOVANJE ZA CANKARJEVO PRIZNANJE

Dr. Igor Saksida | **Skupna izhodišča in glavni poudarki priprav na
tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje** | 19

Navodila za pisanje spisa – osnovna šola, 8. in 9. razred | 26

Dora Suljanović | **Je mnenje drugih pomembno?** | 27

Jan Čelesnik | **Drugačnost presega časovne in druge okvire** | 29

Navodila za pisanje spisa – gimnazijski programi, 1. in 2. letnik | 31

Vida Glatz | **Dediščina identitet – iskanje poti
za razumevanje drugačnih svetov** | 32

Hana Žličar | **Dediščina identitet – iskanje poti
za razumevanje drugačnih svetov** | 33

Ana Škorjanec | **Dediščina identitet – iskanje poti
za razumevanje drugačnih svetov** | 34

Navodila za pisanje spisa – poklicni programi, vsi letniki | 36

Sergej Goričan | **Je pot cilj?** | 37

Natalija Krek | **Je pot cilj?** | 38

Navodila za pisanje spisa – gimnazijski programi, 3. in 4. letnik | 40

Lea Zahrastnik | **Ivan Cankar – publicistični redoljub in ustvarjalni rodoljub** | 42

Ana Slomšek | **Resnica je ideal** | 44

Skupna izhodišča in glavni poudarki priprave na tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2018/2019

Spoštovane kolegice in cenjeni kolegi, mentorice in mentorji,

leto 2018 je **Evropsko leto kulturne dediščine** (ELKD). Evropski parlament ga je 27. aprila 2017 potrdil na predlog Evropske komisije, njegov osrednji namen pa je spoštovanje dediščine ter sodelovanje pri promociji evropskih vrednot in približevanje dediščine mladim (http://www.mk.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/7314/). Iztekajoče se leto je tudi **Cankarjevo leto** (http://www.mk.gov.si/si/cankarjevo_leto/), zato ob njegovem zaključku lahko s tekmovanjem izrazimo spoštovanje do obojega, še posebej, ker se šolskega tekmovanja udeleži največ učenk in učencev ter dijakinj in dijakov: zavedanje, spoštovanje in aktualizacija izročila, pa naj gre za evropsko dediščino ali za teme Cankarjevih besedil, najbolje izraža slogan ELKD: ***Naša dediščina: kjer preteklost sreča prihodnost.*** Spoznavajmo torej izročilo, o njem skupaj razmišljajmo, razvozlavajmo na prvi pogled nerazumljiva sporočila, povezujmo jih s sodobnim časom ter izkušnjskim in medbesedilnim svetom mladega bralca. Osrednje teme ELKD so štiri (<http://www.zvkds.si/sl/elkd>) – s poglobljenim branjem besedil in temeljito razpravo o njih je mogoče udeležati predvsem naslednji dve:

- **vključevanje:** otroci odkrivajo najdragocenejše evropske zaklade in tradicije, mladi oživljajo kulturno dediščino;
- **inovacije:** spodbujanje družbenih inovacij ter sodelovanja ljudi in skupnosti.

Četudi se zdita omenjena zapisa iz predstavitve ELKD precej »papirnata«, ju skušajmo – bralčevi spoznavni in bralni zmožnosti primerno – udeležati pri bralnem dogodku: naj mladi med pripravo na tekmovanje samostojno in vodeno odkrivajo zaklade slovenskega knjižnega izročila – slikaniškega, književnega in širšega (npr. družbenokritičnega), naj s svojimi aktivnostmi sooblikujejo inovativnost in sodelovalnost v skupnosti – z branjem in razpravljanjem o prebranjem, s (poustvarjalnim) pisanjem, pripravo različnih projektov, npr. z dramatisacijo in uprizoritvijo kakega odlomka iz besedila, z razstavo, s kratkim filmom ali s povezovanjem

sodobnih izraznih možnosti (rock, metal, rap) z bogastvom sporočilnosti izročila. Tako bo uresničena tudi metaforična povednost krovne teme tekmovanja: **Dediščina identitet(e)**, ki lahko zajema marsikaj, od podobe otroštva in mladosti nekdanj in danes, vprašanj razmerij med posameznikom in skupnostjo (odraščanje, identiteta, problemi), pa vse do vznemirljivih možnosti aktualizacije izročilnih besedil (npr. pravljice in fantastične pripovedi, avtobiografije). **Dediščina identitete** je namreč podoba posameznikove identitete; je samopodoba, ki se ne gradi »iz nič«, ampak nastaja na ozadju izkušenj in sporočil predhodnih generacij. Identiteta tudi ni in ne more, ne sme biti ena sama: zato **dediščina identitet** pomeni priložnost za pot v razumevanje drugačnih svetov, kot je ta, v katerem živimo in se v njem srečujemo bolj ali manj mimobežno. Morda bomo prav z zavedanjem dediščine identitet lahko skupaj z mladimi sogovorniki presegle vsakodnevno površinsko in svojo razpršeno pozornost osredotočili na zastrto, velikokrat nevidno govorico identitete: »*Moje oči niso mrtev aparat; moje oči so pokoren organ moje duše, – moje duše in njene lepote, njenega sočutja, njene ljubezni in njenega sovraštva ...*« (Ivan Cankar: *Vinjete*, Epilog.)

Mentor branja: zgled in avtoriteta

Zagotovo je treba ponoviti temeljno vodilo: *Cankarjevo tekmovanje* je bilo, je in bo oblika spodbujanja in razvijanja **branja zahtevnih besedil**; besedil, ki jih ne berejo kar vsi otroci v razredu in ne le za spontani bralni užitek, ampak zato, da bi **dokazali višje razvite zmožnosti branja in pisanja**. Predvsem v tekmovalnih skupinah od vključno šestega razreda naprej je tudi letos bistveno to, da bodo tekmovalci postopoma in vodeno razvijali zmožnost kritičnega branja književnosti. Poleg temeljitega poznavanja vsebinskih in slogovnih prvin izbranih besedil se bodo soočili s snovnim ozadjem pripovedi, poznavanjem povezave med celotnim avtorjevim delom in izbrano knjigo, spozna-

vanjem značilnosti izbrane književne vrste – a vse to po jasnih in temeljitih bralnih korakih:

1. **podrobno branje** leposlovnega besedila (npr. s sprotnim zapisovanjem v dnevnik branja ali z uporabo drugih bralnih in učnih strategij – poudariti velja metodo tesnega branja od vrstice do vrstice,¹ še posebej, če v besedilu zasledimo nenavadne, npr. starinske besede ali zahtevne tvorjenke,
2. **povezovanje** leposlovnega besedila in sobesedila z znanjem **literarne teorije in zgodovine** in (seveda),
3. **ponovno podrobno branje** književnega dela ter **razmislek** o tem, kaj v besedilu je sodobno, kaj povezano z zgodovino, kaj aktualno, kaj po mnenju bralca zastarelo (in zakaj), kako besedilo presega okvire časa, v katerem je nastalo, kako ga je torej mogoče aktualizirati – vse to v pogovoru z mentorico ali mentorjem branja in drugimi sobralci.

Postopno razvijanje kritičnega branja se bo izogibalo nekaterim potezam prvotnega, spontanega, včasih tudi naivnega (a upajmo, da ne zlonamernega) odzivanja na besedilo. Mentorji in tekmovalci ter vsi drugi, ki bodo skupaj z njimi razmišljali o besedilu (npr. starši), se bodo zato zagotovo **izogibali**:

- komentiranju **neprebranih** besedil ali njihovem zavračanju na podlagi vnaprejšnjih (nedokazanih) predpostavk o prezahtevnosti, dolgočasnosti ali še drugačni **navidezni recepcijski neustreznosti** besedil – tekmovanje, tako kot katero koli šolsko branje oz. bralni dogodek, nikoli ne moreta in ne smeta izhajati »le« iz književnih interesov mladih, še več: izziv in naloga mentorja branja sta, da jim pokaže, v čem so tudi navidezno tuja besedila v današnjem času zanimiva za branje in razpravo o prebranem;
- vrednotenju besedil na podlagi posameznih delčkov (npr. naslova ali nekaterih prizorov v besedilu) brez navezave vsega tega na celovito sporočilo besedila – to je namreč neustrezna metoda **iztrganega navajanja podrobnosti**, kar je prej dokaz pomanjkljive bralne zmožnosti kot izraz »skrbi za varnost bralcev«;
- vztrajanju pri lastnem razumevanju (tudi brez utemeljitve) in neupoštevanju mnenja sogovornikov, **rušenju pogovora o prebranem** – mentor branja torej ne bo oblikoval avtoritarnih interpretacij, ki se jih je treba le naučiti, ampak bo spodbujal mlade sogovornike, da pod njegovim vodstvom razvijejo čim bolj poglobljeno razumevanje besedila – ali celo

- nepriznavanju **pravice** avtorja (in seveda bralcev), da zgodovinsko ali sodobno snov, posameznika, medsebojne odnose **vidi in prikazuje po svoje** – bolj ali manj razumljivo, prepričljivo, provokativno ...

Bralni dogodek – radost vprašanj, ne učenje odgovorov

Naj tudi letos poskusim oblikovati vodilne misli, tematske naslove in vprašanja ob izbranih besedilih, ki naj bodo predvsem **bralna spodbuda** za mentorice in mentorje branja ter tekmovalke in tekmovalce. Odveč je poudarjati, da ti drobni zapisi niso niti »prometni predpisi« za branje in še manj podrobna priporočila za delo z besedili – te bodo pripravile posamezne delovne podskupine. Morda pa bodo spodbudili mentorje branja k razmisleku, da tekmovalk in tekmovalcev ni smiselno puščati samih v pripravi na tekmovanje in da je mentorjeva naloga predvsem ta, da zastavlja kakovostna vprašanja – ne pa, da oblikuje in zahteva enoznačne in edino pravilne odgovore nanje.

Mehurčki (1. do 3. razred osnovne šole)

1. 1. razred osnovne šole: **Kako »brati« slikaniško izročilo?**

Kajetan Kovič: **Maček Muri** (katera koli izdaja slikanice)

Znana in priljubljena Kovičeva živalska pravljica *Maček Muri* (il. Jelka Reichman) je izrazil primer slikaniške klasike, čeprav je izšla leta 1975. A če besedo »klasična« razumemo širše, in sicer ne le kot oznako za najstarejša kakovostna besedila, ampak ob kakovosti upoštevamo tudi število ponatisov in predelav, potem nas ta klasična slikanica vodi k naslednjim razmislekom: Kdo je osrednji književni junak te slikanice in v čem je nekaj posebnega? Kako ilustracije dopolnjujejo pripoved, ki jo gradi besedilo? Bomo med bralnimi dogodkom ob slikanici spoznavali tudi njene nadgradnje in predelave, npr. pesmi, za katere je glasbo napisal Jerko Novak in jih poje Neca Falk? Bomo nato pravljico povezali še s kakim drugim sorodnim besedilom, z živalsko ljudsko pravljico, s Kovičevim Mačjim sejmom, s kako pravljico ali pesmijo o mačkah? Bomo ob skodelici mleka (ne kave), ki si jo Maček Muri rad privoščil, razmišljali o tradicionalnem slovenskem zajtrku? Bodo najmlajši bralci v razmišljanju o aktualnosti pravljice književne osebe predstavili v

¹ Krakar Vogel, B. (2014). Bralna pismenost med teoretičnimi načeli in poučevalno prakso. *Slovenščina v šoli*. XVII (3-4), 25-35.

sodobni svet? Bi pisatelj Muri danes Mačjo knjigo še vedno pisal z nalivnikom? Bi namesto njega kak zares pomemben dogodek zanj napisal kar otrok sam in ga tudi ilustriral?

2. 2. in 3. razred osnovne šole: »Ljubi otroci, kaj bi radi?«

Ela Peroci: *Moj dežnik je lahko balon* (katera koli izdaja slikanice) in še dve kratki pripovedi iste avtorice po izbiri šol/mentorjev

Ela Peroci je klasično ime slovenske mladinske oz. otroške književnosti, njena kratka fantastična pripoved *Moj dežnik je lahko balon* (il. Marlenka Stupica, 1955) pa pomeni izrazit odmik od vzgojne mladinske književnosti, značilne za čas neposredno po 2. svetovni vojni. V središče dogajanja je postavljena Jelka, ki naredi prekršek, tega pa nato razreši s prehodom v domišljjski svet (deželo Klobučarijo) in vrnitvijo v stvarnost. Sporočilnost je v celoti povezana z otroškimi doživljanjem sveta. Kako to, da se odrasli čudijo Jelkinemu potovanju z dežnikom? Zakaj v domišljjski deželi srečuje otroke? Kaj se zgodi, ko se ti pokrijejo s klobuki? Čemu odnese klobuke sorodnikom in kaj temu sledi? Pri delu s slikanico bomo pozorni na ilustracije. Kakšni so izrazi na obrazih oseb? Katere izročilne motive opazimo na ilustracijah? Vprašanja in naloge izhajajo iz teme slikanice: Bi narisali svoj klobuk, svojo Klobučarijo, svoje pravljično prevozno sredstvo – namesto rumenega dežnika? Bi napisali nadaljevanje zgodbe – si izmislili novo Jelkino potovanje – morda k pravljičnim junakom? Drugi dve besedili lahko izberemo po različnih merilih; morda bomo temo želje in obdarovanja povezali z njeno slikanico *Muca Copatarica*, saj je lani minilo šestdeset let od njene prve izdaje (1957). Bržkone slikanica ni namenjena vzgoji otrok (*Pospravljajte copate!*), ampak je po sporočilnosti zelo podobna razpisanemu delu. Morda bomo iz njenih *Povestic Tik-Tak* (1998) izbrali kako nonsensno besedilo (npr. *Telefon*) ali razmišljali o sobivanju in pogledu drugega v pripovedi, ki jo določa poetika čudenja (*Babica in Nina na spomladanskem balkonu*).

3. 4. in 5. razred osnovne šole: »Pravi prijatelj je vedno tam, kamor ne upaš sam.« (Saša Vegri)

Tone Seliškar: *Bratovščina Sinjega galeba*

Klasično Seliškarjevo besedilo s kolektivnim junakom – družino, bratovščino, ki jo vodi pogumni Ivo – je zanimivo tudi za sodobnega bralca, saj govori o marsičem: o stiskah in preizkušnjah, prijateljstvu in sodelovanju, o krivdi in dolžnostih, ne nazadnje tudi o lepoti in nepredvidljivosti

narave ter veri v boljši svet. Se bomo med pripravo na tekmovalje osredotočali le na zgodbo, ki je za mlade s svojimi nenavadnimi preobratu na prvi pogled najbolj zanimiva? Ali bomo razmišljali o družbenih krivicah, o revščini, prevari in laži, o možnostih upora zoper vse to, o podobi otroka v literaturi in v svetu nasploh nekoč in danes? Bi bilo danes možno, da bi se skupina fantov sama odpravila na morje? Je v knjigi mogoče najti tudi pretiravanja, celo stereotipe? Kako so v besedilu prikazani odrasli, so predvsem obrobni liki ali celo le malopridneži? Kaj je torej osrednja tema realistične pripovedi? Zgolj napetost in posledično vznemirjenje, ki ju izžareva pustolovska zgodba, ali še kaj drugega? Si bomo ogledali tudi odlomek iz filma ali morda kar film v celoti in ga primerjali z literarno predlogo? Bomo razmislili o sporočilnosti uvodne pesmi – le kaj so danes »pusti otoki zmot«?

4. 6. in 7. razred osnovne šole: Kako je obarvana pustolovščina odraščanja?

Nataša Konc Lorenzutti: *Avtobus ob treh* in Prežihov Voranc: *Solzice*

Precej nenavadna povezava: sodoben mladinski roman izvrstne avtorice in literarna klasika, Vorančeve avtobiografske črtice. A preplet obeh zelo različnih del se bo zdel manj nenavaden, če pomislimo na osrednjo temo, ki obe deli povezuje, čeprav je izražena z različnimi motivi in slogovnimi sredstvi. Bomo torej razmišljali o »pustolovščini odraščanja« v obeh delih, o tem, kako je prikazana in ali je odraščanje vedno res le nujna zmaga junaka – v vsakem trenutku? Kaj so preizkušnje, s katerimi se soočajo književne osebe v obeh delih? Lahko v obeh delih razmišljamo o »dekliških« in »fantovskih« temah – in če da, kaj to sploh pomeni (»Večina mladinskih knjig je za punce – in one potem sanjarijo o junakih, ki nastopajo v njih, nas, ki nastopamo v živo, pa ne opazijo.«)? Kako so v obeh delih uporabljena slogovna sredstva (npr. narečje), kako (in zakaj) se razlikujeta, a hkrati zblížujeta po tehniki pripovedi (prvoosebni pripovedovalec in njegova upodobitev), kako nakazujeta širši družbeni kontekst? Vrsta vprašanj je povezanih tudi z didaktičnim pristopom k obema deloma. Bi ju učenci lahko povezali v enovito besedilo, sestavili npr. spominsko črtico po Vorančevem zgledu, v kateri se Tine spominja svojega otroštva? Ali bi se v kratkem besedilu lahko srečali osebi iz obeh knjig, npr. Uroš in Cencelj – bi bilo to besedilo lahko napisano tudi v obliki dramskega dialoga? Kako v povezavi z romanom *Avtobus ob treh* razumeti Vorančevo poved »*Solzice in Pekel – kako čudne stvari so to.*«?

5. 8. in 9. razred osnovne šole: **Kako dolgo je lahko življenje kita pa plaži?**

Vinko Möderndorfer: *Kit na plaži* in Ivan Cankar: *Moje življenje*

Izkušnja drugačnosti je tema, ki povezuje obe besedili – v Möderndorferjevem mladinskem romanu jo je zaznati tako v upodabljanju glavne junakinje kot (Predvsem?) v njeni zastrti »bolečini«, ki je posledica dejstva, da je njen brat Igor drugačen – ima downov sindrom. Portretiranje odraščanja, a tudi drugačnosti in stisk, ki iz njih izvirajo, določa tudi zbirko Cankarjevih avtobiografskih črtic. Izhodišče za razmišljanje o obeh delih ter za njuno povezovanje in primerjanje na podlagi podobnosti in razlik je tako lahko razvoj osrednjih književnih oseb, ki sta postavljeni v povsem drugačen prostor in čas. Toda ali se ob skoraj stoletnem razmiku med obema deloma njuna temeljna sporočilnost spreminja? Bomo z mladimi razmišljali o uspešnosti in zaznamovanosti, blišču in revščini, o vrednotah, uporih, spremembah stališč, čustvenih razsežnostih pripovedi, menjavah razpoloženj, o krivdi in vesti? Bomo deli primerjali na podlagi odnosov med mladimi in tega, kako mladi dojema-jo odrasle – med odraščanjem in kasneje, ko se dogodkov spominjajo? Se podobe šole in učenja med deloma bistveno razlikujejo – in če se, zakaj? Je med deloma tudi na tej ravni možno zaznati kako vzporednico? Je za razumevanje sporočilnosti ključen tudi različen slog obeh avtorjev? Ima sleng v *Kitu na plaži* še katero drugo vlogo, kot je ta, da z njo pisatelj posnema svet sodobnega najstnika? Kako razumeti temeljne simbole, npr. »kite na plaži« ali »laz«? Dojemajo mladi bralci kak besedilni drobec pretirano moralistično ali sentimentalno? Kako se lotiti razvijanja kritičnega branja obeh besedil na najvišjih ravneh bralne zmožnosti? S kritiko, z okroglo mizo o njuni prepričljivosti, z medijskimi predelavami, s parodijo?

6. 2. in 3. letnik poklicnih šol: »Zakaj vse to, ves ta trud? Se izplača?«

Dušan Jelinčič: *Zvezdne noči* (katerakoli izdaja)

Literarno ustvarjanje Dušana Jelinčiča, njegovo dokumentarno prozo, esejistiko in romanopisje sooblikujeta osebna in družbena identiteta sodobnega zamejskega prostora na Tržaškem; njegova dediščina je sicer tesno povezana s preteklim, a živi in išče posameznika, ustvarjalca predvsem v sedanosti – gre tudi za ustvarjalno dediščino, ki je namenjena vsakomur, kdor želi poiskati odgovore na bivanjska, življenjska vprašanja v naravi in sočloveku – tako, da piše in »išče lepoto z napako«. Je torej svet alpinizma vedno svet zmag, visokih ciljev in dosežkov, slave, svet »zvezd« – je ali morebiti tudi svet »noči«, tesnobe, strahu, poraza, smrti?

Kako se v pripovedi sestavlja linija vzpona na eni in postopnega sestopa, ki je lahko tudi padec, na drugi strani? Zakaj je izbrani alpinistični roman mogoče brati kot kakovostno književnost? Kaj ga kot izvrstno pisanje določa na ravni sloga in kako to, da je bila knjiga uspešnica ne le v slovenskem, ampak tudi v širšem literarnem prostoru? Je za razumevanje dela smiselno spoznati tudi avtorja? Toda ali je roman le dokument njegovih alpinističnih podvigov ali v sebi skriva še kako drugo sporočilnost? Ga je mogoče povezovati z drugimi deli o alpinizmu, o športu nasploh, z avtobiografijo, realističnim slogom – ali morda tudi s čim drugim? Bi se vsemu temu lahko približali s (fiktivnim) intervjujem z avtorjem, posnemanjem njegovega sloga, z izbiro najboljšega ali najbolj priljubljenega dela romana?

7. 1. in 2. letnik srednjih šol: **Podobe iz sanj ali nočne more?**

Ivan Cankar: *Podobe iz sanj* in Polona Glavan: *Gverilci*

Podobe iz sanj so po besedah Janka Kosa »poslednja Cankarjeva postaja«, so posledica osebne stiske in stiske evropskega človeštva, hkrati pa tudi odsev vojne in smrti, zaradi katere se umetniška (samo)volja umakne iskanju smisla sveta. Kako razumeti delo, v katerem bivanjska ogroženost ni povezana »le« s posameznikom, ampak je vseprisotna, saj zaznamuje, obvladuje vse ljudi? Je iz ogroženosti res možno najti izhod le preko trpljenja in posledično očiščenja (duš)? Kako Cankar vse to prikazuje, s katerimi slogovnimi sredstvi? S simboli, z meditativnimi deli ali kar s črticami v celoti, s prepletom resničnosti in prividov? Je pomembno omenjanje »malodušja« in pisanja kot romanja? A romanja – kam? V grozo in grotesko, v mraz, obnemelost, med grbavce, šepavce in bebce na poti k idealom, kot so Mati, Domovina in Bog – Življenje, Mladost, Ljubezen? In le kaj bi Cankarjevo zadnjo knjigo povezovalo z zbirko kratkih zgodb Polone Glavan? Kako razumeti njen naslov? Kako njeno prevladujoče razpoloženje? Je tudi v njej zaznati občutke krivde, bivanjske negotovosti in ogroženosti? Stopajo v ospredje drugačni motivi, kot so nezmožnost sporazumevanja, negotovost identitete in njenega izražanja ter različnost pripovednih perspektiv? Je svet veliko bolj izpraznjen in razdrobljen, kot to velja za Cankarjevo zbirko črtic? Se to kaže tudi na ravni slogovnih sredstev – besedja in stavčne strukture? In če je odgovor pritrdilen, kako obe knjigi aktualizirati, povezati s sočasnim družbenim kontekstom?

8. 3. in 4. letnik srednjih šol: **Je umetnost lahko lahkomiselna?**

Ivan Cankar: *Martin Kačur, Tujci, Knjiga za lahkomiselne ljudi, Krpanova kobila*

Ivana Cankarja pogosto povezujemo predvsem s črticami, ki so, vsaj za sodobnega mladostnika, bržkone na meji sentimentalnosti, deloma tudi z družbenokritično dramatikom, v kateri kritično osvetljuje zablode doline Šentflorjanske ter vse mogoče oblastnike v njej. V tokratnem naboru Cankarjevih besedil se dijaki srečujejo z drugačno vsebino: s problematiziranjem umetnosti v (takratni) družbi, z vprašanji izjemnega posameznika v okolju, ki ga ne sprejema, ter z nizom pripovedi o takih ali drugačnih filistrih – izjemna umetnost v nič kaj izjemnem okolju torej. Vse to se posredno, a pozornemu bralcu zelo jasno izraža predvsem v *Knjigi za lahkomišelnje ljudi*. Kdo so filistri, ki jih je v tej knjigi vse polno? Kako sporočilnost besedila soustvarjajo humor in ironija, ponavljanja, menjave pripovedovalcev, notranji monolog, nasprotja ter mozaično sestavljanje realističnih, sanjskih in pravljicnih prvin? Lahko na ozadju nekaterih motivov razberemo avtobiografske prvine ter povezave s filozofijo in zgodovino? In če poskusimo še z aktualizacijo: Ni črtica o Štefanu Frfli na moč podobna simboliki resničnostnih šovov, ki povprečnežu omogočijo pet minut slave? Ni nesrečni siromak, ki mu hudič da vse, simbolna podoba sodobnega potrošništva? Je bil Cankar skorajda vizionar, ko je v *Kralju Malhusu* upodobil absurdnost oblasti, ki se ji, če sploh, lahko upre samo čista ljubezen? Najboljši² bralci, ki tekmujejo v tej skupini, bodo morda razmišljali tudi o kritičnih odzivih na *Knjigo za lahkomišelnje ljudi*. Kako to, da so nekateri kritiki pisali o cinizmu, o protestu proti Nietzscheju, o dekadenci ... In nenazadnje: Kdo so lahkomišelnje ljudje danes in kako se izraža njihov značaj?

Navodila za pisanje pisne naloge na književno temo

Kot vsako leto bodo tudi letošnja navodila za pisanje pisne naloge na književno temo (npr. razlagalnega spisa ali kake druge vrste besedila, s katerim bodo tekmovalci dokazovali svoje razumevanje in vrednotenje književnega besedila) **OKVIRNA**, ne bodo torej zajela vsega, kar se od tekmovalca pričakuje, ko na tekmovanju oblikuje razlagalni spis. Učence oz. dijake je treba zato opozoriti, da v svoj spis **smiselno vključujejo** tudi **književno**

znanje (zvrstno-vrstne oznake, podatki o avtorjih, medbesedilne primerjave, ustrezno citiranje, misli iz spremnih zapisov ipd.), saj vse to **soustvarja** bolj poglobljen odziv na naslov pisne naloge (*to velja predvsem za tekmovalce od 6. do 9. razreda in za srednjo šolo*). Ker navodila za pisanje besedila niso »niz vprašanj«, na katera je treba odgovoriti, ampak opredeljujejo temo, o kateri naj bi tekmovalci pisali **samostojno, inovativno in prepričljivo**, je pomembno, da ne glede na okvirna navodila pri pisanju uporabijo znanje, ki je za temo spisa relevantno. To velja tudi za pripravo na tekmovanje: usvajanje književnega znanja je smiselno, če prispeva k razumevanju besedil in ustrezni rabi literarnovednih pojmov med razpravo o prebranem – tekmovalci naj se podatkov, ki za razlago besedil niso ključni, ne učijo; tudi dodatna strokovna literatura naj bo smiselna, obvladljiva, predvsem pa ne preobsežna. Treba pa je vendarle opozoriti, da kriterij B (*uporaba književnega znanja, do 10 točk*) prinese tekmovalcu 20 % točk, zato naj mentorji tekmovalce opozarjajo na **smiselno uporabo književnega znanja** (poznavanje avtorjev in del, raba virov ter literarnovednih pojmov) že med samo pripravo na tekmovanje, prav tako pa naj tekmovalci vse to upoštevajo tudi pri pisanju svojega besedila. *Cankarjevo tekmovanje* ni samo subjektivni ali poustvarjalni odziv na književnost, zahteva kritično branje in tvorjenje razlagalnega besedila, ki vključuje tudi uporabo književnega znanja.

Bistveno je, da mentorji z učenci oz. dijaki razmišljajo o aktualnosti književnih sporočil, tj. o tem, kako jih sodobni mladi bralec doživlja, razume in vrednoti. Ob tem je treba poudariti, da naj mladi bralci poskušajo med pripravo **preseči** »zgolj« izražanje subjektivnih vtisov o prebranem, naj se (na)učijo svoje doživljanje primerno **opisovati**, ga **utemeljevati, primerjati** z avtorjevim pogledom na stvarnost oz. književnost in njene osrednje teme – v vse to naj, glede na stopnjo tekmovanja in svoje recepcijske zmožnosti, vključujejo tudi prej omenjeni kontekst kritičnega branja. Ob vključevanju književnega znanja ter aktualizaciji besedila je temeljni namen pisnih nalog (na vseh stopnjah) spodbujanje subjektivnega in argumentiranega **vrednotenja** književnih besedil – predvsem dijaki naj torej v njem izrazijo svoje lastno razumevanje ter tehtno in prepričljivo interpretacijo besedil.

² »Zanimajo jih pripovedne tehnike, npr. ustvarjanje napetosti in stilistična orodja, npr. ironija. (...) Vrednotijo tudi estetsko plat – so sposobni kompleksnega vrednotenja. Sposobni so utemeljiti svoje branje in upoštevajo drugačne interpretacije. (...)»

Literaturo razlikujejo od realnosti, razumejo, da je umetnost. Poglobljajo se v tudi neznana doživetja in izkušnje oseb. (...)»

Splošno in literarno teoretično in zgodovinsko znanje omogoča branje modernih in klasičnih besedil, ki so lahko oddaljena od njihovih izkušenj, tako zvrstno tematsko kot stilno. (...)»

Zanima jih tekst in literarno zgodovinsko ozadje – pomen in vloga teksta v kulturno zgodovinskem kontekstu daje orodja za spoznavanje preteklosti in različnih nekdanjih kulturnih identitet.« (Krakar Vogel, Boža. (2018): Zunanja diferenciacija književnega pouka v osnovnih in srednjih šolah. *Slovenščina v šoli*. XXI (1), 12–13.

Učenci in dijaki naj se učijo ustrezno **odzivati na nalogo**, ki jo zastavljajo okvirna navodila za pisanje razlagalnega spisa oz. eseja:

- naslov in morebitne navedke ter navodila naj temeljito preberejo in razmislijo o »problemu«, ki se izraža v temi, o kateri bodo pisali,
- besedila naj ne oblikujejo kot »odgovarjanje na vprašanja« – vanj naj, kot je bilo že povedano, vključijo čim več navezav in spoznanj, ki so jih pridobili med pripravo na tekmovanje.

Navodila za pisanje besedila so **povzemalna**: opredeljujejo, o čem vse naj tekmovalec piše, praviloma pa ne vključujejo »samoumevnih nalog« (npr. *Predstavi podatke o avtorju, oznako dela in zanimivosti, pomembne za tvojo razlago, pazi na pravilnost in urejenost svojega besedila.*), saj naj bi to učenci in dijaki vedeli že zaradi **priprave** na tekmovanje. Če torej česa (npr. usmeritve k posebnostim jezika, vprašanja o biografskih podatkih, ki so pomembni za razumevanje dela) v navodilih za pisanje ni, to ne pomeni, da o tem tekmovalec ne sme pisati ali da tega ni mogoče upoštevati pri točkovanju – še posebej, če je vključevanje takih prvin **smiselno** glede na temo (naslov oz. navodila za sestavo) razlagalnega oz. razpravljalnega besedila. V višjih razredih srednjih šol se biografski oz. drugi podatki praviloma ne vključujejo v problemsko obravnavo besedil, saj so esejske zahteve oblikovane tako, da za razpravljalno oz. kritično pisanje o zahtevani tematiki običajno niso relevantni; ustrezno zasnovi razpravljalnega eseja pa je, da dijaki znajo razpravo o književnem problemu umestiti v literarnovedni in družbeni kontekst.

V vseh tekmovalnih skupinah lahko tekmovalci pričakujejo **raznovrstne bralne naloge**; nekaj možnosti:

- povzemanje, razlaga in osebno vrednotenje izhodiščnih besedil (npr. na podlagi teme in konteksta),
- analiza besedilnih podrobnosti (zgodba, osebe, jezik, zgradba besedila, npr. razlaga odlomka),
- podrobna razlaga povezav med književno osebo, zgodbo ter spremembami prostora in časa,
- razlagalni spis oz. esej na podlagi ključnih besed,
- interpretacija neznanega besedila in povezava z razpisanimi književnimi deli.

Merila za vrednotenje

Vse tekmovalce je treba **seznaniti z merili za vrednotenje**:

- **1. razred osnovne šole**: razumevanje (do **10 točk**), osebni odziv in njegova prepričljivost (do **5 točk**), zgradba

besedila in jezikovna pravilnost – obseg in zapis (do **5 točk**);

- **2. do 5. razred osnovne šole**: razumevanje (do **10 točk**), osebni odziv in njegova prepričljivost (do **5 točk**), zgradba besedila, jezikovna pravilnost in čitljivost (do **5 točk**);
- **6. do 9. razred osnovne šole, srednja šola**: razumevanje (do **20 točk**), uporaba književnega znanja (do **10 točk**), prepričljivost osebnega odziva (do **10 točk**), zgradba besedila, jezikovna pravilnost in čitljivost (do **10 točk**).

Ocenjevanje besedil bo potekalo po istih kriterijih kot v prejšnjih letih, jih bo pa komisija prilagodila konkretni nalogi na šolskem, regijskem in državnem tekmovanju. **Predvsem na regijskem tekmovanju bodo kriteriji dovolj podrobni, da bo ocenjevanje čim bolj objektivno.** Ob kriteriju, ki se navezuje na razumevanje besedila, bodo navedene **ključne besede**, ki naj bi jih tekmovalec vključil v spis in jih pojasnil – če tekmovalec vključi tudi kaj takega, česar med ključnimi besedami (oz. prvinami za vrednotenje) ni, je to možno upoštevati, če se navezuje na naslov in navodila za pisanje spisa.

Navodila za vrednotenje nikoli ne morejo biti tako podrobna, da bi spise lahko vrednotil »računalnik«; temeljna značilnost katere koli zaokrožene pisne naloge na književno temo je namreč prepričljivost osebnega odziva, ki se navezuje tudi na bralno zmožnost ocenjevalca spisa ter primerjanje med spisi. Zato je ključno, da **se ocenjevalci o kriterijih pogovorijo, poenotijo subjektivna ocenjevalna merila in se pri spisih, ki so ocenjeni različno, dogovorijo za skupno oceno.** Namen skupnih izhodišč je predvsem opozoriti na zasnovo tekmovanja ter spodbuditi razmišljanje o bistvenih prvinah izbranih del – mentorji pa boste seveda presodili, kako izhodišča povezati s prakso, tj. kako tekmovalcem ustrezno pojasniti **cilje** oz. potek **priprave** na tekmovanje ter način **pisanja razlagalnih besedil**. Tudi letos bo komisija poleg teh izhodišč pripravila podrobna priporočila za mentorje in jih objavila na spletu.

Mehurčki in priznanja za najboljše: da ali ne?

Vprašanje nagrajevanja tekmovalcev ni ne preprosto ne črno-belo; odločiti se je treba po tehtnem premisleku, pri tem pa izhajati iz naslednjega:

- *Mehurčki* so priprava na *Cankarjevo tekmovanje*; njihov glavni namen je motivacija otrok z bolj razvitimi jezikovnimi zmožnostmi za samostojno pisanje o prebranih knjigah.

- Mentorji na šoli samostojno presodijo, kateri prvo-, drugo- in tretješolci so zmožni zahtevnega branja in pisanja – in te povabijo na tekmovanje, z njimi berejo, se o prebranem pogovarjajo in jim dajejo zanimive bralne naloge. *Cankarjevo tekmovanje* ni bralna značka, zato ni smiselno, da se ga udeležijo vsi učenci; zahteva dodatne priprave in tudi veliko samostojnega dela.
- Za dodaten trud pri pripravi vsi tekmovalci prejmejo priznanje. Lahko bi poleg tega prejeli najboljši še dodatno pohvalo, a zgoditi bi se utegnilo, da bi državni komisiji kdo očital spodbujanje neustrezne tekmovalnosti in razvrščanje otrok. Ne glede na pozitivno pojmovanje tekmovalnosti se lahko zgodi, da bi lahko imelo prezgodnje razvrščanje negativen vpliv na motivacijo za tekmovanje.
- To, da tekmovalci ne dobijo bronastih priznanj, šoli ne preprečuje, da sama ne nagradi najboljših (npr. na sklepih prireditvi ali z umestitvijo najboljših besedil v posebno izdajo šolskega časopisa, ki deluje bralnomotivacijsko tudi za prihodnje leto, glej: <http://www.dusanabordona.si/nova/index.php/solski-casopis>) – kakor to nekatere šole že počnejo.

Srečno pot v dediščino identitet(e)

Potovanje med vprašanji in smernicami se končuje, čas je za temeljito večkratno branje, sestavljanje vprašanj na različnih zahtevnostnih stopnjah, za ure pogovo-

rov, ki mentorju in njegovim mladim sogovornikom odstirajo nove pomenske plasti besedil. Dediščina niso dobro zavarovani predmeti v muzejih in ne zaprašene knjige na policah – živa dediščina je neposreden pogovor med bralcem in knjigo in bralci o knjigah. Takole nekako:

»Namesto Kdor vesele pesmi poje morajo Šorli, Šinigoj in Ivana peti: »Vsak je včasih s sabo skregan in bi rad kdo drug postal, vsak je kdaj pobit in zbehan, lastna koža ni mu prav.« Namesto Jaz pa pojdem je učitelj spesnil: »Drugo kožo bi oblekel in za drug obraz se skrila, svoje misli pa zamenjal in jih v drug papir zavel.«

Nisem vedel, da je gospod Miška tako nadarjen.

Učiteljica Tadeja je posnela podlago za pesem na klavir. Nisem vedel, da zna pisati priredbe.«

(Nataša Konc Lorenzutti: Avtobus ob treh, str. 203)

Zavijamo svoje misli le v drug papir ali so misli na papirju drugega tudi naše misli?

Naj bo tako ali drugače – želim vam, da med potiskanimi listi skupaj odkrijete ključ do živega izročila književnosti.

Ljubljana, julij 2017

prof. dr. Igor Saksida,
predsednik državne komisije

Državno tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2018/2019

Dediščina identitete

8. in 9. razred OŠ

Vinko Möderndorfer: Kit na plaži
Ivan Cankar: Moje življenje

NAVODILA ZA PISANJE RAZLAGALNEGA SPISA

Čas pisanja: 90 minut

Preberi Möderndorferjevo pismo in ga poveži s prebranimi knjigama.

Pojasni tri sporočilne podobnosti med besedili in tri katerkoli razlike med njimi.

Kaj je zate v Möderndorferjevem pismu najpomembnejše in zakaj?

Spisu daj tudi čim bolj izviren naslov, ki bo povzegal primerjavo del.

Drage tekmovalke in tekmovalci,

vas zanima, zakaj sem napisal *Kit na plaži*?

Zgodbo *Kit na plaži* sem napisal iz podobnega razloga, kot je Cankar napisal svojo izvrstno črtico *Mater je zatajil*. Jaz nisem zatajil mame, pač pa teto. V svoji rani mladosti smo živeli skupaj z dvema tetama, maminima sestrama, ki pa sta bili gluhi. Ko sta bili stari tri, štiri leta sta zboleli za škrlatinko in oglušeli. Nikoli se nista poročili in živeli sta z nami, se pravi z mojo mamo, očetom, sestrico in babico v nekakšni veliki razširjeni družini. Teti, ki sta bili starejši od moje mame, sta skrbeli zame, kot da sem njun otrok. Tako da sem imel tri mame, če štejem zraven še babico, kar štiri.

Ko sem šel v prvi razred, me je teta vsak dan peljala v šolo. In to čisto do razreda. Mislim, da ji je to bilo v veliko veselje. Ker pa je bila gluha, se je z mano pogovarjala s kretnjami in s tistim čudnim, grlenim glasom, ki ga imajo gluhi ljudje, ker ne slišijo svojega glasu. Moji sošolci, sošolke niso bile nobena izjema, so se delali norca iz mene: Tvoja mama je pa nora! Tvoja mama je pa nora! Tvoja mama je pa nora! Nekateri so celo oponašali njen glas in njene kretnje. Bilo je mi je zelo hudo. Nisem jim mogel razložiti, da ni nora, da je samo gluha in da sploh ni moja mama, da je samo teta. Šlo

je tako daleč, da sem celo rekel, da je ne maram ... In tako sem od tete zahteval, da je ostala v sosednji ulici in sem sam stekel čez cesto in v šolo. Nekajkrat je hotela za mano, saj ni razumela, zakaj nočem, da me spremlja. In ko je tako nekega dne na vsak način hotela z mano čez cesto, saj se je bala, da bi me povozil avto, sem jo brcnil v nogo. Še danes se spominjam njenega začudenega obraza. S kretnjo mi je rekla: Saj vem, sram te je, ker sem gluha. Potem ni nikoli več šla z mano v šolo. To me je bolelo še bolj. In tudi danes me boli krivica, ki sem ji jo naredil.

Cankar se je sramoval svoje matere, ker je bila revna in zato drugačna. Jaz sem se sramoval svoje tete, ker je bila gluha. Nika se v romanu *Kit na plaži* na smrt boji, kako bodo sošolci sprejeli to, da ima zelo drugačnega brata. Sem bil kriv jaz, ker sem se sramoval svoje gluhe tete? So bili krivi sošolci, ker so se delali norca? Je človek sam kriv, da je reven? Nihče ni kriv. Vsi se moramo naučiti razumeti, da je življenje različno in da ga moramo v vsej njegovi različnosti spoštovati. Šele takrat ga bomo lahko spremenili. Žal živimo v svetu, v katerem je drugačnost predmet posmeha, celo sovraštva – in ne izvor lepote in bogastva. Če hočemo to spremeniti, se moramo neprestano spraševati o življenju in neprestano prisluškovati neskončno različnim zgodbam življenja.

Tete že dolgo ni več. Star sem šestdeset let. Napisal sem zgodbo *Kit na plaži*. Mislim, da sem jo napisal predvsem zato, da bi se vsi skupaj spomnili, kako je življenje sestavljeno iz samih drugačnosti. In da nas drugačnost neskončno bogati. Zaradi gluhih ljudi je naš svet bolj slišen, bolj v sozvočju. Zaradi Igorja, ki je drugačen, je Nikin svet in svet njenih sošolcev boljši, popolnejši, lepši.

Razumeti drugačnost in živeti z njo v sozvočju pomeni razumeti življenje.

Vinko Möderndorfer

Je mnenje drugih pomembno?

Čisto vsi smo drugačni, posebni. Vsak ima svojo zgodbo, mišljenje, prepričanje. Do svojih posebnosti in drugačnosti moramo biti odkriti, se z njimi sprijazniti in v njih videti bogastvo.

Tako bomo lažje sprejemali svojo drugačnost in drugačnost drugih. Nekateri ljudje so polni egoizma in v drugih ljudeh ne vidijo pozitivnih stvari. Taki ljudje drugačnosti ne sprejemajo. Avtor prvega dela z naslovom *Kit na plaži*, je bralcem želel sporočiti, da smo vsi ljudje, z enakimi pravicami. Njegovo sporočilo se povezuje z naslovom njegovega dela. Metafora »kita na plaži« je, da se kiti v morju med samimi ribami ne počutijo sprejete, kot nekateri drugačni ljudje na zemlji. Zato se želijo spremeniti, nekateri narediti samomor, kot kiti, ki nasedejo na plažah.

Knjiga *Kit na plaži* je mladinski roman. Govori o najstnici Niki, ki se sramuje svojega brata, ker ima Downov sindrom. Nika je prvoosebna pripovedovalka. Ona je torej glavna oseba. Stranske osebe so: njen brat Igor, njena starša, prijatelji Barbka, Matevž, Milan in Aleks. Tema knjige je sprejemanje drugačnosti, iskanje ljubezni, prijateljstev, ideja knjige pa je, da moramo biti drug do drugega strpni in prijazni. Dogajanje poteka linearno. Roman ima 29 poglavij. Pred prvim poglavjem je nagovor avtorja, na koncu pa še spremna beseda specialistke klinične psihologije, doktorice Valerije Bržan.

V zbirki črtic *Moje življenje*, v romanu *Kit na plaži* in v pismu Vinka Möderndorferja, se srečamo s temo drugačnosti. V romanu *Kit na plaži* je drugačnost izpostavljena pri Nikinem bratu Igorju, ki ima Downov sindrom. Nikina družina Igorjeve drugačnosti ni sprejela. Ni se sprijaznila, da je Igor prizadet. Zdelo se jim je, da bi slabo vplival na njihovo družinsko podobo, z vsestransko hčerko in bogatima staršema. Igor pa je bil drugačen tudi zaradi svoje notranjosti. Za razliko od ostalih družinskih članov je bil odkrit, iskren, in je kazal svoja čustva.

V Cankarjevem delu *Moje življenje* je bila drugačna cela njegova družina. Od ostalih družin so se razlikovali, ker so bili zelo revni. To je razvidno že iz tega, da je njihova mati morala prosjati po hišah, da je dobila hrano za svoje lačne otroke. Razlikovali so se tudi po tem, da so bili močno pove-

zani. Veliko so se pogovarjali in imeli radi. Cankarjeva drugačnost se je kazala, ko je obiskoval realko v Ljubljani. Od ostalih otrok se je razlikoval, ker je bil edini tako droben, reven in bolehen. Cankarjeva družina je bila drugačna tudi po zunanosti, saj so bili oblečeni v umazana, stara oblačila.

V pismu Vinka Möderndorferja sta drugačnost predstavljali njegovi gluhi teti. Njegovi sošolci niso razumeli drugačnosti njegovih tet, zato so ga zafrkavali. Zato se tudi sam ni dobro počutil v tetini družbi. Zato je teto zatajil. Ni želel, da bi ga pospremila do šole, saj se je sramoval. Tudi s tem lahko povežemo vsa tri besedila. Nika se je sramovala svojega brata Igorja, ker ni sprejela njega in njegove drugačnosti. Cankar je zatajil svojo mater, ko ga je prišla obiskat v Ljubljano. Sramoval se je zato, ker je bila oblečena v umazana oblačila in se mu je zdelo, da bi bil tarča posmeha, če bi sošolci izvedeli, da je to njegova mati. Vsem trem se je zdelo, da bi se njihova podoba, identiteta spremenila, na slab način.

To je tudi sporočilnost vseh knjig, da se moramo v svoji koži dobro počutiti in početi stvari ki nas veselijo. Preveč se obremenjujemo s tem, kaj si bodo drugi mislili o nas. Cankar je to hitro ugotovil, da se ne sme preveč obremenjevati z mnenji drugih, zato je na koncu odšel do svoje matere in se z njo mirno sprehodil po mestu.

Nika in Cankar sta to ugotovila šele čez nekaj časa. Nika je to ugotovila, ko se je z Igorjem dobro spoznala. V njem je takrat opazila veliko lepih stvari in ugotovila, da mnenje drugih ni najpomembnejše. Vinko pa je to ugotovil z leti, ko je veliko razmišljal. To je že druga sporočilnost vseh treh besedil. Če o življenju, mladosti veliko razmišljamo in se v njih poglobimo, se s tem lahko veliko naučimo. Cankar je razmišljal in pisal o mladosti, Nika se je poglobila v svoje otroštvo, ko z Igorjem še ni imela dobrih odnosov, prav tako je Vinko Möderndorfer razmišljal o svojem otroštvu. S tem so se marsikaj naučili, saj so ugotovili, česa v življenju ne smejo početi in na kaj morajo biti pozorni. Zelo pomembno spočilo besedil pa je, da moramo biti drug do drugega spoštljivi. Z izkazovanjem spoštovanja ljudem pokažemo, da cenimo življenje.

Cankar je močno spoštoval svojo mater, saj je zanj veliko potrpežljiva in mu dajala pogum, Nika je spoštovala očeta, saj

je vedela, da je zelo inteligenten, Vinko pa je ugotovil, da je svoji teti izkazal premalo spoštovanja, zato ga je velikokrat pekla vest.

Avtor romana *Kit na plaži* je Vinko Möderndorfer. Rodil se je l. 1958 v Celju. V Celju je končal gimnazijo, l. 1982 pa diplomiral iz gledališke in radijske igre. Po poklicu je dramatik, pisatelj, pesnik, režiser. Njegova najbolj znana dela so: *Tek za rdečo hudičevko*, *Muc Langus in Čarovnička Gajka*, *Predmestje*, *Kot v filmu* in *Kit na plaži*. Za roman *Kit na plaži* je dobil nagrado desetnica.

Roman je tako uspešen, ker v njem širi pozitivne misli o drugačnosti in razlikah: » V različnosti je napredek. Pa ne samo napredek. V različnosti je lepota in užitek življenja.«

V vseh treh besedilih so prikazani različni družinski odnosi. V romanu *Kit na plaži* je prikazan zelo slab družinski odnos v Nikini družini. Med seboj so zelo neiskreni. Lahko bi rekli, da je vsak v svojem svetu. Razlog je v tem, da Nika in njena starša ne sprejemajo Igorjeve drugačnosti in so zato nesrečni. Zato bi potrebovali globok, kvaliteten pogovor. Sami so se pogovarjali o nepomembnih stvareh: » Pogovarjamo se, povemo si pa nič,« je dejala Nika.

V pismu Vinka Möderndorferja je odnos v družini nekoliko drugačen. V družini so se pogovarjali, kar sklepam iz tega, da so Möderndorferju razložili, zakaj sta teti gluhi. Teti je imel rad, z njima je bil povezan, vendar so družba in okolščine njegov odnos spremenile. Od njiju se je odmaknil.

Pri Cankarju so najbolj kvalitetni odnosi. V družini so se zelo veliko pogovarjali, se razumeli in vedeli, kaj kdo čuti in misli. Cankar je imel najboljše odnose s svojo materjo. Vedela sta, kako se počutita, tudi, če se nista pogovarjala. Drug drugega sta spodbujala, si pomagala. Cankar jo je imel neskončno rad: »V mojem srcu je materina podoba – lepota in blagost ...«

Ivan Cankar se je rodil 10.5.1876 v hiši na Klancu – na Vrhnikih. Osnovno šolo je obiskoval na Vrhnikih, realko pa v Ljubljani. Po opravljeni maturi je šel na Dunaj študirat tehniko, a se je kmalu prepisal na slavistiko. Po poklicu je bil pesnik, pisatelj, dramatik, politik. Njegova najbolj znana dela so: *Martin Kačur*, *Na klancu*, *Podobe iz sanj*, *Knjiga za lahko miselne ljudi*. Cankar je s svojimi odličnimi deli Slovence uvrstil na svetovni literarni vrh.

Bralce navdušuje s svojim čudovitim slogom pisanja, zaradi katerega se v knjigo lahko še bolj poglobimo. Uporablja veliko metafor, metonimij, okrasnih pridevkov. Nekoliko tuj mi je bil edino njegov zanimiv, star narečni jezik.

Cankarjev slog pisanja se popolnoma razlikuje od Möderndorferjevega. V romanu *Kit na plaži* in v pismu je uporabljal sodoben jezik. V romanu je uporabljal sarkazem, frazeme, sleng in primere.

Besedila pa se razlikujejo tudi po različnih značajih oseb. V kakšnem se lahko najdeš sam, kar me je pri knjigah predvsem navdušilo. Nika je bila zelo trdoživa, vesela, energična, igriva. Njena mama je bila zaprta vase, depresivna. Vinko Möderndorfer je bil zaprt vase, saj svoji teti ni povedal, kaj ga muči. Cankar je bil povsem drugačen. Bil je globok, zamišljen brez energije. Te značaje nam je prikazal v celi knjigi *Moje življenje*.

Moje življenje je zbirka črtic. Glavni osebi sta Ivan Cankar in njegova mati. Cankar je tudi prvoosebni pripovedovalec. Knjiga *Moje življenje* meji med prozo in poezijo. To čutimo v ritmičnem valovanju.

V Möderndorferjevem besedilu se mi zdi najpomembnejše to, da nam je hotel povedati, da ni pomembno mnenje drugih. Pomembno je, da se dobro počutimo v svoji koži in počnemo stvari, ki nas veselijo. Tako ne bo prišlo do sramovanja. To je zelo pomembno sporočilo tudi drugih dveh del.

Drugačnost presega časovne in ostale okvire

Knjigi *Moje življenje* Ivana Cankarja in *Kit na plaži* Vinka Möderndorferja sta najprej deli o drugačnosti. Nika v *Kitu na plaži* ima brata Igorja, ki je zelo poseben. Zelo drugačen. Cankar je na drugi strani v svojem otroštvu prav tako veljal za posebnega. Bil je izjemno nadarjen učenec, čeprav šole ni maral; in tako je že mislil in ravnal drugače kot sovrstniki.

Tisto, kar je pri drugačnosti meni najbolj zanimivo, je že to, kako negativno nanjo gleda družba. Biti drugačen za ogromno ljudi pomeni biti »čuden«; in to je beseda, od katere vsi bežijo. Biti »čuden« pomeni biti oseba, ki štrli iz povprečja. Če štrliš iz povprečja, se te ljudje pogosto izogibajo, kot bi bili prepričani, da imaš neko redko nalezljivo bolezen. Pa drugačnost ni nobena bolezen, je le vrlina, ki dela svet boljši, popolnejši, lepši kot je zapisal Möderndorfer v svojem pismu. To pismo in njegov roman sta dokaza, da se pisatelj zaveda trenutne situacije glede strpnosti. Namreč, z njima sporoča, da ne smemo nikogar izločiti, ker je drugačen, ker se nam zdi čuden. Poleg tega pa je na primeru gluhih tet tudi dokazal koristnost tega, da je dobro premisliti svoja pretekla dejanja.

To pa je tudi prva podobnost med *Mojim življenjem*, *Kitom na plaži* in celo pisateljevim pismom. Treba je opravljati nek pogovor, refleksijo. Če že ne s samim seboj, pa vsaj s svojo družino, ali pa je treba vsaj občutke preliti na papir. Nikoli ni dobro, da nekaj skrivaš, da se zapiraš sam vase. Nika v *Kitu na plaži* najprej skriva brata z Downovim sindromom pred sošolci. Ko oni izvejo zanj, se ji podre svet. Nato v šoli izve, da so ji naredili vzdevek »Grebla«, in zaradi vsega tega se odloči, da bo pobegnila. Da bo zapustila šolsko okolje, ki ga ima – za razliko od Cankarja v drugi knjigi – tako rada, in enostavno odšla. Dan po neuspelem pobegu se pogovori s starši, nato pa se še sooči s prijateljico Barbko in njenim poskusom samomora.

Vse skupaj deluje kot nekakšna streznitev zanj, zave se, da nima zgolj ona težav, da so tu še drugi ljudje, in ravno zaradi tega začne tudi bolje sprejemati svojega brata. Nauči se ga

ljubiti. Pogovor in izkušnja s sočlovekom glavno junakinjo strezni.

Zanimivo na drugi strani je, da tako Cankar kot Möderndorfer nista opravila zares močnega pogovora s sorodnikoma, ki sta ju prizadela. Ivana razjeda občutek krivde, razjedal ga je že takrat, ko je najprej na nekoliko grši način zavrnil kavo, nato pa jo vseeno sprejel. Govorim seveda o *Skodelici kave*. A matere zvečer ni ogovoril s ljubeznivo besedo, praktično celo življenje je molčal. Tudi Möderndorfer v pismu ni zapisal, da se je teti opravičil, opravil temeljit pogovor z njo. Ne. Gluha teta ni šla nikoli več z njim v šolo. A pogovor s svojo dušo je pisatelj vseeno opravil. Ravno zato je spisal *Kit na plaži*. In ravno zato je toliko črtic v *Mojem življenju* posvečenih materi. Srce ti ne da miru, zato ga iztrgaš iz sebe in daš na papir. Zakaj srce je pravičen sodnik in ne pozna malenkosti...

Druga sporočilna podoba med besedili je seveda povezana z odraščanjem. Naša identiteta se spreminja. Kako? Spreminja se tako, kot se spreminja naš pogled na svet. Nika ob koncu knjige drugače gleda na svojega brata, kot je prej. Vidi, koliko empatije premore. Največji slovenski pisatelj na dogodke iz *Mojega življenja* pogleda z odrasle perspektive; na nek način jih ovrednoti.

Prav tako pa je Möderndorferjevo pismo neizpodbiten dokaz, da danes na svoji teti gleda drugače kot v šolskih časih. Dediščino identitete lahko razumemo kot tiste kančke nas, ki jih dedujemo; Cankar je dedoval hudo materialno revščino, morda tudi nagnjenost k alkoholu, a to je že druga zgodba; Nika je dobila brata z Downovim sindromom in Möderndorferjevi teti sta bili gluhi. Na vsak način se težko soočiš s težko situacijo, če si kriv zanj ali ne. Ti junaki niso krivi, da so taki, kot so. Da so rojeni v take družine. In čeprav njihove reakcije niso najboljše, nato spremenijo svoje mnenje. Odrastejo. Seveda tudi fizično, a predvsem duševno. Nika začne ljubiti Igorja in ga sprejme, Cankar se zave tako lepote Vrhniko kot svoje matere in Möderndorfer se je z leti naučil, prav zaradi svojih tet, sprejemati sočlove-

ka. Spreminjanje identitete oz. kot bi raje dejali, odraščanje, je druga podobnost med deli.

Tretja podobnost, ki bi jo izpostavil, pa je nepremišljenost protagonistov vseh del. Cankarjev pripovedovalec enkrat uživa v sladkih hruškah in to zlahka taji, drugič mu je žal zaradi za dateljne zapravljenega groša. Celó tako žal, da si želi umreti. Niki se v *Kitu na plaži* zdi dobra ideja pobegniti z bratom Igorjem, kar je vsekakor nespametna ideja. In tudi Möderndorferjevo ravnanje, ko je brnil gluho teto, je bilo seveda slabo. A sam teh likov ali teh ljudi, kakor hočete, ne morem soditi. Zakaj? Ker so, kot sem že zapisal, odrasli in se naučili sprejemati drugačnost. Pa še opravili pogovor s svojim srcem.

Ogromno je med *Mojim življenjem* in *Kitom na plaži* tudi razlik. Prva se kaže že v odnosu do šole. Protagonistka *Kita na plaži* šolsko okolje obožuje. Vedoželjna je, vse jo zanima.

Cankar šole ni maral, zdela se mu je pusta, ozkogleda, ni bilo belega proda in kapeljnov iz »enajste šole«. Niki tako šola pomeni tudi okolje druženja, enak pomen je predstavljen v Möderndorferjevem pismu. Cankar o odnosu s sošolci pravzaprav ne piše.

Druga razlika je v socialnem okvirju in prikazovanju revščine. Nikina družina ne čuti materialnega pomanjkanja, Cankarjevi pa so bili revni kot cerkvene miši. Razumljivo je, da se ta model ne pojavlja na dolgo in široko v obeh delih.

Tretjo pomembno razliko pa vidim v odnosu do matere, in to velja za vsa tri dela. Ivan oz. pripovedovalec v črticah vidi svojo mater kot svetnico, Nika pa jo obravnava z velikim pridihom cinizma. Tako tudi gleda na njeno žalost. Seveda se ob koncu romana spremenita tako Nika kot mama. Möderndorferju pa sta se njegovi gluhi teti zdeli kot njegovi teti. Obravnaval ju je precej cankarjansko, najprej se je grdo vedel do njiju, nato pa večno obžaloval. In ravno to obžalovanje se mi zdi tudi najpomembnejša točka pisma, ki ga je spisal avtor *Kita na plaži*. Žal mi je, ker je obsojal drugačnost, ker se jo je sramoval in jo želel tajiti.

Zakaj se mi zdi to pomembno? Zato, ker si današnji svet taji, zapira oči pred drugačnostjo.

Pa naj si gre za ljudi z Downovim sindromom, za ljudi druge rase ali spolne usmerjenosti, vsi se srečujejo z diskriminaci-

jo. In ljudje tega sveta bi morali diskriminacijo obžalovati, se v obliki pogovora soočiti z njo in se na koncu opravičiti. Nato pa pride čas za velike spremembe.

Seveda ne moremo nobenega od obravnavanih del obravnavati, ne da bi se vprašali o okolju, v katerem so dela nastala. Cankar se je rodil leta 1876 in spada v obdobje moderne. Moderna kot obdobje se je začela leta 1899 z dvema pesniškima zbirkami. Cankar je izdal *Erotiko*, Oton Župančič pa *Čašo opojnosti*. To obdobje se je končalo l. 1918, s smrtjo našega največjega pisatelja in koncem 1. svetovne vojne.

Hkrati ne smemo pozabiti, da se je v tem obdobju razvila črtica, najkrajša zvrst pripovedne proze. V njej je v ospredju en sam, droben dogodek in čustva, ki se vzbudijo ob tem dogodku.

Kot taka je črtica izredno impresionistične narave in je Cankarju ustrezala, saj so vsi dogodki v *Mojem življenju*, pa naj gre za prvi šolski dan ali odhod z Vrhnike, tesno prepletajo s pisateljevimi čustvi.

Njegove oči niso mrtev aparat, bile so pokoren organ njegove duše.

Kit na plaži na drugi strani spada v obdobje književnosti po l. 1950, v obdobje moderne slovenske književnosti. V tem obdobju opazimo preplet številnih stilov in prepričanj.

Avtor je za omenjeni mladinski roman leta 2017 prejel nagrado desetnica.

Kaj sem se naučil iz vseh teh okvirjev, iz vsega tega branja in pisanja?

Da nekateri pojmi presegajo čas, v katerem živim. Da drugačnost presega okvire, časovne in prostorske in vse ostale. Pomembno je, da znamo počistiti pred svojim pragom in jo sprejeti.

Drugače nikoli ne bomo zapustili klanca. Drugače bodo žele po boljšem in pravičnejšem svetu vedno le nek oddaljen obris, z dekadenco in impresionizmom prežet. Boljši svet za naše potomce ne sme postati podoba iz sanj; sprejemanje drugačnosti mora postati naša stvarnost, ki jo bodo gledale čisto žive, nikdar mrtve oči.

Državno tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2018/2019

Dediščina identitete

1. in 2. letnik – gimnazijski programi
1. in 2. letnik – srednji strokovni programi

Ivan Cankar: Podobe iz sanj
Polona Glavan: Gverilci

NAVODILA ZA PISANJE RAZLAGALNEGA SPISA

Čas pisanja: 90 minut

Konec

»Povej mi zdaj, ob tej uri, ki je ura sodbe in ura posvečenja: ko pridem k tebi, da pojdeš z menoj na poslednjo pot – koga boš klical na pomoč, da ti bo v trpljenju stal ob strani, da bo tvoj besednik pred pravičnim sodnikom?«

Ukazujoč in trd je bil ob teh besedah glas matere Smrti, in vsa moja duša, ves moj ubogi, ponižani jaz je bil vklenjen jetnik njenih oči, teh temnih plamenov.

Vzkliknil sem; iz globočine mojega umirajočega srca je planilo:

»Mati!«

Tih in mračen, kakor poprej, je bil plamen njenih oči; na dušo mojo, ki se je krčila v grozi, je tipal mrzli dih iz njenih ust. In zaklical sem v tej bolečini, v tem predsmrtnem spoznanju:

»Domovina!«

Milejši, jasnejši je bil plamen njenih oči, že se je dramilo v njem usmiljenje in odrešenje. Ali ganil se ni moj gost, moj sodnik, ni mi odgovoril, ni me izpustil.

Takrat se je v grozi in bolesti razklalo moje srce, da je dalo, kar je še imelo:

»Bog!«

V tistem hipu, ob tisti besedi sem se sladko zbudil iz dolge, strašne bolezni. Poleg mene, ob čaju, je sedela svetnica odrešenica; držala me je za roko in smehljala se je, kakor se mati smehlja otroku, ki je ozdravel.

Ime ji je bilo: Življenje, Mladost, Ljubezen.

(Ivan Cankar, Podobe iz sanj.)

Tristo milijonov metrov na sekundo

»Dvesto sedemintrideset,« rečem. »In osem let.«

»Želim ti, da bi enkrat pozabil na to,« reče Pero. »Za zmeraj.«

Nič ne rečem. Tudi Pero je tiho, ko greva z igrišča. Ne štejem, razmišljam. Tristo milijonov. Metrov. Na sekundo. Meja, pri kateri se čas upogne, skrči, prehitava samega sebe. Šel bom do tja. Da se, gotovo se da. Drugi morda mislijo, da ne, ampak pri njih je drugače. Oni tega ne potrebujejo tako kot jaz. Prebral bom, vse o tem bom prebral. In razmišljal. Ne bom odnehal, dokler mi ne uspe. In čas imam, veliko časa. Osem let in dvesto sedemintrideset dni. Vsak dan, ki ga bom preskočil, bo vreden tega. In če bi jih bilo veliko – leto, dve, tri – kako bi ...?

Ne smem še misliti na to. Najprej moram osvojiti osnovo. Trdno stisnem veke in čakam, čakam, dokler mi pred očmi ne začnejo teči drobne modre pike, najprej počasi, potem vse hitreje, na milijone in milijone drobnih modrih pik.

(Polona Glavan, Gverilci.)

Dediščina identitet – iskanje poti za razumevanje drugačnih svetov

Kako se v priloženih odlomkih kažeta bivanjska negotovost in ogroženost? Povežite razlago z naslovoma obeh zbirk.

Primerjajte, kako se v obeh zgodbah prepletata resnični svet in prividi ter kako pripovedovalca doživljata minevanje časa.

Razložite, kako se odlomka na podlagi sloga povezujeta z obema zbirkama.

Kako bi komentirali trditev: »Zaključek Podob iz sanj je moralističen, zaključek Gverilcev pa nedorečen.«?

Želimo vam ustvarjalno pisanje.

Dediščina identitet – iskanje poti za razumevanje drugačnih svetov

»Nekje je čas, spregledan, ki ne mineva. Enkrat me bo dohitel, kdove kaj bo takrat,« je v svoji zbirki Gverilci zapisala slovenska pisateljica in prevajalka Polona Glavan. In verjeno ima prav. Morda je res vsakemu človeku danih le toliko in toliko besed, a lahko le ugibamo.

Tudi Ivan Cankar, prvi slovenski poklicni pesnik, je na poslednji postaji svojega življenja iskal tisto zadnjo besedo, edino resnico, ki je človeku za časa življenja skrita. V zbirki črtic Podobe iz sanj, posega po skritih plateg človekove eksistence, saj je bilo človeštvu v času njenega nastanka, torej v vojnem času, med letoma 1914 in 1917, precej negotovo. Bivanjska negotovost je opazna že v samem uvodu, nato pa jo zaznamo tudi v ostalih črticah, kjer Cankar, po besedah Nike Klasič, postopa po globinah človekove duše, vse se mu zapisuje sanjsko, na koncu pa se iz sanj vrne v budno resničnost. Za razliko od Karla Krausa, ki je v svoji tragediji, izdani istega leta (1917), človeštvu napovedal propad, pa Cankar na koncu najde rešitev. Ta rešitev so besede, ki jih pred »pravičnim sodnikom, ki sodi brez besed« v negotovosti izgovori pred Smrtjo. Sluti, da bo čas njegove smrti prišel kmalu, njegova smrt je personificirana, saj se je zaradi takratnih besed »nova beseda branila papirja, ni hotela na jezik, na pero.« Cankar zato na vrhuncu svojega simbolizma riše »podobe iz sanj«, ki so v realnosti morda še bolj resnične.

Negotova pa je tudi usoda protagonista v kratki zgodbi mlade avtorice, z naslovom Tristo milijonov metrov na sekundo. Zgodba nas pretrese s svojim šokantnim in pretresljivim koncem, ki je značilen za celotno zbirko, ki na to opozarja že z naslovom. Kot je bilo za gverilsko bojevanje značilno, so avtoričine poteze nepredvidljive, njeni namigi pa hitri, kratki in številčni. Ponuja nam le koščke, fragmente, na podlagi katerih lahko zgradimo celotno sliko. Po mnenju Petre Jager bralca postavi za pričo tistim, ki so nekje na dnu naše družbe s svojimi brazgotinami, po pravilu prezrti in preslišani.

Četudi se je čas od Cankarja do sedaj spremenil, občutja ostajajo enaka. Tudi avtoričini junaki so namreč ogroženi, kot na primer deček v zadnji, deveti zgodbi, nad katerim mama izvaja nasilje. Zanj je čas zelo pomemben in ga doživlja drugače kot vrstniki. Pomembna je prav vsaka sekunda in želi doseči svetlobno hitrost, mejo, kjer čas prehitava samega sebe. S tem se mu odpre nov, zakrit svet, človeku nepredstavljiv, in ugotovi, da bo »čas od njegove ustanovitve,« kot je v recenziji zapisala Maša Skok, »morda prišel hitreje kot so tekle njegove dosedanje sekunde.«

Ravno čas je tisti, ki družiti ti zbirki, ki sta si časovno morda zelo oddaljeni, po vsebini pa bližje, kot se zdi na prvi pogled. Tudi Cankar namreč postopa v druge svetove, kar nakazuje z bogato metaforiko, zaradi česar nekatere izmed črtic že prehajajo v ritmizirano prozo. Meja med njegovimi svetovi so vrata, skozi katera na koncu stopi oseba, Smrt, v resnici le privid, ki je v drugih dimenzijah še kako resničen. Smrt bo prišla po vsakega, za Cankarja, izpovedovalca, je prišla – kot je napovedal – hitro, medtem ko bo »mladi Einstein« komaj začel živeti. Njegov čas teče točno po pravilih, dan ima zanj točno tisoč štiristo štirideset minut in če dve ali tri minute preživi v bolečini, mu jih, kot pravi, ostane zelo veliko. »Zares, kratko življenje. Človeku bi lahko privoščilo, da ga preživi veselo od jutra do večera,« je o času menil Goethe, medtem ko ta književni lik sploh ne vidi, da je žrtev, da ne bi smelo biti tako. Zato mu Pero, svetovalni delavec, želi pokazati resnico, izbira prave besede ...

Prav vsaka beseda je pomembna in Cankar je ob koncu življenja čutil dolžnost, da se izpove, da se preneha »prepirati s škatlico«. Čas namreč prinese tudi spomin, in pomembno je, kaj bomo zapustili, kaj bo ostalo za nami. V delu Krizantema je tudi zapisal: »Kadar napoči tisti dan, bo prerojeni narod pobral iz blata krizantemo, očistil jo bo in s spoštovanjem skrbno shranil za spomin na grenko – lepo preteklost.« Zaradi cenzure se je moral izpovedati simbolično, s številnimi primerami in metaforami, medtem ko se je mlada avtorica in komparativistka s svojim jezikom in slogom približala svojim likom. Morda je ravno ta vsakda-

njost prinesla tudi nagrado zlata ptica za izjemne dosežke mladih ustvarjalcev. Tako se je tudi približala današnjemu času, današnji negotovosti in ravno zato so njeni konci nekako nedorečeni.

Tudi Cankar se na koncu vrne in sanj in na podlagi izkušenj poda zadnje besede, najpomembnejše moralne vrednote, kot so: mati domovina, bog. Poudari pa tudi pomen mladosti življenja in predvsem ljubezni.

»Čas teče prepočasi za tiste, ki se dolgočasijo, prehitro za tiste, ki se boje, je prekratek za tiste, ki se veselijo, predolg za tiste, ki čakajo, a za tiste, ki ljubijo, je neskončen,« je dejal Henry van Dyke in ravno ljubezen je tista, ki nas lahko reši, je tista, ki da življenju smisel in ki se ne ozira na čas.

Hana Žličar, gimnazijski program, 1. in 2. letnik | Šolski center Velenje, Gimnazija

Mentorica | Natalija Naama Isak

Dediščina identitet – iskanje poti za razumevanje drugačnih svetov

Človek, takšen ali drugačen, mlad ali star, bogataš ali revež, je v življenju prej ali slej postavljen pred vprašanje: »Kdo sem? Kaj si želim od tega življenja? Ali je to, kar preživljam, nekaj, kar bi moral preživljati? Je pošteno?« Žal je odgovor na slednje mnogokrat negativen. Na svetu so stvari, ki jih ne bi bilo treba preživljati nikomur, pa vendar obarvajo marsikatero življenje v temnih in turobnih odtenukih. V črticah Cankarjeve zbirke Podobe iz sanj in kratkih zgodbah iz zbirke Gverilci Polone Glavan lahko spoznamo veliko tovrstnih motivov: smrt, samomor, vojna, strah, osamljenost, brezposelnost, incest ... Lahko bi jih združili in v obeh zbirkah ugledali odsev bivanjske negotovosti in ogroženosti človeka, natančneje pisatelja samega (Podobe iz sanj), ki pred obličjem same matere Smrti z obupom v srcu išče nekoga, ki bi mu stal ob strani in v času neizmerne trpljenja in pa devetletnega dečka Erika (Gverilci), ki odšteva sekunde do dne, ko bo polnoleten in se bo lahko poslovil od modric, ki jih dobiva doma ...

Podobe iz sanj so Cankarjevo kasnejše delo, ki je nastajalo v času prve svetovne vojne; v času, ko je človek neposredno izpostavljen grozotam, ki se odvijajo tako na bojišču kot med civilisti, strahu ali bo še kdaj videl obraze najbližjih, upanju, da bo, ob vsem tem trpljenju vendarle imel nekoga, na čigar ramo se lahko nasloni, nekoga, ki bo razumel njegovo stisko, nekoga, ki mu bo v utrujenem srcu zarisal

svetle obrise: Življenje, Mladost, Ljubezen. V pisateljevem srcu tako svetijo podoba matere, domovine, božje odrešitve. Ker v svetu okoli sebe ne najde več zatočišča pred lastnimi dvomi in strahom, ki je plod vsakodnevnega ogroženosti, odrešitev išče v sanjskem svetu, čigar podobe so kot balzam za dušo, ko ustvarjajo kontrast s kruto realnostjo okoli njega. Podobno zgodbo doživlja mladi Erik, ki mu odštevanje časa, sleherne sekunde, predstavlja uteho za trpljenje in bolečino (tako fizično kot psihično), ki mu jo povzroča njegova nasilna mati. Ker kot otrok s svojo perspektivo ne dojame, da je način, kako ga mati obravnava, nesprejemljiv, fant potlači svoja občutja, svoje trpljenje pa preusmeri v čas. Čeprav živi v dobi miru, v sebi vsak dan, vsako sekundo, bije svojo malo vojno, bolje rečeno – gverilo.

Kot rečeno, v najtemnejših urah, ko ni videti niti luči na koncu tunela, ponuja edino rešitev domišljjski svet, prividi, ki vsaj za kratek čas odvrnejo pozornost od krutosti, ki jih predstavlja resnični svet. Cankar v svojih prividih išče rešitev kar pri Smrti, ki jo v celotni zbirki predstavlja kot odrešitev, kot začetek nečesa novega, boljšega.

Čas ga je privedel do ure sodbe in posvečenja, do ure za poslednjo pot. Ko se prebudi iz dolge, strašne bolezni, namesto Smrti ugleda odrešenico, z njo pa mir in srečo, ki ju v realnosti ne bi srečal. Čas zaceli vse, pravijo. Tako kot je čas prinesel konec vojne, bo prinesel tudi Erikov osemnajsti

rojstni dan, ko bo osvobojen vsakodnevnih muk za domačimi zidovi. Tristo milijonov metrov na sekundo je velika hitrost, si misli. Meja, pri kateri čas prehiteva samega sebe. To mejo mora doseči. Minevanje časa – dvesto sedemintrideset dni – je edino, kar ga bo rešilo. Njegov domišljjski svet, njegovo zatočišče temelji na štetju sleherne sekunde, ki se odšteje tudi v realnosti in nekoč ne bo več sekund – za odšteti.

Gotovo se ljudje, takšni in drugačni, z vseh koncev sveta strinjajo, da je vojna nekaj najhujšega, kar lahko prizadene človeka. Vendar ni le vojna v pravem pomenu besede tista, ki povzroča mentalno škodo; vojna ima več obrazov. Prav vsak posameznik bije v sebi svojo vojno, nihče nima miru pred neutrudnim vrtincem svojih misli. Podobe iz sanj in Gverilci predstavijo oba obraza; prva zbirka v širšem, druga pa v ožjem pomenu besede. Izpovedovalec in Erik stojita na razpotju domišljjskega in resničnega sveta, sredi vojne s samima seboj.

Takšno notranje neskladje je ena glavnih tem obeh zbirk, ki se, kljub razliki dogajalnega časa in prostora, na mnogih točkah dopolnjujeta in povezujeta, tako v notranji kot zunanji zgradbi. Cankar v celotni zbirki vidi smrt kot odrešitev. V črticah uporablja liriko, zaradi katere lažje dojamemo njegova občutja in mišljenje. Mnogokrat s svojimi sanjskimi podobami ustvarja kontrast, npr. čudovit majski gozd, poln življenja ter grozote na bojišču na drugi strani.

Svoj notranji vrtinec izlije na papir – v plašču primer, okrasnih pridevkov, metafor in drugih literarnih sredstev, ki pričarajo živo sliko njegovih čustev in občutij.

Tudi kratka zgodba tristo milijonov metrov na sekundo se slogovno ujema s preostalimi iz zbirke gverilci. Motiv posameznika proti svetu se pojavi v mnogokateri zgodbi, npr. Nina B., zaljubljenca, Natte in nenazadnje tudi Erik. Avtorica se zmerom drži pravila kratkih zgodb: vse v zbirki zajemajo krajše časovno obdobje, zaplet pa nima posebnega vpliva na okolico, vendar zato toliko bolj vpliva na protagonista. Kljub temu da pisateljica ne uporablja toliko pesniških in literarnih sredstev kot Cankar, njena izvirna izbira besed omogoča bralcu, da se poistoveti z vsakim od njenih književnih junakov, gverilcev.

Ne glede na to, kako obrnemo, vedno je na koncu notranje zadoščenje in mir, zadostitev morale tisto, kar človeka obvaruje pred njegovo stisko in mu prinese srečo. Pravo umetnost na papirju vsakdo razume po svoje, tudi Cankar in Erik. V zaključku Podob iz sanj izpovedovalec povzame vse, kar je bil hudega preživel in pretrpel in poda svojo odrešitev v besedah Življenje, Mladost, Ljubezen. Kljub temu dobro ve, da je življenje takšno, kakršno je, vendar ga to ne odvrne od spoznanja, da na koncu vsakdo prejme svojo odrešitev. Moralistika vseh prejšnjih črtic tako povede v zaključek zbirke, kar bralcu da zaključek notranjega zadoščenja. Erik, zadnji »gverilec« v zbirki Glavanove sicer ne doživi dorečenega zaključka, saj njegovo odštevanje časa še vedno teče, kakor veliko let pred tem. A kljub temu dečku odleže ob misli, da mu bo štetje sekund, ki jih bo vedno manj, nekega dne prineslo odrešitev.

Ana Škorjanec, srednji strokovni program, 1. in 2. letnik | Gimnazija in srednja strokovna šola Ruše

Mentorica | Marjana Žvikart

Dediščina identitete – iskanje poti za razumevanje drugačnih svetov

Cankar v svojem besedilu opisuje, kako se je sprijaznil s smrtjo, razmišlja o tem, kdo ga bo spremljal v onostranstvo. Nekako se ne boji več smrti in v

svojih zgodbah sprejme Boga in se tako proti koncu svojega življenja počuti umirjenega. Nasproti temu pa stoji Polonina zgodba *Tristo milijonov metrov na sekundo*, kjer spozna-

mo mladega fanta, ki ga mama fizično pretepa. Njemu čas pomeni vse, saj komaj čaka, da dopolni 18 let in se lahko odseli od matere.

Cankar doseže nekakšno duhovno očiščenje, in to ravno ob koncu svojega bivanja na tem svetu. Počuti se pripravljene na soočenje s smrtjo, reši se svojih skrbi in vprašanj in misli na lepe čase, čase njegove mladosti, ko je bil sam poln življenja in obdan z ljubeznijo. V drugi zgodbi pa se fant ne počuti tako zelo očiščenega vseh skrbi, čeprav ima v življenju nek cilj, ve, kaj mora storiti, da ga doseže. Tudi on je, podobno kot Cankar, ogrožen, le da ne doživi katarze, ampak najde le rešitev za konec svojega trpljenja, ki ga pa še sam ne razume kaj dosti, saj je že od malega navajen, da ga je mama pretepa. Do te rešitve mu pomaga priti prijatelj Pero, ki mu pove, da pa čas ne teče vedno isto, kar mladega fantiča zelo impresionira. Razmišlja o tem, kako bi dosegel tisto točko časa, ko se ta upogne in prehití samega sebe; to razume kot nekakšno rešitev za svojo ogroženost. Zato ima besedilo tak naslov, saj je to meja, ko se čas skrči in naredi vse, kar predstavlja fantu upanje.

V Cankarjevem besedilu se že v celotni zbirki stikata nek duhovni in resnični svet, neke vizije in prividi, ki jih avtor doživlja, saj se bliža njegova ura. Smrt ima v njegovi zgodbi glavno vlogo, nastopa kot oseba, nekdo, ki ga bo odpeljal stran in zato mora imeti Cankar prej »poštimate vse račune«, da bo v onostranstvu miren. Pri Polonini zgodbi pa se stikata resničen, krut svet in pa domišljija, mišljenje, da je čas rešitelj težav. Prav zaradi tega, ker fant tako zelo dobro gleda na čas in je dober s številkami, se mu njegovo minevanje vleče. Zato tudi vidi rešitev v tej hitrosti, ki mu jo omeni Pero, s katero bi lahko preskočil čas, da bi bil čimprej odrešen muk.

Cankarju pa nekako čas mineva hitreje, zato išče načine, da bi se očistil. Torej je skupno obema to, da bi oba rada dosegla nekaj boljšega, nek mir, rešitev Cankarju za svoje probleme, čeprav eden proti koncu svojega življenja, iz tega izvira tudi naslov zgodbe, torej Konec, drugi pa v svojih zelo mladih letih in gleda v prihodnost, da bi imel lepše življenje, kot ga ima zdaj. Cankar v svojih besedilih doživlja veliko prividov, spominja se vseh ljudi, ki jih je kdaj poznal, išče rešitev tudi za človeštvo, saj je to v resničnem življenju padlo v vojno in je zato vsepovsod sama smrt.

Slog je pri Poloninih zgodbah bolj lahkoten, da se razbrati zgodbo in tudi globlji pomen. Pisateljica je besedilo napisala

na začetku svoje kariere, zato je tudi njen slog – v primerjavi s Cankarjevim, ki pa je *Podobe iz sanj* napisal na koncu življenja, manj bogat. Kljub temu pa je v besedilu veliko slogovnih sredstev in zato, ker je lažje berljivo, je tudi bolj razumljivo. *Podobe iz sanj* pa so bolj komplicirane za branje, slog je težji, polno je simbolov in metafor, besedila so tudi za izkušenega bralca težje berljiva. Vanje se mora oseba res poglobiti, da razume, kaj vse je Cankar želel sporočiti ljudem. V zbirkah je veliko slogovnih sredstev, npr. okrasnih pridevkov, poosebitev, primer, metafor, oksimoronov in enakoglasij, kot je npr. nemirni nemir. S tem slogom pisatelj res doseže nekakšno spoštovanje bralca, saj je vse skupaj mojstrsko povezano in smiselno. Na splošno pa imata obe zbirki takšen slog pisanja, kjer se za vsemi besedami skriva nek pomen, zgodbe imajo nek nauk, sporočilo in so predvsem aktualne tudi danes.

V Cankarjevem besedilu se avtor pritožuje nad tem, da ljudem primanjkuje ljubezni, krivi jih in se jim celo malo posmehuje, češ da je vojna, ki je divjala v tistem času, popolni nesmisel. To pa velja še danes, saj marsikdo ne zna pokazati ljubezni in zato se ljudje sprejo.

Zgodbe Polone Glavan pa imajo tako ali tako zelo aktualno tematiko, od nasilja nad otroki, pomanjkanja pogovora, pa vse do ljubezni do domovine.

Trditev: »Zaključek *Podob iz sanj* je moralističen, zaključek *Gverilcev* pa nedorečen,« se mi zdi smiselna, saj Cankar na koncu doseže svoj zaključek, neko rešitev zase in za vse človeštvo, ki pa je obenem tudi moralna, saj pravi, da se bodo vojne pač dogajale, ampak se iz vsake grozne stvari na koncu rodi nekaj lepega in dobrega. Pri *Gverilcih* pa je zaključek res nedorečen, ne vemo, kaj se je zgodilo fantu, ali je dosegel svojo rešitev, ali je preskočil čas in se rešil materinega nasilja.

Cankarjev zaključek bralce nekako pomirja, Polonin pa ne ravno, saj je možno, da glavnemu junaku besedila ni uspelo.

Kljub vsemu pa v obeh zbirkah vidimo, da ljudje najdejo rešitve za vse svoje težave in tegobe, čeprav v enem besedilu doživimo to očiščenje, v drugem pa se na koncu sprašujemo, kaj se je vendarle zgodilo. Vseeno pa je konec obeh zbirk dober in daje nek občutek, da pa je ljudem vendarle uspelo.

Državno tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2018/2019

Dediščina identitete

1., 2. in 3. letnik – srednji poklicni programi

Dušan Jelinčič: Zvezdne noči

NAVODILA ZA PISANJE RAZLAGALNEGA SPISA

Čas pisanja: 90 minut

Je pot cilj?

Nasmehnem se. Torej sem sanjal. Pogledam proti dolini v svetlo noč. Zrak je prosojen in neverjetno čist in v njem kraljuje polnost tega sveta. Sanjal sem ..., vendar si želim, da bi bil ta pogovor resničen. Morda pa je bil – če si tega dovolj želim. Resničnost ni nekaj zunaj nas, ampak je samo tisto, kar nosimo v sebi. Tesno tiščim k sebi svoj pogovor z zvezdami. Ne bom ga pozabil.

V zraku nalahno završi, svetloba se razlije tja prek skrivnostnih vrhov na jugu. Kako lepa je ta noč! Take še nisem doživel. V njej so se razblinila vsa vprašanja in vse nedorečenosti, s katerimi sem se ubadal, ko sem podvomil v svoje himalajsko početje, v svoj odhod. Če ne bi prišel sem, ne bi doživel te noči, nikoli ne bi videl tega neba. Že zato se je splačalo oditi.

Zdaj, ko sem na koncu poti, ki je le ena tolikih, mi je jasno, da sem izbral pravilno, ko sem se odločil za svojo zvezdno pot. Tudi to so mi razodele zvezde v sanjah, vse drugo pa je skrivnost, ki jo bom reševal vse življenje.

(D. Jelinčič: Zvezdne noči.)

Zakaj Dušan Jelinčič išče svojo »zvezdno pot«? Pojasnite to besedno zvezo.

Na podlagi naslova odlomka in knjige razmislite o tem, kaj književni osebi pomenita pot in cilj. Je svet alpinizma svet slave in smrti?

Knjiga Zvezdne noči je mednarodna uspešnica. Je prepričala tudi Vas? Utemeljite svoj odgovor.

Želimo Vam ustvarjalno pisanje.

Je pot cilj?

Dušan Jelinčič išče svojo zvezdnato pot zato, ker v času odprave ni verjel vase. Le redki so bili trenutki, ko se je lahko ob družbi sprostil in pozabil na nevarnosti ter skrbi, ki prežijo nanj na tej mogočni gori. Sam pisatelj si pred odpravo na goro ni niti malo predstavljal, kakšne napore bo treba zdržati, kakšne ovire premagati in nazadnje, kaj vse ga lahko pričaka na tej mogočni gori.

Dušan je med gledanjem v zvezde razmišljal o različnih stvareh, med drugim tudi o tem, kdo bi ga prišel obiskat v ta mogočni svet, če bi slučajno ugasnila njegova luč življenja.

Poln je bil negotovosti, skrbi in pomislekov, ki so ga po eni strani strašili, a po drugi spodbujali, da se ne sme prepustiti usodi. Tisti večer je prav tako razmišljal o družini, svojih domačih in domu, ki je bil v tistem trenutku neizmerno daleč in nedosegljiv.

Globoko v sebi je vedel, da mu bo sreča, ki je bo deležen ob osvojitvi vrha, povrnila vse izgubljene, pozitivne misli in bo pripomogla k lažji vrnitvi domov.

V tistem trenutku, ko je strmel v zvezde, se je začel zavedati, kako dragoceno je življenje in kako lepo je živeti. Bil je hvaležen, da je tu, kjer je. V življenju še ni videl tako odprtega neba in toliko zvezd. To je bilo zanj nekaj najlepšega in spodbujajočega. Te zvezde so mu v tem trenutku pomenile več, kot karkoli drugega, saj je v njih videl toplino doma, prijatelje in bližino svojcev, ki so bili v tem trenutku tako daleč stran, a hkrati blizu.

Zvezdnata pot pisatelju veliko pomeni, saj se zaveda, da nič na svetu ni naključno, ampak nam je usojeno, kot je bila njemu odprava na najvišjo goro. Zvezde so bile zanj med odpravo edini način za pobeg iz realnega, alpinističnega sveta. Ob njih se je počutil varno in ob gledanju vanje so se mu dvomi o uspehu razblinjali. Srečen je bil, da je prišel sem, saj drugače nikoli ne bi videl tega neba.

Po mojem mnenju pisatelju Dušanu pomeni pot nekaj, kar ga vodi skozi življenje ter mu predstavlja nevarnosti, uspe-

he in padce. Cilj pa je zanj nekaj, kar je dosegel, potem, ko je premagal zastavljeno pot ter premagal vse ovire, ki so ga spremljale. V celotni knjigi nam daje vedeti, kako težka je bila ta njegova pot, a hkrati nas vse drugo vzpodbuja k doseganju cilja.

Pisatelj nam je s tem verjetno želel povedati, da ne glede na to, na kakšni poti pristanemo v življenju, vedno vztrajati in verjeti vase, saj bomo le tako dosegli zastavljene cilje.

Je svet alpinizma svet slave ali smrti? Sklepam, da je alpinizem svet nevarnosti, negotovosti in neprepičanosti. Alpinizem je lahko nevaren, a hkrati zanimiv, saj lahko med odpravo najdeš čas zase in čas za razmislek. Verjetno je alpinizem svet smrti, a hkrati je ta svet nekaj več. Če ti uspe premagati ovire, negotovosti in dvome, boš poplačan s slavo. Enako mnenje je imel pisatelj, ampak v trenutku, ko je premagal smrt in dosegel slavo, ni vedel, kaj bi si mislil. Spraševal se je, če je bilo vredno toliko tvegati in pretrpeti za ta goli vrh in praznino okoli njega. Začel se je zavedati, da je cilj visok in nevaren, ampak glavno je to, kar ob tisti »slavi«
začutiš in doživiš.

Dušan Jelinčič se je rodil leta 1953 v Trstu ter nam dokazal, da lahko slovenski jezik dvigne na novo raven. Njegova knjiga *Zvezdnate noči* je mednarodno najbolj nagrajena slovenska knjiga, kar je, po mojem mnenju, zasluženost. Dokazal je, da lahko s svojim alpinističnim romanom doseže marsikaj.

Ne glede na to, da je knjiga izšla l. 1990, je vsem bralcem odprla nov pogled na svet. Med samim branjem se tudi bralec začne zavedati, kako lepo je živeti ter koliko truda je treba vložiti, da dosežemo zastavljeni cilj. Osebnost me je knjiga navdušila in inspirirala. Knjiga *Zvezdnate noči* je, po mojem mnenju, najboljša knjiga, kar sem jih prebral do sedaj in verjamem, da nobene druge knjige ne bi mogel jemati tako zavzeto kot to. Način pisanja pisatelja Dušana ti kar sam odpre pogled v dogajanje med odpravo. Prikliče ti prizore ter misli, ki te popeljejo v te neizmerne trenutke slabosti in ti prikaže, da se je treba zavedati, da živimo na prelepi zemlji

in še pod lepšimi zvezdami, ki nas spodbujajo k osvajanju ciljev.

Slovinci smo lahko ponosni na to knjigo in verjamem, da bo vsak prihodnji bralec prav tako navdušen nad njo, kot

sem bil jaz. Definitivno je knjiga preseгла moja pričakovanja in mi spremenila pogled na svet in mišljenje.

Hvaležni smo lahko za ta alpinistični roman!

Natalija Krek, srednji poklicni programi | Biotehnični center Naklo

Mentorica | Marija Jerše

Je pot cilj?

Prebrala sem knjigo Dušana Jelinčiča, z naslovom *Zvezdne noči*. Njen avtor je bil rojen l. 1953, v Trstu. On, sestra in njegovi starši so bili zamejski Slovenci. Jelinčičev oče je bil znan pripadnik TIGR in se je boril za slovenstvo, to zavednost pa je Jelinčič nekako podedoval po njem, kar se čuti po tem, kako rad je imel slovenski jezik.

Jelinčič je zelo priznan pisatelj, kritik, časnikar, itd., bil pa je tudi alpinist. Njegova prva odprava v Himalajo je bila Karakorum 89, takrat ena najuspešnejših jugoslovanskih odprav. Sam je takrat prvič osvojil osemtisočak Broad Peak ter tako postal prvi alpinist iz dežele Furlanije Julijske krajine, ki je stopil na več kot 8000 metrov visoko goro. Kasneje je osvojil še Mount Everest ter Gašembrum 2, na katerega je ponesel mavrično zastavo miru.

Knjiga *Zvezdne noči* je romanizirana zgodba o alpinistični odpravi v Karakorum leta 1989 in s katero je Jelinčič opisal svoja spoznanja, čustva in ostale občutke, ki so se pojavili ob določenih dogodkih. S tem načinom pisanja je dal gorniški literaturi nov smisel oz. nov način pisanja. Zabil je zunanje dogajanje in v ospredje postavil svoja občutja ter razmišljanje.

Tako kot vsi ljudje, je tudi Jelinčič iskal svoj pot. Svojo »zvezdno pot«. Svoj smisel življenja je iskal vseskozi, vsak dan znova. Tudi med zvezdami, med katerimi je ogromno poti, tako kot v Dušanovem življenju. Besedno zvezo »zvezdno pot« bi pojasnila kot pot, ki vodi v nešteto smeri. Vsaka

smer pa je po svoje prava, če le zadovolji človekovo dušo. Jelinčič je svoje zadovoljstvo našel v svobodi alpinizma in pisanja, kjer se je lahko povsem posvetil samemu sebi.

Menim, da ima vsaka pot svoj cilj, vsak cilj pa vodi na novo pot. Kar postane začaran krog, imenovan življenje. Pisatelja je vsaka njegova odločitev popeljala na neko pot ter do nekega cilja, za katerim se je spet odprla nova pot. Npr.: ko se je odločil ter se odpravil v Karakorum, cilj pa mu je bil osvojiti Broad Peak. Glede na odlomek bi lahko rekli, da je enega izmed svojih ciljev doživel v svoji zvezdani noči, ko je spoznal, da če se ne bi nikoli odločil za to pot, ne bi nikoli doživel te noči, tega cilja.

Za pisatelja sta se pot in cilj povezovala.

Svet alpinizma je svet slave in smrti. Prav vsak alpinist je že pred odpravo vase vložil ogromno truda in priprav, tako fizičnih kot psihičnih. Žal ta del, ki je po mojem mnenju najpomembnejši, vidi premalo ljudi. Slavo ti prinese le osvojitve nekega osemtisočaka ali druge gore, preplezana nova smer, rešitev iz nemogoče situacije in preživetje. Slednje je uspelo tudi Jelinčiču, ki se je – v času nevihte – s soplezalcem rešil z gore. Medtem se je na gori K2 želelo rešiti pet alpinistov, a jim to žal ni bilo dano. Sploh na tako mogočnih gorah na človeka preži še več nevarnosti. Mnogi imajo takrat več sreče kot pameti. Vreme se lahko hitro spremeni, na ledenikih je nešteto razpok, v katere lahko padeš, na gori pa te življenja lahko stane tudi plaz. Prav v tem času, ko je bil

Dušan v Karakorumu, je na gori K2 umrlo kar 13 alpinistov. Tisti, ki so preživeli ali se srečno vrnili z gore, tako še bolj cenijo svoje življenje. A, kjer je življenje, je tudi smrt, npr. v alpinizmu.

Knjiga *Zvezdne noči* je takoj po izidu postala v Sloveniji uspešnica, s prevodom v italijanščino pa je dosegla vsedr-
žavni uspeh tudi v Italiji. Bila je nekajkrat ponatisnjena, osvojila pa je tudi 4 mednarodne nagrade. Med njimi nagrado ITAS in nagrado Acerbi. Prejela je še nekaj tudi drugih nagrad.

Takrat so o Jelinčiču govorili kot o »literarnem čudežu«, saj je gorniški literaturi dal nov pomen. Roman je drugače izhajal v podlistkih časopisa Večer, v l. 2005 in 2006.

Naj se vrnem. Ravno zaradi tolikih nagrad veljajo *Zvezdne noči* za mednarodno največkrat nagrajeno slovensko literarno delo.

Knjiga me sprva ni tako zelo prepričala, saj gorniške literature nisem toliko brala. Imela sem možnost prebrati tudi Zaplotnikovo knjigo *Pot*, ki mi je bila vseh zaradi malo lažje berljivosti.

Drugače pa mi je Jelinčičevo razmišljanje potem postalo vseh. Saj svojih čustev ni olepševal ali se delal »heroja«, ker je v težkih razmerah osvojil vrh in potem rešil sebe z gore. Ampak je pripovedoval kot človek z napakami ter v teh napakah iskal lepoto. Lahko rečem, da me je Jelinčič prepričal s svojim razmišljanjem.

Iz digitalne bralnice ZRSS

www.zrss.si/strokovne-resitve/digitalna-bralnica

V digitalni bralnici lahko dve leti po izidu prelistate **strokovne revije**, ki so izšle pri Zavodu RS za šolstvo in so vam BREZPLAČNO dosegljive tudi v PDF obliki. Prijetno strokovno branje vam želimo.

Državno tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2018/2019

Dediščina identitete

Skupina A: 3. in 4. letnik – gimnazijski programi

Skupina B: 3. in 4. letnik – srednji strokovni programi
in 1. in 2. letnik poklicno-tehniški programi

Ivan Cankar: Krpanova kobila, kritike, predavanje in pisma Antonu Aškercu

NAVODILA ZA PISANJE RAZLAGALNEGA SPISA

Čas pisanja: 90 minut

Ivan Cankar – publicistični redoljub in ustvarjalni rodoljub?

S pomočjo priloženih odlomkov (1. in 2.) in ustreznih motivov iz predpisane literature pojasnite nastanek in razvoj odnosov med kritikom Cankarjem in pesnikom Aškercem. Razložite, kako so na njuno razmerje vplivale tako osebne razlike kot tedanja ideologija.

S pomočjo naslova, priloženih odlomkov (3., 4. in 5.) ter ključnih besednih zvez *Govekar in slovenska kultura*, *Ivan Cankar in Krpanova kobila*, *rodoljub in Anastasius von Schiwitz*, *gostilniško in javno prepričanje* utemeljite trditev, da Cankarjeva satira izvira iz spopada dvojnih pogledov na svet. Ali je taka Cankarjeva satira aktualna tudi danes?

Cankarju sporočam, da ...

Želimo Vam uspešno delo.

PRILOGA

1. Anton Aškerc: Ponočna potnica

Po nebu ščip plava,
šumi, šumi Drava ...
»Prepelji, brodnik, me takoj!
Oh, meni mudi se,
in preden zdani se,
mi daleč je priti nocoj.«

Po nebu ščip plava,
šumi, šumi Drava ...
Čez reko čoln črni leti.
A potnica pozna,
velika in grozna
z brodnikom v njem tiho sedi.

»Telo ko kost suho
zavijaš v rjuho;
mrtvaški iz ust diše ti puh!
Pod čelom prikrita
dva ogla gorita ...
Živ človek si, ali si duh?«

»Kaj znoj si otiraš?
Kaj v me se oziraš?
Naprej, naprej tiraj svoj čoln! ...«
In žena vzravna se,
glej, več a se, rase —
ves čoln že je skoro je poln.

Po nebu ščip plava,
šumi, šumi Drava ...
Pri bregu! Čoln butne na kraj ...
»Kdo tujka si grozna?
o, potnica pozna,
brodnino odštej mi sedaj! –«

»Za manoj smrt bleđa,
puščoba in beda,
strah, stok in drgèt pred menoj!
Kdo tvoja sem druga?
Ime mi je – kuga!
Nocoj grem na desni breg tvoj!

V vsak dom se odpravim,
ljudi vse podavam ...
A tebi naj milost storim!
Ne boš čul vpijočih
in gledal ne mročih –
Zdaj tebe prvega vmorim!«

2. Ivan Cankar: A. Aškerc, Pesnitve

»Kakor so ravnali z Aškercem in kako so dolgih deset let vedoma lagali o njem, je eden najgrših škandalov, kolikor jih pozna naša literarna zgodovina. –

Hudo mi je, da sem moral vse to povedati; ali mislim, da je bil zadnji čas.«

(Ivan Cankar, A. Aškerc: Pesnitve,
v: Ivan Cankar, Zbrano delo, 24. knjiga.)

3. Ivan Cankar: Krpanova kobila (Anastasius von Schiwitz)

»Ampak čemu bi preudarjali, kaj je mislil Anastasius von Schiwitz? Najpoglavitejše je za nas, da je bil perorezec njegove visokosti tajnika grofa Dümmeheima in da je bil v avdienci njenega veličanstva ljudomile cesarice Marije Terezije! In to, gospoda, je bil Slovenec! Ni ga bilo sram, da je bil Slovenec, temveč s ponosom, četudi trepetajoč, je poudarjal: »Ich bin ein Krainer!« Take može, gospoda, take može slavimo! Takim možem stavimo spomenike! Zakaj hkrati stavimo spomenike tudi svoji najlepši čednosti – ponižnosti!«

(Ivan Cankar, Krpanova kobila, Anastasius von Schiwitz.)

4. Ivan Cankar: Krpanova kobila (Dvojna resnica)

»Torej: da in ne!«

»Zdaj si razumel, hvala Bogu. Tako je! Prej so rekli: da ali ne; zdaj pravimo: da in ne. To, glej, je dvojno prepričanje! V gostilni in kavarni eno, v javnosti in v življenju drugo. Vse po potrebi. Treba je, da živi duša, in treba je, da živi telo.«

(Ivan Cankar, Krpanova kobila, Dvojna resnica.)

5. Ivan Cankar: Krpanova kobila (Govekar in Govekarji)

»Velika zmota leži v tem dvojnem prepričanju in v zmoti leži groba žalitev naroda. Vsi Govekarji, od prvega do zadnjega, podcenjujejo narod in precenjujejo sebe. Razkrojili so narod v dva natanko ločena dela: v narod, ki ni zrel za kulturo, in v Govekarje, ki trpe strahovito ob tej nekulturi in ji zategadelj služijo. Nikoli ti ne poreče Govekar v literaturi: »Po mojih mislih je ta roman slabo zasnovan, nerodno napisan –«; v politiki: »Po mojih mislih nimaš prav in tvoje nehanje je brezkoristno –«; in v umetnosti: »Po mojih mislih tvoje delo ni umotvor!« – Ne, Govekar poreče: »Tvoj roman je imenitno delo, ampak za narod ni; prav imaš, ampak za tvoje ideje ni zrel naš narod; tvoje delo je umotvor, ampak kaj bo naš narod z umetnostjo?«

(Ivan Cankar, Krpanova kobila, Govekar in Govekarji.)

Ivan Cankar – publicistični in ustvarjalni rodoljub?

Ideologija današnjega časa je večkrat zmotno interpretirana.

Moderni svet in hiter tehnološki razvoj človeku marsikdaj zameglita misli. Ljudje pozabimo na resnico in se za tekamo v našo cono udobja. Občutek varnosti je naš največji sovražnik, saj nas ovira pri kritičnem razmišljanju in ustvarjalnosti. Pa so to res le težave današnjega sveta?

Nič drugačnih težav ne zasledimo niti v širokem opusu literarnih del enega izmed naših največjih književnikov – Ivana Cankarja. Tematiko svojih del je črpal iz resničnega življenja, zato v njih težko zgrešimo avtobiografsko noto. Tudi v svoji kulturni in literarni polemiki *Krpanova kobila* je podal ostro kritiko tedanje (in tudi današnje) družbe.

Ivan Cankar pa ni bil kritičen le do družbe. Kritiziral je tudi literarna dela svojih kolegov.

Antona Aškerc je sprva občudoval. Menil je, da so njegove balade izvrstne, ker ljudem ne prikazujejo kvazi sveta, temveč z golimi opisi dosežejo srca trpečih, realnih ljudi. Aškercu je v številnih pismih pisal prav o problemu slovenske literature. Čez čas je namreč spoznal, da tudi Aškerčeva dela niso več prava. Verjel je, da so Aškerčevi prijatelji zgolj iluzija prijateljstva. Dolgih deset let so mu namreč lagali, to pa je bil eden najgrših škandalov naše zgodovine. Cankar je bil edini, ki se javnosti in njenega odziva ni bal. Upal si je trditi, da je upravičeno spraševati se, kot je zapisal Anton Aškerc v *Ponočni potnici*, ali so ljudje živi, ali le duhovi. Takšna je naša umetnost – ljudje se navzven kažejo prijazne, šele ko nekomu obrnejo hrbet, pa povejo resnico. Imajo namreč dvojno prepričanje. So pragmatiki, ki jim je pomemben zgolj konformizem in komercialni uspeh.

»Kdo tujka si grozna, o potnica pozna?« besede Antona Aškercja imajo v sebi skrito močno kritiko literarnega ustvarjanja na Slovenskem. Slovenska umetnost namreč ne vsebuje laži o kulturi, temveč je laž kultura sama. Kot Cankar v svojem romanu *Tujci* večkrat poudari, smo Slovenci kot narod nezreli in premalo izobraženi za višje želje, zato

ni strahu, da bi šentpeterska politika uživala ob kakšni izmed Ibsenovih dram.

Tujka v Aškerčevi *Ponočni potnici* je kuga, ki se odpravi v vsak dom in tam vse podavi. Mislim, da je ta tujka v slovenski umetnosti varnost. Varnost in občutek, ki ga ljudem prinaša, sta glavni vzrok dvojnega prepričanja. Govekarjevo dvojno prepričanje je s svojo lažno hvalo vplivalo tudi na Aškerčeva dela in tudi na Cankarjevo vedno hujšo kritiko. Vedeti, kaj umetnost in literatura potrebujeta, pa kljub temu delovati zgolj tako, kot je všeč občinstvu, je večji zločin kot ljudem povedati resnico, četudi ta ni lepa.

Na Cankarjev in Aškerčev odnos so močno vplivale osebnostne razlike, saj se je izkazalo, da je Aškerc eden tistih, ki za svoje delo potrebujejo potrditev. Lažne hvale so mu prijale. Cankar pa je vedel, da javnost ni zrela za njegova dela, a jih je kljub temu pisal. Vedel je, da se mora narod dvigniti iz globin blata in ne sme kot čreda ovac ostati v njem. Aškerc, ki svojih lažnih prijateljev ni znal ločiti od pravih, je zaradi tega prišel do razpotja med svojo in Cankarjevo osebnostjo.

Na njun odnos pa niso vplivale le osebnostne razlike, temveč tudi tedanja ideologija. Narodu dati, kar si želi. Na oder postavljati kobile ali slone, le da bo občinstvo veselo, zatirati svoj jaz in postati mučenik lastnega naroda. Vse to pa je bilo za tedanje filistrsko mišljenje ideal.

Cankar v to ni verjel. Svojo kritiko do tedanje, večkrat celo krščanske ideologije, je prikazal na vseh življenjskih ravneh. Od literature, do politike in gledališča. Ni si želel, da bi svet preplavili Štefani Frfile in Anastasiusi von Schiwitz. Želel je preseči Aškerčevo poznejše mišljenje in pokazati, da dvojna resnica ni resnica. Zakaj bi ljudem lagali o svojih zmognostih in verjeli, da bo njihov načrt za spomenik uresničen? Zakaj bi jih nagrajevali le zato, da bi zaradi občutka uspeha pozabili na svoje, za tedanje čase prenapredne misli? Cankar je čutil, da so spremembe potrebne, žal pa se je takratna ideologija sprememb ne le bala, temveč se jih je močno ogibala. Sledil jim ni niti Aškerc, kar je Cankar prepoznal in

videl v njegovih poznejših delih. Očitno je ponočna potnica, cona udobja, napadla tudi Aškerca.

Cankar v svojih literarnih delih sveta ne predstavlja popolnoma neposredno. Z močno satiro in ironijo, ki včasih prerašča že v samoironijo, podaja kritiko tedanje družbe, kritiko hlapčevskega naroda.

Govekarja in slovensko kulturo, ki je pravzaprav ni, je razkrinkal v svojem polemičnem spisu *Govekar in Govekarji*. Govekarji so ljudje, ki mislijo, da so nad ljudstvom, a so v resnici globoko pod njim. Ležijo v blatu svoje lenobe in samozadovoljnosti ter narod priklenjajo v enolične okvire. Kljub védenju o tem, kaj je potrebno, zgolj delujejo in ne delajo. Še noben rodoljub, ki je za svoj narod deloval, pa zanj ni trpel. Govekarji namreč močno žalijo narod, saj ga še bolj podcenjujejo. Menijo, da narod ne bo nikoli pripravljen na spremembe in prednje postavljajo pokrpanjene kobile. Predvsem pa precenjujejo sebe. Na ta način so narod razdelili na dva dela. Na Govekarje, ki zaradi želje po zaslužku z užitkom trpijo ob nekulturi, in na narod, ki ni zrel za kulturo. Govekar Aškerca nikoli ni kritiziral. Namesto, da bi mu povedal, kako umotvorna so njegova dela, mu je raje v obraz metal lažno imenitnost, na katero pa narod še ni pripravljen. Cankarjeva satira prav zato izvira iz prepričanja Govekarjev, iz dvojnega prepričanja.

Satira pa se kaže tudi v literarnem liku Anastasiusa von Schiwitza. Podobno kot Štefan Frfila v *Knjigi za lahkomišelné ljudi*, se ima tudi Anastasius za rodoljuba. Njegovo rodoljubje pa je samo iluzija, fatamorgana, himera, nastala v njem samem. Anastasius von Schiwitz je namreč čaščen kot ljubitelj naroda. Samo zato, ker je videl Marijo Terezijo, velja za narodnega heroja.

Njegov sloves pa je v resnici neupravičen, saj ne zna nihče povedati, kaj je počel. Čeprav je slovenskega rodu, je svoje ime spremenil v nemško, in s ponosom v nemškem jeziku povedal, kakšne so njegove korenine. Žalostno je, da slavimo takšne može, da postavljamo spomenike ljudem, ki si jih ne zaslužijo. S tem le dokazujemo, kako zelo smo nekulturni in ponižni. Poosebljamo hlapčevstvo in ujetost v lastno dvojno prepričanje. Zavedamo se, da ljudje nimajo zaslug, a ker so bili perorezci njegove visokosti, tajnika grofa Dummheima, bomo šli pred njimi na kolena.

Takšno pa ni le prepričanje literarne elite, temveč predvsem prepričanje preprostih ljudi. Gostilniško prepričanje namreč ni enako javnemu. Če je v gostilni *da* ne, je v javnosti *da* da.

Čeprav se ljudje zavedamo, da univerza nima prihodnosti, bomo v javnosti govorili, da jo ima. Javnosti bomo dali tisto, kar si želi slišati. Prilagajali se bomo potrebam, tako kot to

opisuje Cankar v *Dvojni resnici*. Podobno kot Ferjan v *Martinu Kačurju* se bomo oportunistično prilagajali razmeram in na koncu celo uspeli. Na rodovitnih tleh drugih bomo želi svoje uspehe in uživali v svoji lažni samozadovoljnosti.

Največjo kritiko tedanjega časa Ivan Cankar poda s *Krpanovo kobilo*. Govekarjeva gledališka igra, prirejena po *Martinu Krpanu*, je namreč pika na i njegovi kritiki slovenske umetnosti.

Krpanova kobila je simbol slovenske kulture. Nakazuje nezobraženost in nezrelost slovenskega naroda. Za višje ideale smo presiromašni, saj kulture sploh nimamo. Cankar je s Krpanovo kobilo želel povedati, da je problem slovenskega naroda in kulture v tem, da sicer so ljudje, ki se zavedajo potreb po napredku, a ne storijo ničesar. Ljudstvu ponižno dajejo to, kar si želi, in s tem poneumljajo celo sebe, hkrati pa ljudstva ne vzgajajo z neko višjo umetniško ideologijo. Srž tega problema pa leži prav v dvojnih pogledih na svet. Spopadu teh dvojnih pogledov, pogledov »Govekarjev« in Cankarja, smo priča v celotnem literarnem delu, žalostno pa je, da je ta spopad močno prisoten še danes. Cankar je namreč želel biti publicistični rodoljub in hkrati ustvarjalni rodoljub. Želel si je napredka v umetnosti, izkoreninjenja za narod nekoristnih del. Narod je želel izobraziti in ne poneumljati.

Zanj je delal, ne le deloval, a žal je bilo to za tiste čase prenapredno. Za narod je ustvarjal.

Nikoli ga ni zanemaril, spoznal pa je, da je narod zanemaril njega. Govekarjevo podpihovanje Cankarjevega literarnega dela *Za narodov blagor* je dokaz, kaj se zgodi z rodoljubi. Tako kot Martina Kačurja, jih posrka v globine blata in podobno kot Karla Jereba, jih spoznanje o njihovi ničevosti še bolj poniža. Mislim, da biti rodoljub še danes predstavlja odgovornost, ki je ne premorejo mnogi.

Mislim, da je Cankarjeva satira še kako aktualna tudi danes. Živimo namreč v času resničnostnih šovov in virtualne resničnosti, hkrati pa pozabljamo na pravo resnico. Živimo torej razpeti med dvema pogledoma na svet in se ne moremo odločiti, kje bi ostali.

Veter nas nosi malo na levo, malo na desno, ljudje na položajih svoje »stolčke« menjajo kot za šalo, še vedno pa se ne znamo poenotiti v svoji kulturi in narodnosti. Rečemo lahko, da je bil Cankar neke vrste vizionar. Problemov tedanje družbe in njihovo kritiko ni razširil le na celoten narod, temveč je podrl vse meje in jih naredil brezčasne. Mislim, da je na svetu še danes preveč Frfil, Ferjanov in Anastasiusov von Schiwitzev.

Tudi Govekarjev je vedno več, saj je razmišljanje današnjega časa postalo to, da »ga ni čez udobje.«

Cankarju sporočam, da cenim njegov trud in njegova prizadevanja za obuditev narodne zavednosti, čeprav – glede na razmere v današnjem svetu – niso obrodila sadov.

Sporočam mu, da njegov trud ni bil zaman. Na svetu smo namreč še kritični ljudje s cankarjanskim srcem. Želimo si napredka v vseh življenjskih dimenzijah. Ne iščemo bližnjic, borimo se proti filistrom in Govekarjem. Čeprav nas je malo, verjamem, da nam bo s skupnimi močmi uspelo. Biti publicistični rodoljub in ustvarjalni rodoljub res ni lahka naloga, a verjamem, da bo Cankarjeva dediščina

pustila pečat v nas vseh. V življenju si ne bomo pustili, da se izgubimo v močvirju blata, ki se razprostira vsepovsod okoli nas.

Cankarju v čast se bomo trudili svet spremeniti na bolje in izbrisati dvojno prepričanje. Menim pa, da bo to možno le, če bo na svetu več Kačurjev, slivarjev in Cankarjev. Šele takrat bomo lahko sanjali o idealih in jih skušali uresničiti. Do takrat pa smo mi sami tisti, ki krojimo svojo usodo, zato skušajmo preseči miselnost, da smo »kot hlapci rojeni, kot hlapci vzgojeni – ustvarjeni za hlapčevanje.«

Ana Slomšek, srednji strokovni program, 3. in 4. letnik | Srednja šola za kemijo, elektrotehniko in računalništvo Celje

Mentorica | dr. Anita Laznik

Resnica je ideal

»Pravijo, da realisti niso idealisti,« je rekel Ivan Cankar, a to trditev odločno ovrže. Po njegovem mnenju so ravno realisti največji idealisti. V njegovem času so pravili, da je bistvo literature, da pokaže ljudem ideale in namene, zato, zato jih je Cankar v svojem slogu stalno kritiziral. In zavrnil jih je s tem argumentom: Realisti so največji idealisti, saj prikazujejo tisto čisto resnico, kritizirajo družbo in želijo več za svoje ljudstvo ravno zato, ker so brezupno zazrti v svoj ideal ... V resnico. Resnico, ki so je treba pokazati, osvetliti, treba je zavreči vse hvalisanje, ki ni realno, vsa dela, ki ne iščejo resnice, ljudem je treba pokazati realnost, kajti le ta je resnično življenje.

Kako se bo pokazala ta resnica, je druga zgodba, toda, če ljudstvo ni pripravljeno sprejeti kritike ... Bo sploh kdaj doseglo ideal, ki mu rečemo resnično življenje?

Resnica in kasneje kritika je točno tisto, kar je najprej združilo, nato pa hladno oddaljilo pesnika Antona Aškercja in kritika Ivana Cankarja. Oba sta bila rodoljuba, zavzemala sta se za svoj narod, za svoje prepričanje, za resnico. Cankar je prvič »spoznal« Aškercja v njegovem delu Balade in romance. Po poklicu je bil duhovnik (to, da da to poklicno pot izbral izključno zaradi gmotnega položaja in želje njegove

tete, je tudi precej pomemben podatek) in se je, kljub temu da bi moral biti pokoren oblasti, zavzemal za svoj narod in svoje prepričanje. Takratni škof Mahnič je želel vse pokoriti veri, Aškerc pa se ni dal. Ko so ljudje brali njegove balade in romance, so se čudili moči, odločnosti in realnosti tega človeka. Tako ga je začel občudovati tudi Cankar. Videl ga je kot naprednega človeka, ki je želel, da bi se slovenski jezik enakovredno uporabljal pri cerkvenih obredih, da bi lahko pisali in brali, kakor jih je volja. Mladi Cankar mu je takrat pisal pisma občudovanja, poveličevanja, bil je njegov idol, do katerega je gojil neverjetno spoštovanje in ga enkrat celo prosil za pomoč pri izdaji svojih del.

Aškerc je prav tako cenil mladega pisatelja, njemu podobnih misli ... Toda stvari so se začele spreminjati. Predvsem moram poudariti, da je čas tekkel, Aškerc pa je še vedno ostal na istem mestu, čeprav je bil boj z Mahničem že odbojevan in lahko pripomnim – tudi premagan. Med Cankarjem in Aškercem so se začele pojavljati prve razlike. Poudariti je treba, da je verjetno največji dejavnik, ki ju je pregnal naražen, tudi generacijska razlika. Cankar je hodil naprej, postal je najpomembnejši člen slovenske moderne. Polemike so si sledile spod njegovega peresa, Aškerc pa je občutno propa-

dal. Pisal je, in to ogromno. Njegove knjige so se nabirale, toda nobena ni več dosegla tega, kar so dosegle Balade in romance. Te so – in vedno bodo – predstavljale njegov vrhunec, kljub njegovemu padcu in kupu del, ki ni več dosegel visokega pričakovanja njegovih privržencev, bo vedno predstavljal spoštovanja vredno rodoljubno osebo, ki se je borila za resnico.

Mnogo se je govorilo o tem, da naj bi Cankar ves čas kritiziral svojega idola, Aškerc mu je to tudi očital, toda Cankar je vztrajal pri svoji nedolžnosti ... Vse do nekega trenutka. Aškerc je bil urednik in oseba, ki je zapisala uvod – prehitro pokojnega Kettejevega dela in Cankarja je le-ta razžalostil, saj je bil hladen, slabo napisan, brez pravice si je urednik dovolil, da je izbrisal nekatere zasebne pesmi ali jih popravil. Aškerc ni bil več tisti človek, ki je v svojih delih včasih trdo in okorno ter plastično, a obenem izjemno realno in neverjetno odločno, opisal tamkajšnje razmere, ampak je postal zaslepljen. Cankar je to tudi zapisal. Kritiziral ga je odkrito in to je bil zadnji dejavnik, ki je Aškerc potisnil v nadaljnja dejanja. Obregnul se je ob to, da ni Cankar nikoli pomagal svojemu dragemu prijatelju Ketteju, čeprav je dobro vedel, da nima kruha zase, kaj šele za prijatelja. To je bil korak čez prag in Cankar je končno zapisal to, kar so si vsi mislili. Aškerc je postal še eden od številnih, ki ni bil več realist ali celo naturalist. Postal je le še eden, ki piše le zato, ker mora in mnogokrat le zato, da se dokaže. Takrat so ga kritiki še vedno hvalili in poveličevali, on pa jim je slepo verjel. Vsi, razen njega – so vedeli, da je njegov višek mimo, bil je realist petdeset let prehitro – glede na naše razmere, toda tudi ostal je v preteklosti. Tako je razpadlo to tako imenovano razmerje med dvema velikima človekoma. Oba sta delovala v nasprotju s tedanjo ideologijo, osebnostno sta si bila precej podobna, vsaj na začetku. Oba sta ljubila svoj narod, jezik in kulturo brezpogojno, zato so Aškerc ves čas premeščali iz enega kraja v drugega, Cankarja pa celo zaprli. Dva človeka, ki nista mogla držati jezika za zobmi, ampak sta vedno znova iskala svoj ideal, ki jima ga je predstavljala resnica. Njun namen je bil boj, je bila kritika, je bila prihodnost, ki ni podjarmila narodov v nadoblasti. Enega je, metaforično rečeno, povozil čas in preslepili lažnivci, drugi pa je šel naprej. Generacija ju je ločevala. Morda sta resnično imela enaka cilja, toda njuna pot je bila drugačna. Eden se je na njej nazadnje izgubil razumite narobe, Aškerc je spoštovanja vreden, neverjeten pisec, ki bo vedno eden najpomembnejših mož slovenske literature, toda priznati moramo, da je bil namen njegovega življenja resnično le eno delo, veliko ostalih je bil le balast. Le nekaj za njegov življenjepis.

Po mojem mnenju je najbolj impresivno delo v zbirki Krpanova kobila zgodba Dvojna resnica. Resnica je vedno dvojna ... Javna in zasebna. Na to nisem nikdar pomislila, a po prebiranju tega sem se zavedela, da je to še kako realna

trditev. V javnosti se bo vedno govorila resnica, ki jo želi slišati javnost, ki je, odkrito rečeno, resnica, ki je boljša zate in za tvoj položaj v družbi. Zasebno je resnica mnogokrat drugačna. Če pomislimo na Govekarja in slovensko kulturo, imamo zopet dve strani, dva pogleda na svet. Govekar je bil tisti, ki se je, v boju med Aškercem in Cankarjem, zavezal za prvega. V tej kritiki lahko preberemo, da ti ljudje, ki jih imenuje govekarji, verjamejo, da narod nima kulture. Narod podcenjujejo. Govekarji pravijo, da narod ni zrel za to napredno literaturo, ne pa, da je literatura slaba. Narod ne razume umetnosti. Pa je to res? Cankar pravi, da naj bi se ti ljudje ulegli v lužo na dno, točno tja, kjer leži njihov narod, toda druga resnica je ta, da bi se morali ravno ti ljudje dvigniti v višavo, kjer je resnično njihov narod. Slovenci smo vedno bili in vedno bomo ponižen narod, klanjamo se vsem, ki nam namenijo pet minut časa, če to povem izredno ironično in kruto, kot je imel navado tudi Cankar. Toda res je tako. Vedno zaostajamo za drugimi, tako v literaturi – kot mnogokrat – tudi v življenju. Ampak stvar je v tem, zakaj se ne trudimo vzdigniti? Iti naprej? Morda zato, ker bomo vedno izbrali tistega izmed pogledov, ki nas bo ponižal, nam omogočil napredek?

To bi lahko bila razlaga. Imamo gostilniško in javno prepričanje, dve resnici, toda tisto pomembno obdržimo zase. Ni vredno tvegati, pravijo. Tvegala sta Cankar in Aškerc, ki sta začela zasebno resnico družiti z javno. Nista več prilagajala svojega prepričanja drugim, temveč sta povedala to, kar bi morali (in verjetno tudi so) vsi misliti. Če se posvetimo Anastasiusu von Schiwitzu, znova vidimo ponižnost našega naroda, toda z druge perspektive vidimo ponos – na slovenski narod.

Pred Marijo Terezijo se je Tone Šivic predstavil kot Kranjec. S katere perspektive bomo gledali. S te, da je ponovno povedal, da je doma od tu, ali se obregnemo ob dejstvo, da kljub temu ni želel povedati, da je Slovenec?

Življenje ima vedno dve perspektivi, dva pogleda na svet ... Najmanj dva. Satira, kot je bila Cankarjeva, je vsekakor aktualna tudi danes. Svet in življenje namreč nista samo siva, ni vse ena resnica. Lahko rečemo, da je črno-bel, čeprav je – po mojem mnenju – še precej bolj pisan. Redko imamo namreč zares le dve strani. Vsak spor, še zaradi najmanjše malenkosti, ima najmanj dve strani, kot ima vsaka medalja dve plati. Če pogledamo npr. medije ... Je vse resnica, kar tam povedo? Dvomim. Resnično.

Na televiziji povedo tako, tisti, ki pa je to doživel, pove drugače. Toda ena resnica, v našem primeru so to mediji, ki jih lahko predstavimo kot javne govorce resnice, bo vedno prevladala. Ne zmaga vedno prava stran.

Tako se rodijo predsodki, tako se rodijo omejitve in zaostalost. Javna resnica nas vedno in vedno bo omejevala.

Resnica je ideal, pravim jaz. Cankarju sporočam, da je prav, da se je začel boriti za to, t. i. zasebno resnico.

Treba je stopiti iz ozadja. Treba je kritizirati svet. To je namreč bistvo. Brez kritike ni napredka, brez boja in tveganeja prav tako ne. Čeprav je zaradi vse svoje simbolike, na trenutke – ponovljivosti in kompliciranega sloga – Cankar

težko berljiv, je bil že takrat pisec resnice. In to takšne resnice, ki velja še danes. Ko izpod vseh dodatnih, ostrih besed izluščiš bistvo, lahko uvidiš vse te poglede na svet, vso resnico, ki jo prakticiramo od nekdaj in jo verjetno tudi vedno bomo. Resnica je orodje, je moč ...

Če je javna ali zasebna, pa se odloči vsak posameznik. Morda, če bi se več ljudi zavzemalo za to, da bi bila zasebna resnica tudi javna ... Morda bi tako svet in naš narod prišel kam dlje. Resnica je mnogokrat kritika. Kritika je napredek.

IZ ZALOŽBE ZAVODA RS ZA ŠOLSTVO

Formativno spremljanje v podporo učenju

Priročniki po predmetih in področjih

Formativno spremljanje kot podpora učencem
s **POSEBNIMI POTREBAMI**

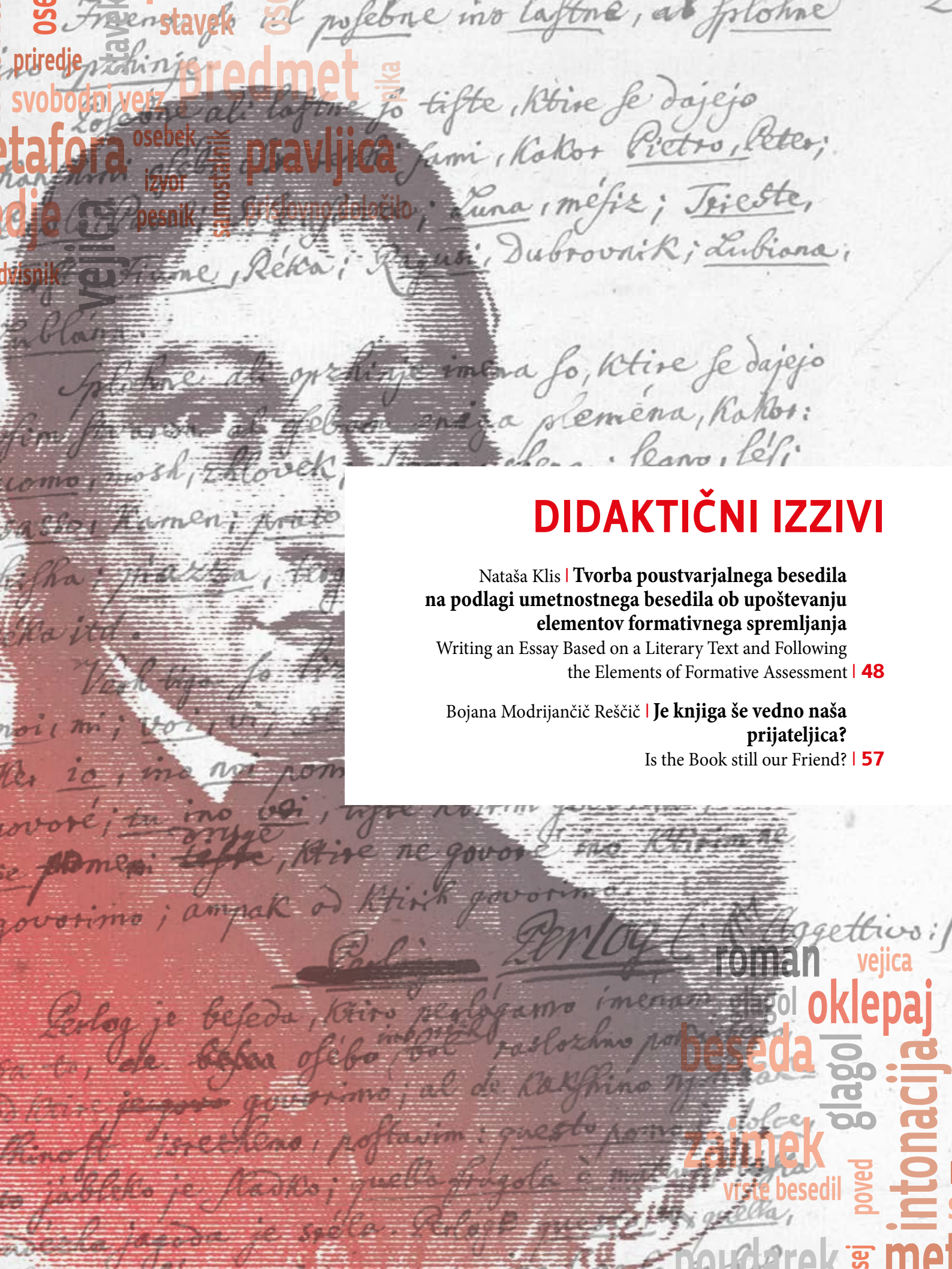
Formativno spremljanje
na **RAZREDNI STOPNJI**

Formativno spremljanje
pri **MATEMATIKI**

Formativno spremljanje
pri **ZGODOVINI**

Formativno spremljanje pri delu
SVETOVALNIH DELAVCEV

osebje
priredje
svobodni verz
metafora
dije
dvisnik
stavak
predmet
pravljljica
osebek
izvor
pesnik
priselovno določilo
samostalnik

DIDAKTIČNI IZZIVI

Nataša Klis | **Tvorba poustvarjalnega besedila na podlagi umetnostnega besedila ob upoštevanju elementov formativnega spremljanja**

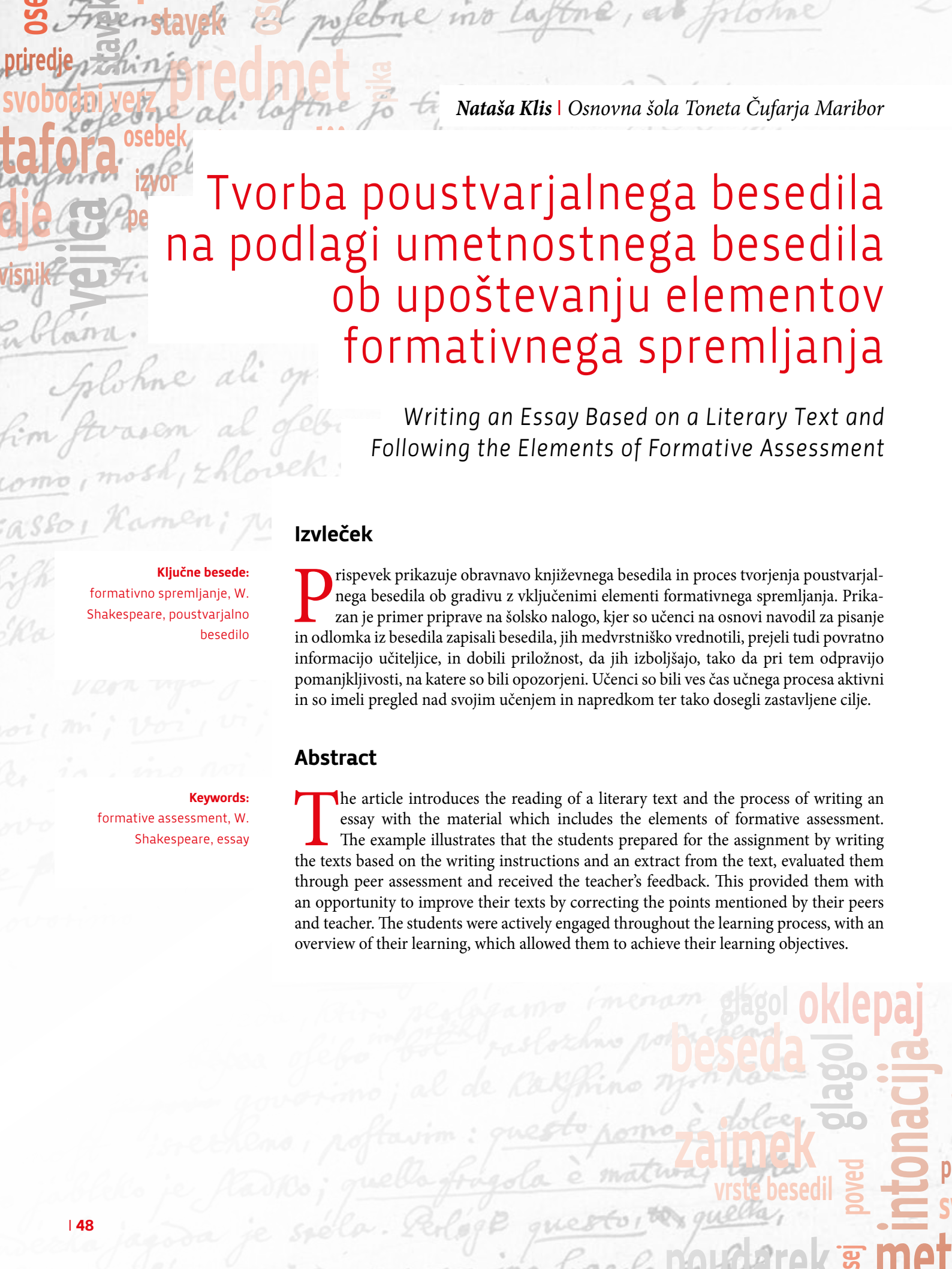
Writing an Essay Based on a Literary Text and Following the Elements of Formative Assessment | **48**

Bojana Modrijančič Reščič | **Je knjiga še vedno naša prijateljica?**

Is the Book still our Friend? | **57**

Vešč tija so...
noi, ni; voi, vi;...
io, ino ni pom...
ovore; tu ino voi, uje...
se pome; tiste, ktire ne govore ino ktirine...
govorimo; ampak od ktirik govorimo.
Pauli Perlog (Aggettivo;)
Perlog je beseda, ktiro perlogamo imeniam...
de. baba ofebo, ino...
ktire jago govorimo; al de kalfino...
hinoft isrecheno, postavim: questo pom...
to jableko je sladko; quella fruzola è mat...
mozha jajoda je svela. Perlogt questo... quella,

roman
vejica
glagol
oklepaj
beseda
glagol
zaimek
vrste besedil
poved
intonacija
met

Tvorba poustvarjalnega besedila na podlagi umetnostnega besedila ob upoštevanju elementov formativnega spremljanja

Writing an Essay Based on a Literary Text and Following the Elements of Formative Assessment

Izvleček

Prispevek prikazuje obravnavo književnega besedila in proces tvorjenja poustvarjalnega besedila ob gradivu z vključenimi elementi formativnega spremljanja. Prikazan je primer priprave na šolsko nalogo, kjer so učenci na osnovi navodil za pisanje in odlomka iz besedila zapisali besedila, jih medvrstniško vrednotili, prejeli tudi povratno informacijo učiteljice, in dobili priložnost, da jih izboljšajo, tako da pri tem odpravijo pomanjkljivosti, na katere so bili opozorjeni. Učenci so bili ves čas učnega procesa aktivni in so imeli pregled nad svojim učenjem in napredkom ter tako dosegli zastavljene cilje.

Abstract

The article introduces the reading of a literary text and the process of writing an essay with the material which includes the elements of formative assessment. The example illustrates that the students prepared for the assignment by writing the texts based on the writing instructions and an extract from the text, evaluated them through peer assessment and received the teacher's feedback. This provided them with an opportunity to improve their texts by correcting the points mentioned by their peers and teacher. The students were actively engaged throughout the learning process, with an overview of their learning, which allowed them to achieve their learning objectives.

Ključne besede:

formativno spremljanje, W. Shakespeare, poustvarjalno besedilo

Keywords:

formative assessment, W. Shakespeare, essay

V članku predstavljam obravnavo umetnostnega besedila in tvorjenje poustvarjalnega besedila na osnovi le-tega z vključenimi elementi formativnega spremljanja. Osredinila se bom na predstavitev dela, kjer so učenci izpeljevali kriterije uspešnosti za pisanje razlagalnega besedila, nalogo zapisali in jo nato medvrstniško vrednotili ter na osnovi povratne informacije sošolca in učiteljice izboljšano ponovno zapisali. Po tvorjenju besedila so vrednotili svoje delo/učenje in napredek ter počutje pri delu, izdelali pa so tudi načrt dela za čas do ocenjevanja šolske naloge.

Uvod

V prispevku bo predstavljena izvedba učnega sklopa, v katerem so učenci spoznavali obveznega avtorja v devetem razredu, Williama Shakespeara, in njegovo delo *Romeo in Julija*, na osnovi katerega so tvorili razlagalno besedilo, ki je bilo ob koncu sklopa tudi ocenjeno. Tvorba poustvarjalnega besedila je bila izvedena po korakih formativnega spremljanja, in sicer: izvedeno je bilo načrtovanje kriterijev uspešnosti, medvrstniško vrednotenje, povratna informacija učencem s strani učiteljice in učenčevo samovrednotenje. Pri pisanju poustvarjalnega besedila na književno temo so učenci predstavljali dogajanje v tragediji in pri tem umestili in komentirali tudi odlomek, podan v navodilih za pisanje. V svojih nalogah so predstavljali Romeov značaj, kot so ga razbrali iz besedila, pri čemer so navajali njegova dejanja/odločitve ter se z njim primerjali oziroma podali mnenje o njegovih ravnanjih. Prav tako so izvedli aktualizacijo, predstavili so svoje videnje o sodobnih Romeih, navedli pa so tudi nekaj osnovnih podatkov o avtorju. Ob vsebinskem delu so pri zapisovanju besedila upoštevali tudi primerno obliko, slog in skušali besedilo zapisati čim bolj jezikovno pravilno. Po pridobljeni povratni informaciji so besedila izboljševali in tako odpravljali vrzeli, ki so jih zaznali po pridobljenih povratnih informacijah. Sledilo je še samovrednotenje, kjer so učenci ob pomoči nedokončanih povedi vrednotili svoje učenje in napredek ter tudi svoje počutje ob učenju. Ob koncu so izdelali še načrt dela za čas do šolske naloge, dokaj realno pa so si zastavili tudi čas, ki so ga potrebovali, da so bili na ocenjevanje res pripravljeni. Po tednu dni so se v šolski nalogi po podobnem vzorcu, kot smo to počeli pri preverjanju, osredinili na drugo književno osebo, in sicer so pod drobnogled vzeli Julijo. Nastale naloge so bile zelo dobro ocenjene, učenci pa so bili v večini primerov zadovoljni z ocenami, pa tudi s samim načinom dela oziroma procesom, ki smo ga izvedli, da smo prišli do končnih rezultatov.

Učenje po korakih formativnega spremljanja

Sodoben pouk zahteva umik učitelja izza katedra bliže k učencem, kjer prevzame vlogo mentorja in svetovalca, aktivne učence, ki delajo, razmišljajo, ter prenos procesa učenja (njegovega načrtovanja ter vrednotenja) na učence, s čimer je seveda povezana tudi določena mera odgovornosti. Ob skrbno načrtovanem pouku imajo učenci ves čas pregled nad svojim učenjem. Tak način pouka je mogoč, kadar učitelj upošteva korake formativnega spremljanja, ki učence spodbujajo k večji samostojnosti, samozavesti in večji motiviranosti za delo.

V primeru samostojnega tvorjenja razlagalnega besedila je za učence najprej nujno potrebno poznavanje kriterijev uspešnosti. Le-ti pomenijo učencu izhodišče za razmislek: Kdaj bo znal dovolj dobro? Kako bo vedel, da se je nekaj naučil, dosegel, naredil dobro? Kje še potrebuje pomoč? Kako bo spremljal napredek vrstnika, načrtoval naslednje korake in lažje posredoval povratno informacijo ter bolje razumel prejeta povratna informacija? Učenec, ki pozna kriterije uspešnosti, pridobi nadzor nad svojo učno uspešnostjo, kar mu omogoča, da namene učenja doživlja kot izziv in ne kot vir škodljivega stresa (Holcar Brunauer idr. 2016). Učenci znajo v devetem razredu na osnovi navodil za pisanje že zelo dobro izpeljati kriterije uspešnosti, kljub temu pa se mi zdi pomembno, da jih, po tem, ko so jih sami zapisali/izpeljali, med seboj primerjajo in da jih ob koncu skupaj preverimo. Nekaj časa posvetim tudi temu, da preverim, ali so vse besede natančno razumeli in jih po potrebi razložim/prevedem v njihov jezik.

Z izvajanjem vrstniškega vrednotenja učence učimo opazovati meje lastne subjektivnosti in spoštovati različnost. Učimo jih, da s poslušanjem povratne informacije drugih lahko bolje razumejo sebe in svet, z dajanjem kakovostne povratne informacije lahko učinkovito pomagajo drugim. V procesu vrstniškega vrednotenja se učenci učijo sporočati povratno informacijo. S tem poglobljajo razumevanje kriterijev uspešnosti (prav tam). Še vedno se velikokrat zgodi, da je medvrstniška povratna informacija površna in premalo osredinjena na kriterije uspešnosti, zato se velikokrat odločim, da neposredno po podani medvrstniški informaciji, le-to podam še sama in v njej po potrebi tudi korigiram, kar je zapisal sošolec/-ka. Tako dobijo učenci natančen vpogled v opravljeno delo in smernice za izboljšanje izdelka. Sledi ponoven zapis naloge, pri čemer skušajo učenci čim bolj upoštevati zapisane predloge za izboljšavo izdelka.

Po ponovnem tvorjenju besedila je čas za vrednotenje lastnega učenja in napredka, pri čemer ob oceni svojega

procesa učenja in napredka ter tehtanju možnosti za napredek, ki se še ponujajo, ni zanemarljivo tudi učencevo doje-manje vzdušja v razredu/učni skupini med samim učnim procesom. Učinkovito učenje se ne izključuje z dobrim počutjem, ampak dobro počutje, občutek sprejetosti in občutek zaupanja v lastne zmožnosti prispevajo k učinkovitemu učenju. K dobri klimi in vključenosti prispeva tudi, če učitelj pokaže učencem, da mu je zanje mar, če je spodbuden in jim sporoča, da so (mu) pomembni (Grah idr. 2017).

Formativno spremljanje učencem omogoča in tudi zahteva mnogo več komunikacije, kot smo je vajeni pri tradicionalnem pouku, in ta je dvosmerna. Učitelj ima večjo, bolj pestro zbirko informacij o učenju (pa tudi o znanju) učencev na poti do cilja, bolj mu je jasno, kje učenec je, saj ga neprestano spremlja in opazuje. Pri tem si pomaga z zapiski in portfoliom učenca. Znanje učitelj vrednoti skupaj z učencem na osnovi dosežkov, kjer se učenec uči vrednotiti svoje delo v procesu učenja, do svojih dosežkov je kritičen, to pa omogoča, da se učenec zave, da gre za njegov dosežek. Ocena je rezultat njegovega dela, nanjo lahko vpliva, zato se bolj potrudi (Čadež 2010).

Obraznava Shakespearovega besedila *Romeo in Julija* in tvorba poustvarjalnega besedila

Ne, ona nima žametnih oči
in niti kodrov mehkih kakor svila;
če sneg je bel, ga v njenih nedrih ni
in usta bi se od koral ločila;
sem videl rože, bele in rdeče –
na njenih licih take ne cveto;
in so dišave, ki so bolj dehteče
kot vonj, ki diha njeno ga telo.
Njen glas poslušam rad, četudi vem,
da zvoki strun prijetneje zvene;
kako boginje hodijo, ne vem;
ko ona hodi – stopa kot ljudje.
In vendar se mi zdi bolj očarljiva
kot vse, ki pesem jih slavi lažniva.

(Prevedel: Janez Menart)

Obraznavo besedila *Romeo in Julija*, najprej proznega (C. in M. Lamb), smo začeli z zgoraj zapisanimi verzi iz Shakespearovega soneta. Devetošolci so ob verzih vneto razpravljali o zaljubljenosti, spogledovanju, ljubezni, iskali sporočilo pesmi, se do njega opredeljevali in, malce zadržano, kot se za najstnike seveda spodobi, podajali svoje poglede na omejeno tematiko, skušali razložiti, kakšni so sodobni Romei in njihove Julije, kako danes poteka komunikacija med mladimi in katere so tiste lastnosti, ki v današnjem svetu štejejo. Prehod na besedilo od tu naprej ni bil več težak.

Učenci, ki jih letos poučujem v manjši (homogeni) učni skupini, so vedoželjni in predvsem dobri bralci, zato jim avtor ni bil nepoznan. V prejšnjem šolskem letu smo si z nekaterimi ogledali muzikal *Sen kresne noči* na mariborski II. gimnaziji, zato so takoj našli povezavo, samostojno pa so dodali še Hamleta, za katerega so tudi že slišali. Da bi književnika še bolje spoznali, kot to predvideva tudi učni načrt (UN, 2011), smo delo nadaljevali s tabličnimi računalniki, s pomočjo katerih so iskali podatke o avtorju in njegovem življenju ter delu. Podatke so samostojno zapisovali v izbrani obliki (miselni vzorec, zapis po alinejah s ključnimi podatki, zaokroženo besedilo) in svoje zapise nato predstavili v skupini, kjer so pridobljene informacije kritično vrednotili ter dopolnjevali svoje zapise.

Po interpretativnem branju in izražanju doživetij je sledilo razčlenjevanje besedila po metodi fokusiranja ob pomoči

učnih listov, ki so jih učenci najprej reševali individualno, nato pa so o svojih odgovorih spregovorili še v skupini, se usklajevali, dopolnjevali, nato pa poročali.

Učencem sem že uvodoma pojasnila, da bomo najprej začeli s pripovedko, ki sta jo po Shakespearovi igri zapisala C. in M. Lamb, da bi jim bilo besedilo lažje razumljivo, nadaljevali pa z delom, vzetim iz dramskega besedila, in sicer bomo prebrali balkonski prizor, ki so ga zdaj že znali sami pravilno umestiti v celotno fabulo tragedije. Branja smo se lotili po vlogah, analize pa po učnih listih, sprva samostojno, potem v parih, interpretacije pa smo ob koncu povzeli še v obliki diskusije.

Učenci so zdaj besedilo dobro poznali in lahko smo se lotili priprave na pisanje. Zasedovali smo naslednje cilje iz učnega načrta (UN, 2011):

- učenci razvijajo recepcijsko zmožnost (doživljanja, razumevanja in vrednotenja književnih besedil), tako da se poustvarjalno odzivajo na književno besedilo (tvorijo razlagalno besedilo);
- v besedilu upovedijo motive za ravnanje književnih oseb in jih primerjajo s svojim pogledom na svet ter pri tem obnavljajo, povzemajo dogajanje;
- zapišejo slogovno in jezikovno ustrezno besedilo;
- vsebinsko in jezikovno vrednotijo zapisana besedila svojih sošolcev ter podajajo povratno informacijo;
- odpravljajo pomanjkljivosti v svojem besedilu;
- vrednotijo učinek pridobljenega procesnega in vsebinskega znanja.

Po napovedi tvorjenja besedila smo učne cilje spremenili v namene učenja in se o njih pogovorili. Učenci so nato dobili navodilo za tvorjenje pisne naloge, ki je bila hkrati priprava na šolsko nalogo, ki je bila ocenjena. V pripravi/preverjanju so se osredinili predvsem na oznako Romea, medtem ko so v šolski nalogi označevali Julijo (Priloga 1: Priprava na šolsko nalogo - razlagalni spis, glej str. 53).

Po branju in razmisleku so izpeljali kriterije uspešnosti. Te smo nato skupaj pregledali in razložili težje razumljive besede/pojme; učenci so si ob tem ob kriterije zapisovali tudi razlage, nekateri tudi že konkretne zamisli, kaj bodo pri posameznem kriteriju zapisali/povedali (Priloga 2: Načrt za pisanje, glej str. 54).

Sledilo je tvorjenje besedila. Učencem je bilo dovoljeno uporabiti zapiske, učne liste, obe varianti Shakespearovega besedila, tudi spletno verzijo Slovarja slovenskega knjižnega jezika. S pisanjem so začeli v šoli, čemur smo namenili

eno šolsko uro, besedilo pa so dokončali doma. Naloge so si nato izmenjali in drug drugemu na osnovi kriterijev uspešnosti podali medvrstniško povratno informacijo, pri tem jim je bila v pomoč »ček lista«, kjer so ob različno obarvanih smeških, katerih pomen učenci že poznajo, saj jih pri pouku večkrat uporabljamo, s križcem označevali, v koliki meri je sošolec upošteval posamezen kriterij uspešnosti (☺, obarvan zeleno, pomeni, da je kriterij v celoti dosežen; ☹, obarvan oranžno, označuje, da je kriterij dosežen le delno; ☹, obarvan rdeče, pokaže na to, da kriterij ni bil dosežen). Svoje označbe oranžnih in rdečih smeškov so nato pojasnili še tako, da sošolcu zapisali, kaj mora izboljšati in predlagali, kako naj to stori (Priloga 3: Vrstniška povratna informacija pri pripravi na šolsko nalogo - razlagalni spis, glej str. 55-56).

Na istem obrazcu sem vsakemu učencu posebej posredovala povratno informacijo še sama. Pri tem sem jih opozarjala samo na to, kar so sošolci morda spregledali, deloma pa sem korigirala tudi neustrezne povratne informacije sošolcev. Nekaj nalog smo tudi glasno prebrali in se med branjem ustavljali pri zapisih, ki so izstopali bodisi v pozitivni bodisi v negativni smeri, jih komentirali in iskali boljše rešitve, ob tem so si nekateri učenci zapisovali nove zamisli, ki so jih slišali v nalogah sošolcev ali si zapisovali opozorila, čemu se je dobro izogniti. Zdaj so se lotili ponovnega pisanja besedila.

Končni rezultat dela so bile izboljšane naloge, ki so mi jih učenci ponovno prinesli v branje in ponovno prejeli pisno povratno informacijo. S tem je bil proces tvorjenja naloge zaključen, učence pa sem sedaj pozvala še, da ovrednotijo svoje učenje in napredek ob pomoči nedokončanih povedi, naredili pa so tudi načrt, kako se bodo še pripravljali na pisanje šolske naloge. Ob samovrednotenju in načrtovanju nadaljnjega dela so opisali tudi svoje počutje v procesu učenja.

Po vseh izvedenih opisanih korakih je bil zdaj čas, da pričnejo uresničevati svoj načrt učenja in se ustrezno pripravijo na šolsko nalogo. Dogovorili smo se, koliko časa potrebujejo, da bodo res izboljšali in odpravili še tiste vrzeli v svojem znanju, ki so jih zaznali med procesom učenja. Učenci so realno presodili, da potrebujejo še teden dni, da bi bili na ocenjevanje kar najbolje pripravljani. Rezultati/ocene šolske naloge so bile večinoma odlične in prav dobre, učenci pa so bili z njimi zadovoljni.

Sklep

V predstavljenem primeru obravnave književnega besedila in tvorjenja poustvarjalne pisne naloge po elementih formativnega spremljanja je bilo učen-

cem omogočeno, da so v procesu učenja vrednotili svoje delo, bili do svojih izdelkov kritični in se ob tem zavedali, da gre za dosežke, ki so plod njihovega prizadevnega dela. Kot take so dojeli tudi ocene, ki so predstavljale končni rezultat; evidentno je bilo, da so imeli proces učenja na poti do njih v svojih rokah in da so nanj lahko vplivali.

Viri in literatura

Čadež, S. (2010). Iz labirinta poučevanja: po stopinjah razredničarke Miše: vodnik za učitelje, ki (si) upajo poučevati drugače. Nova Gorica: Educa.

Grah, J., idr. (2017). Vključujoča šola. Priročnik za učitelje in druge strokovne delavce. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Holcar Brunauer, A., idr. (2016). Formativno spremljanje v podporo učenju: priročnik za učitelje in strokovne delavce. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Honzak, M., idr. (2016): Skrivno življenje besed: berilo 9 za deveti razred osnovne šole. Ljubljana: MK.

Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina [elektronski vir], 2011. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf (10. 12. 2018).

Iz digitalne bralnice ZRSS

www.zrss.si/strokovne-resitve/digitalna-bralnica

V digitalni bralnici lahko prelistate najrazličnejše strokovne publikacije: monografije in priročnike, ter druge publikacije, ki so izšle na Zavodu RS za šolstvo in so vam BREZPLAČNO dosegljive tudi v PDF obliki.

Priprava na šolsko nalogo – razlagalni spis

Napiši poustvarjalno besedilo (svoje razmišljanje) z naslovom *Ljubezen, ta me gnala je iskati*. V njem komentiraj spodaj zapisani odlomek (predvsem povej, kaj lahko iz njega sklepaš o Romeu) in ga umesti v besedilo (glede na prozno obliko C. in M. Lamb).

ROMEO: Primem te za besedo:

reci mi »ljubi!« in prekrščen bom;
poslej več nočem biti Romeo.

JULIJA: Kedo si, ki, zagrnjen v noč, tako
si vrnil v mojo se skrivnost?

ROMEO: Ne vem,
kako z imenom naj izdam, kdo sem:
svoje ime, svetnica, sam mrzim,
ker je sovražnik tvoj. Da ga imam
napisanega, pa bi ga raztrgal.

JULIJA: Uho mi ni užilo sto besed
iz teh še ust, vendar poznam ta glas.
Kaj nisi Romeo in Montegov?

ROMEO: Ni to, ni ono, če ni tebi všeč.

V nalogi posebej izpostavi tudi Romeov značaj, njegova ravnanja in njegova silna čustva, zaradi katerih se je pogosto naglo in nepremišljeno odločal (vsaj tri). Svoje utemeljitve poveži z naslovom naloge.

Napiši svoje mnenje o Romeovem ravnanju (bi ti ravnal/-a enako, lahko razumeš njegove odločitve).

Zgodbo tudi aktualiziraj – zapiši svoje razmišljanje o tem, kakšni so sodobni Romei.

Na kratko predstavi še življenje in delo Williama Shakespeara (vsaj tri podatke).

Svoje besedilo členi na odstavke in pazi na jezikovno pravilnost.

Načrt za pisanje

Da bom pri pisanju uspešen/-a, moram ...

VSEBINA
- odlomek umestiti v besedilo;
OBLIKA
SLOG
JEZIK

Vrstniška povratna informacija pri pripravi na šolsko nalogo – razlagalni spis

Datum: _____

Tvoje ime: _____

Naslov naloge: *Ljubezen, ta me gnala je iskati*

Ime sošolca/sošolke, ki je nalogo vrednotil/-a: _____

Kriterij uspešnosti	Kako je bil kriterij dosežen?		
			
VSEBINA			
Odlomek je umeščen v besedilo.			
Odlomek je ustrezno komentiran.			
Predstavitev Romeovega značaja (vsaj tri ravnanja/odločitve).			
Povezava z naslovom.			
Mnenje o Romeovem ravnanju/značaju.			
Aktualizacija – kakšni so sodobni Romei?			
Podatki o avtorju.			
OBLIKA			
Besedilo je členjeno na uvod, jedro in zaključek.			
Misli si sledijo v smiselnem zaporedju.			
SLOG			
Stavki so ustrezni in različni, uporabljena so različna sredstva besednega sloga.			
JEZIK			
Naloga je jezikovno brezhibna.			

Izboljšal/-a bi lahko ...

Pri tem bi ti lahko bilo v pomoč ...

Učiteljica svetuje še ...

Ovrednoti še svoje učenje in napredek.

Učil/-a sem se tako, da ...

Pri tem sem se počutil/-a ...

V svoji drugi nalogi sem izboljšal/-a ...

S končno nalogo sem zadovoljen/-a:

Da bom kar najbolje pripravljen/-a na šolsko nalogo, bom naredil/-a še ...

Bojana Modrijančič Reščič | Šolski center Nova Gorica,
Elektrotehniška in računalniška šola

Je knjiga še vedno naša prijateljica?

Izvleček

Veliko mladih na srednjih strokovnih šolah misli, da je knjiga njihova sovražnica. Ko učitelj napove literarno delo, ki ga je treba prebrati za domače branje, verjamejo, da tega ne bodo naredili. Učitelj je tisti, ki jih mora spodbuditi, da bodo vsaj nekoliko vzljubili branje in si tako dokazali, da zmorejo s svojim razmišljanjem nadgraditi svoje šolsko delo. S pomočjo Projekta *Rastem s knjigo*, ki je odlično izhodišče za branje v osnovnih in srednjih šolah, bo to tudi dosegel.

Abstract

Many students at secondary technical schools believe that books are their enemies. When a teacher announces that they will have to read a literary work as part of their required reading, they are sure they will not read it. The teacher is the one who has to encourage them to grow at least a little fonder of reading, thus proving to themselves that their thinking skills can take their school work to a higher level. With the help of the *Rastem s knjigo/Growing Up with a Book* project, which is an excellent starting point for reading in primary and secondary schools, the students will be able to achieve just that.

Ključne besede:

projekt, knjiga, branje,
srednješolci, razmišljanje

Keywords:

*Rastem s knjigo/Growing Up
with a Book* project, book,
reading, secondary school
students, thinking skills

roman
glagol
beseda
zaimsek
vrste besedil
poved
intonacija
vejica
oklepaj
157

Uvod

V prispevku sem pisala o letošnjem projektu *Rastem s knjigo*, ki ga je Ministrstvo za kulturo začelo izvajati v šolskem letu 2006/2007, Javna agencija za knjigo Republike Slovenije pa ga je začela voditi ob ustanovitvi leta 2009 z namenom, da bi spodbudila bralno motivacijo šolarjev, saj bi tako tudi obiskali domačo in splošne knjižnice. Letošnja tema branja avtorice Suzane Tratnik je s kratkimi zgodbami spodbudila dijake 3-letnega programa SPI Šolskega centra Nova Gorica, smer Računalnikar, da so zgodbe ne le prebrali, pač pa so se vključevali v pogovor, razširjali svoje vedenje s poizvedovanjem v domačem krogu in svoja dognanja tudi zapisali. Povod za branje, pogovor in pisanje je bilo dejstvo, da so nekateri mladostniki ob obisku domače knjižnice knjigo zavrgli.

Knjiga nekoč

Vzeti knjigo v roke je bilo nekoč za nas, bodoče učitelje slovenščine, samoumevno. Učili so nas, da je knjiga naša prijateljica, v knjižnicah so v notranjost le-teh pritiskali žig Lepo ravnaj s knjigo. Če je po nesreči padla na tla, nas je zbolelo srce, saj so nas tudi starši opozarjali. V moderni digitalni dobi pa se je vse spremenilo. Prepričati srednješolce, ki slovenščine ne ljubijo, da vzamejo knjigo v roke, otipajo njene platnice in jo prelistajo, je pravo sizifovo delo. Zakaj bi hodili v knjižnico, pravijo, ker je vse na netu.

Suzana Tratnik, Noben glas

Novogoriškim osnovnošolcem in srednješolcem skuša knjigo približati tudi Goriška knjižnica Franceta Bevka s pomočjo projekta *Rastem s knjigo*. Tako mladi 1. letnika programov SSI ter SPI spoznajo lokalno knjižnico, ob tem razširijo svojo bralno kulturo, saj jim knjigo podarijo. A tu se spet zatakne. Mladi negodujejo, češ kaj je tega treba in če imajo takrat na urniku praktični pouk, ga res ne bodo zamujali. V letošnjem šolskem letu 2018/19 sem kot slavistka postala pozorna na neljubi dogodek, ko je knjiga Suzane Tratnik *Noben glas* končala na nepravem mestu. Je bil povod za to objestnost, izzivanje ali pa nezainteresiranost za vse, kar nas obdaja? Sklenila sem, da bom šolsko uro namenila pogovoru z dijaki o tem, zakaj knjigo sploh imeti v moderni dobi, zakaj je vredna branja in poizvedeti, kaj nje-

na vsebina sporoča. Z dijaki 1. letnika programa SPI, smer Računalnikar, smo se dogovorili, da bodo kratke zgodbe, ki zbirko sestavljajo, prebrali doma, vsak teden eno, nato se bomo v šoli o vsem pogovorili. Povedala sem jim, da od njih pričakujem, da bodo pri svojih interpretacijah samostojni, da bodo uporabljali zborni jezik in da bodo svoje razmišljanje o vsebini nadgradili s konkretnimi primeri. Nemogoče je bilo pričakovati, da bodo prebrali in razumeli vsi, a presenečena sem bila, saj so bili mnogi pripravljene sodelovati. Ob tem sem slišala njihove odgovore: »Saj ni tako slabo tudi brati, zgodbe so kratke, marsikaj povedo, dogajajo se v preteklosti, ko so bili drugi časi.« Dva izmed dijakov 1. letnika programa SPI, smer Računalnikar, sta morala iz kratkih zgodb zbirke *Noben glas*, in sicer *Pred izdihom*, *Marija, pomagaj*, *Noben glas*, *Mrtve stvari*, *Smrt nima ženina*, *Idina kocka*, *Veliko breme izpeljati rdečo nit*, ki povezuje dogajanje. Povedala sta, da zgodbe pripovedujejo o osnovnošolki, ki sicer živi v družini, a je oče velikokrat odsoten, tudi nasilen, mama pa se občasno počuti nelagodno. Zato deklico odnese domišljija. Z njimi živi nona, ki je sicer preprosta, a uporablja tudi »take« izraze, kot sta dijaka poudarila, skupaj z mladostniki pa smo pri šolski uri slovenščine ponovili, da so to nižje pogovorni izrazi. Dijaka smeri Računalnikar pa sta dodala, da so njene besede velikokrat življenjske resnice kot npr. v zgodbi *Marija, pomagaj*, ko svoji vnukinji pove, kaj jo čaka v življenju oz. da¹ »me v življenju čaka še cela vrsta norcev, ki me bodo jemali na piko«.

Marija, pomagaj

Kratka zgodba *Marija, pomagaj* je pri pogovoru in razmišljanju o njej imela posebno mesto pri šolski uri. Imenovali smo jo kar šolski tekst, kmalu pa spoznali, da je vse prej kot lahka za branje in razumevanje. V njej so dijaki že na začetku opazili, da je junakinja živela v napol komunistični hiši. Tako sem spregovorila o njim skoraj neznanem družbenem sistemu, v katerem sem nekoč živela. Nekateri izmed mladostnikov so bili z njim seznanjeni, drugi so poslušali in si skušali vsaj nekaj zapomniti. Omenili so Tita, »švercanje« čez mejo v Italijo, drugačen pouk je bil obarvan tudi s slavospevi takratnega sistema, a vedeli so, da so bili učitelji tovariši in da so bili strožji, učenci pa spoštljivejši. »Danes smo drugačni, saj nas šola le malo zanima. Spali bi, se ne učili, poprimemo le takrat, ko je že skoraj prepozno. Tudi fizično delati se marsikomu ne da, mnoge mame pa se danes kar naprej pritožujejo,« so bili iskreni pri razmišljanju ob tekstu. V njem je avtorica Tratnik poleg pripovedovalke izpostavila kmečko deklico Terezko, ki je bila

1 Tratnik, Suzana, 2018: *Noben glas*. Ljubljana: Beletrina, str. 29.

sicer priljubljena med sošolci, a je nova razredničarka ni marala, saj jo je² »pogosto mahnila«. To je rada ponavljala pri zemljepisu, saj dekle snovi ni znalo. Pripovedovalka je sklenila, da se bosta učili skupaj, saj sta bili s Terezko prijateljici, pa tudi sama ni bila izpostavljena težki roki učiteljice. Le-ta je slednjič popustila, ko ji je kmečka mama prinesla nekaj domače svinjine ter celo gotovine. Ženski sta sklenili, da bo Terezka vprašana naenkrat samo po štiri strani iz knjige. Kot piše Tratnikova, ta družina ni bila s socialnega dna, hodili so v kino, igrali tombolo:³ »in vedno so šli v svet kot družina z zlatimi križci na prsih, skritimi pod srjancami in bluzami.« Dekleti nista bili le prijateljici, bili sta tudi mladostno navihani, kar ju je kmalu drago stalo, a se je situacija srečno razpletla. Iz hudih šolskih ur sta se skušali zabavati, saj sta se igrali učiteljico in Terezko, mahali s šibo, a tudi njune risbe niso bile za vsake oči. In nekoč je nesreča stegnila svoje prste, saj je eno teh risb zaplenila učiteljica, pripovedovalka pa je izdala sošolko. Ker se je približeval grozeč roditeljski sestanek, je izdajalka lahko le še molila in upala na najboljše. Terezka je vedela, da se spleča moliti k Mariji, saj vedno pomaga, grešniki pa se ji smilijo. Pripovedovalka ne ve, kako bo, ko se bo iz šole vrnila mama, ki je sovražila roditeljske sestanke. Tam pa so se stvari zasukale drugače. Ko je razredničarka iskala sporno risbo obeh deklet in jo hotela pokazati staršem, ji je iz beležke padla podoba Matere božje s svetniškim sijem in žarečim rdečim srcem. Učiteljica je bila zmedena, saj je podobo pobral oče dečka, ki je bil politični sekretar. A je kmalu našla narisan podobo sebe s krampom v glavi, goli Terezki, ki je krvava med nogami, pa je modra rutica zakrivala oči. Učiteljica je s palico mahala po goli zadnjici učenke, ki je stala pred zemljevidom. Vsi starši sporne risbe niso videli, učiteljico pa je kmalu zamenjal mlad učitelj iz glavnega mesta. Zanj so imeli vsi otroci enake možnosti in dolžnosti, tudi naloge. Terezka pa se tako ne bo mogla več učiti »na obroke«...

Dijaki smeri Računalnikar so v pogovoru najprej postali pozorni na dejstvo, da je bila učiteljica v razredu nasilna: »Pa saj si je Terezka pod mizo popravila le dokolenke, a jih je dobila.« Pripomnili so, da nekateri tudi danes rišejo in pišejo marsikaj, izzivajo učitelje, se ne učijo, še posebej ne berejo, tudi slabe ocene marsikoga ne prizadenejo. Tudi danes, pravijo, so nekateri dijaki bolj priljubljeni, drugi manj. V cerkev mnogi hodijo le do zakramenta birme, »da ne bo mama težila«. Tudi danes so še vedno none tiste, ki imajo čas za žegnanje velikonočnih dobrot kot v tekstu Marija, pomagaj in še vedno obstajajo roditeljski sestanki. »Tudi v času mobijev, interneta, facebooka ... pa še vedno velja, da se

za vsako rit najde šiba, kot je to zapisala pisateljica v zgodbi,« so zaključili dijaki.

Odzivi dijakov

Kot profesorica sem postala pozorna, ko je nekaj dijakov spregovorilo o dogajanju v šoli in v mladosti svoje mame, stare mame, tete, očeta ... Predlagala sem jim, naj za domačo nalogo napišejo o tem, svoje zapise pa preberejo in komentirajo pri pouku. Enega izmed njih sem tudi določila, naj vse zapise s pomočjo računalnika zbere in jih uredi. Nastala so zanimiva pričevanja Slovencev in Neslovencev, domačinov ter tistih, ki so se v Slovenijo priselili iz bivših jugoslovanskih republik ter tujih držav.

Potomec Neapeljčana ugotavlja, da šolanje naših babic ali dedkov ni bilo obvezno, so pa učenci zelo spoštovali učitelje: »Moj nono, ki je bil rojen leta 1937, prihaja iz Italije oziroma iz Neaplja, kjer je šolo obiskoval štiri leta. Povedal mi je, da so bile že naloge dežurnega učenca težje, kot so zdaj. Danes mora dežurni učenec v razredu povedati, kdo je odsoten ter vsake toliko pobrisati tablo ali celo malo pospraviti razred. Ko pa je šolo obiskoval moj nono, je reditelj natančno popisoval, kdo je v šolo vstopil ali izstopil. Reditelj pa je bilo več, saj so iz bližnjih kmetij prinašali mleko, kruh ter ostalo hrano, ki so jo potrebovali za malico. Reditelj je bil na šoli, dokler ni iz stavbe odšla zadnja učiteljica ali učitelj. Kot sem omenil, je nono obiskoval šolo le štiri leta, saj je potem prišlo do velike revščine, zato je moral gnati živino na pašnik ter doma izdelovati zobotrebce. V šolskih letih je bil najbolj ponosen nase, ko je s kamnom ter motiko ubil kačo, ki je napadla kokoš.«

Tudi njegov sošolec je pisal o dedku Juriju, rojenem leta 1943: »Živel je na Mostu na Soči. Imel je stroge učitelje, ki so kaznovali učence za vsako napako. Ponavadi so bili tepeni s palico po prstih ali poslani v kot klečat na koruzo, včasih pa so jim le navili ušesa. Pisali so z nalivko in svinčniki. En zvezek so uporabljali za vse predmete. Najbolj všeč mu je bilo pisanje prostih spisov pri slovenščini in tehnični pouk. S prijatelji so počeli veliko stvari. V spominu mu je ostalo, kako so duhovniku kradli vino in vosek. Vosek so polili po grmu in ga nato zažgali. Spomni se tudi, ko so kljuko policijske postaje namazali s človeškim blatom. S prijatelji so streljali z lokom. Tekmovali so, kdo je naredil močnejšega. Lok so testirali tako, da so streljali čez zvonik cerkve. Gostilna Šterk je tedaj imela majhno ribogojnico za sveže ribe.

² Tratnik, Suzana, 2018: Noben glas. Ljubljana: Beletrina, str. 26.

³ Tratnik, Suzana, 2018: Noben glas. Ljubljana: Beletrina, str. 30.

Mami je vzel nit in iglo, da jih je lahko lovil. Iglo je zvil v obliko trnka. Cvirn je privezal na iglo in z mosta je lovil ribe. Ko je nekoč ulovil 20 rib, je tekel domov in se spotaknil pred policistom, ki ga je le grdo pogledal. Poleti, ko so se kopali v reki, so odkrili podvodno jamo z zračnim žrelom, kjer so se potapljali. Ko so kmetje pokosili travo in jo posušili, so jo spravili v velike kope. Ponoči je s prijatelji zakuril kup sena. Ko je naredil kaj slabega, se je skrivil pod streho cerkvenega zvonika, do tja pa je splezal po tramovih.«

Njun sošolec pa je o babici Anici, rojeni leta 1946, posvetil kar celo življenjsko pot: »Rodila se je v rudarski družini v Idriji. Imela je srečno otroštvo, v družini sta vladala ljubezen in razumevanje. Mama je bila gospodinja, a izredno razgledana, navduševala se je nad klasično glasbo. Anica je obiskovala tudi glasbeno šolo, starši so ji kupili celo klavir. Po končani osnovni šoli se je vpisala v gimnazijo v Idrijo, po maturi pa na Višjo šolo za zdravstvene delavce – oddelek za medicinske sestre. Med študijem se je zaljubila v fanta Stojana, mojega nonota, ki je imel v Vitovljah veliko kmetijo, potrebovala je le mlado gospodinjjo. Po diplomi se je zaposlila v Stari gori, kjer je delala z otroki s cerebralno paralizo. Babica je kot mestno dekle v Ljubljani ploskala v Operi in se navduševala nad znamenitimi arijami, a odločila se je za ljubezen s Stojanom, ki je že pokojen. Ko je bil majhen, so imeli doma veliko kmetijo s premalo oskrbniki, zato je moral trdo delati. V osnovni šoli pa je klečal tudi na koruzi in jih dobil po prstih, saj je bil zelo igriv fant. V prostem času se je rad družil s prijatelji in počel neumnosti. Poročila sta se in pričela z obnavljanjem Stojanove kmetije. Moj dedek Stojan je dosegel vse cilje, ki si jih je zadal. Rodili sta se jima dve dekletki. A ko se je nekoč Anica z avtom peljala v službo, se je vanjo zaletel tovornjak. Čeprav je bila diagnoza zelo slaba, saj je imela poškodovano hrbtenico, je ponovno shodila. To je bila zmaga. Njen klavir v dnevni sobi je postal igrača za hčerki. Sama se je ponovno zaposlila na istem delovnem mestu le za štiri ure dnevno in ponovno postala voznica avtomobila s prilagojenim upravljanjem. Leta 1983 je rodila tretjo hčer, čeprav je bil zdravnik zelo skeptičen, kako bo to zmogla s tako poškodovano hrbtenico. Leta 2009 jo je zlomila smrt moža Stojana, a življenje je teklo dalje. Hčerke so postale mame in dobre podjetnice. Babica je sedaj v penziji, ima 8 vnukov, ki jo pogosto razveselimo, včasih pa ji povzročamo tudi skrbi.«

Še en dijak je predstavil svojo nono Mileno, rojeno leta 1952 v veliki družini osmih otrok, ter o njenem šolskem življenju zapisal: »Osnovno šolo je obiskovala na Colu. Ker je živela v vasi Sanabor, je morala do stavbe vsako jutro in popoldne hoditi približno eno uro. V šolo je morala v vsakem vremenu. Ponavadi je pouk trajal pet šolskih ur. Najbolj všeč ji je bila športna vzgoja. Sama se ne spomni, da bi bila kdaj v šoli tepena. A spomni se dne, ko je bila njena sošolka vprašana

in ker ni znala, jo je učiteljica prijela za lase in jo z glavo butala ob tablo ter jo zmerjala s tepko. Fizične kazni so bile odvisne od šol ter učiteljev. Pravi, da so bili takrat učitelji zelo spoštovani. Starši se niso nikoli pritoževali nad njihovimi dejanji. V šoli so imeli tudi malico, ki ni bila brezplačna in ker je moja nona prihajala iz kmečke družine osmih otrok, niso imeli dovolj denarja, da bi si jo lahko privoščili. Mama je zjutraj svojim otrokom v pest položila le kos črne kruha.«

Njegov sošolec je o šolskih dneh povprašal babico in očeta. »Moj oče je bil rojen leta 1969, v šolo v Podnanos je začel hoditi leta 1976. Ko je učitelj prišel v razred, je moral dežurni učenec pod Titovo sliko reči: 'Za domovino.' Ostali učenci pa so rekli: 'S Titom naprej.' Od doma so prinesli prtiček, da so lahko pojedli malico. V šoli so jedli kruh z marmelado. Če si naredil kaj narobe, si dobil slabo oceno, če si prekršil pravila, si bil zaprt po pouku. To so starši dobro vedeli, ker so takrat vsi učenci šli takoj domov. Če si bil v t. i. priporu, so te starši kaznovali še doma. Moja stara mama, rojena leta 1933, je s šolanjem začela leta 1940. Takrat so morali šolarji nositi italijansko uniformo. Doma ji je oče to prepovedal in če bi jo videl v italijanski uniformi, bi jo pretepel. Zato jo je skrivala v grmu, da se je lahko preoblekla, ko je šla v šolo in je kasneje končala s poukom.«

Fant, ki sicer živi v Sloveniji, a je Neslovenec, je dejstva najprej povedal, nato pa še zapisal, da ko »danes mladi pomislimo na šolo, nam najprej na pamet padejo dolge učne ure, brezkončne naloge in misel na konec pouka. Moja mama je bila rojena 1982 v majhnem mestu v Srbiji. Pravi, da je bilo šolanje nekoč težje. Od hiše do šole je imela pet kilometrov in na dan sta peljala samo dva avtobusa. Prvi je bil ob šesti uri zjutraj, dve uri pred začetkom pouka. Vsako jutro so otroci čakali na klopi pred šolo. Takrat so morali v prvi razred osnovne šole s sedmimi leti. Mamin letnik je bil zadnji letnik Titovih pionirjev. V prvem razredu so se učili branja in pisanja. V Srbiji se vzporedno učita cirilica in latinica. Že v tretjem razredu osnovne šole so se začeli udeleževati različnih tekmovanj. Takrat so bili učitelji strožji, učence so tudi fizično kaznovali. Najbolj jo je bilo strah, ko je pisala sprejemni izpit za srednjo šolo, saj je bil enako pomemben kot ocene v celem osnovnošolskem šolanju. Ker je bila odlična učenka, se je brez težav vpisala v srednjo gostinsko šolo. Enkrat na teden so imeli prakso v različnih restavracijah. Na šolanje ima zelo lepe spomine. Ko vidim svojo mamo, kako uživa v svoji službi, se zavedam, da mora vsak izbrati tako življenjsko pot, ki ga najbolj veseli.«

Dijaki so dodali, da so njihovi predniki radi brali, če so le imeli kaj. Doma je vladala revščina, a so jim starši dopovedali, da jih bo le znanje peljalo na boljšo pot. Zavedajo se, da se jim danes ne da učiti, brati, še v šolo ne bi hodili, ker

je obvezna. In ko jih vprašam, kaj bi sicer počeli, se znajdejo pred zagato. Vedo, da odgovor nič v življenje ne prinaša ničesar dobrega.

Je knjiga danes res sovražnica?

Kako torej današnjim mladostnikom dopovedati, da knjiga ni njihova sovražnica, da bo ob njih le, če ji bodo to pustili? Učitelji slovenščine imamo zelo težko nalogo, saj danes šteje le denar in samo z njim se nekam pride, kot zatrjujejo mladi. A šolski pogovor učitelja in dijakov kmalu krene »po šolsko«. Mladina ugotovi, da ko nekaj prebereš, ni tako hudo. Si celo pohvaljen in dobiš dobro

oceno. Govoriš, pravijo, spoznavajo pa, da se znajo znebiti tudi treme in poskusijo nenarečno oblikovati besede. Celo domača naloga je napisana in sploh ni bila težka. In knjigo prinesejo s seboj, da še v šoli preberemo določene odstavke, ki podkrepijo njihovo razmišljanje. Učitelj pa je seveda tisti, ki na njihov zakaj doda zato.

Viri in literatura

Katalog znanja, 2007: Slovenščina, Srednje strokovno izobraževanje.

Tratnik, Suzana, 2018: Noben glas. Ljubljana: Beletrina.

IZ ZALOŽBE ZAVODA RS ZA ŠOLSTVO

Formativno spremljanje v podporo učenju

Priročnik za učitelje in druge strokovne sodelavce

Priročnik obsega 7 zvezkov, zbranih v mapi, cena 12,40 €

- Zakaj formativno spremljati
- Nameni učenja in kriteriji uspešnosti
- Dokazi
- Povratna informacija
- Vprašanja v podporo učenju
- Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje
- Formativno spremljanje v vrtcu

Razstava Pater Stanislav Škrabec tako in drugače

Uvod

Članek opisuje razstavo *Pater Stanislav Škrabec tako in drugače*, ki je bila pripravljena leta 2018, ko je v Novi Gorici potekalo Škrabčevo leto. Razstava predstavlja p. Stanislava Škrabca kot duhovnika, učitelja, vrtnarja in najpomembnejšega slovenskega jezikoslovca 19. stoletja in začetnika preučevanja slovenskega glasoslovja. Razstava je v letih 2018–2019 obiskala več slovenskih krajev oz. ustanov v Sloveniji in zamejstvu.

Življenje p. Stanislava Škrabca

P. Stanislav Škrabec se je rodil leta 1844 na Dolenjskem, v Hrovači pri Ribnici. Kot šestletni fantič je začel v domačem kraju obiskovati ljudsko šolo, kjer je bil kar trikrat zapisan v Zlato knjigo odličnjakov. Šolanje je nadaljeval na gimnaziji v Ljubljani. Po maturi je vstopil k frančiškankam in prvo leto v samostanu, t. i. noviciat, je preživel na Trsatu pri Reki. Nato je študiral teologijo na Kostanjevici pri Novi Gorici in v Ljubljani. V duhovnika je bil posvečen leta 1867. Svojo prvo službo je dobil kot učitelj jezikov na frančiškanski gimnaziji v Novem mestu. Od tam je odšel v Gradec študirati klasično in slovansko jezikoslovje. Študij je uspešno zaključil. Na Kostanjevici pri Gorici je bil postavljen za učitelja na interni frančiškanski gimnaziji in tam ostal kar 42 let. Po svetu ni veliko hodil, lahko bi rekli, da je svet prišel k njemu. Obiskovali so ga pomembni jezikoslovci, duhovniki, profesorji, z njimi si je dopisoval, si izmenjeval knjige in mnenja ... Poleg jezikoslovja se je ukvarjal tudi s cvetjem, posebej so mu bile všeč gladiole in dalije. Prav on je zaslužen, da so se razširile po naših krajih. Ko se je začela soška fronta, je p. Stanislav Škrabec moral zapustiti sončno Goriško in bežati v Ljubljano. Zapustil je knjige, cvetlični vrt in samostansko celico. Ta ločitev je bila zelo težka. V Ljubljani je živel še tri leta, a je vidno pešal in nato tik pred koncem 1. svetovne vojne umrl.

Delo p. Stanislava Škrabca

Že kot pripravnik na novomeški gimnaziji je gimnazijskem izvestju objavil razpravo *O glasu in naglasu našega knjižnega jezika v izreki in pisavi*. Razprava pomeni temelj slovenskega glasoslovja, zato lahko p. Škrabca imenujemo tudi oče slovenske fonetike. V svojih razpravah je zagovarjal enotno izreko, kar pomeni, da govorna slovenščina upošteva dolensko in gorenjsko narečje (Trubar, Prešeren); časovno pa je ta jezik omejen na 16. stoletje s protestantskim knjižnim jezikom. Ob tem pa je treba upoštevati tudi sodobne govorne navede v osrednji Sloveniji. V svojem času je bil eden redkih jezikoslovcev, ki je deloval na slovenskem jezikovnem ozemlju, kar je bilo za preučevanje slovenskega glasoslovja gotovo prednost, saj je imel stik z govornim jezikom. Drugi jezikoslovci so delovali na Dunaju (Miklošič, Nah-tigal), v Gradcu (Murko, Oblak) in v Zagrebu.

Kot jezikoslovec je p. Škrabec obravnaval vsa področja jezikoslovja: skladnjo, oblikoslovje, pravopis, pravorečje, lotil se je tudi umetnih jezikov.

Škrabčevo leto 2018

P. Stanislav Škrabec je bil po 2. svetovni vojni pozabljen predvsem zaradi svojega duhovniškega stanu. Pravo mesto je v jezikoslovni stroki dobil šele v 90. letih 20. stoletja, ko so na pobudo Frančiškanskega samostana Kostanjevica in v uredništvu prof. dr. Jožeta Toporišiča izšla Škrabčeva zbrana dela z obsežnim kazalom (Jezikoslovna dela I-IV). V tistem času so bili v Novi Gorici organizirani tudi jezikoslovni simpoziji, na katerih so strokovnjaki obravnavali Škrabčevo delo z različnih jezikoslovnih in nejezikoslovnih vidikov. Po vsakem simpoziju je izšel tudi zbornik (Škrabčeva misel I-VI). Škrabčevo jezikoslovno delo je strokovno obdelano in zaključeno, neraziskani pa ostajajo še njegovi nejezikoslovni zapisi.

Leta 2018 je minilo 100 let od smrti p. Stanislava Škrabca. Na Kostanjevici se je rodila zamisel, da bi to obletnico primerno obeležili in predvsem popularizirali njegovo ime. Organizacijski odbor je k sodelovanju privabil veliko ustanov in posameznikov iz lokalnega in širšega okolja. Skozi leto se je zvrstilo veliko dogodkov: glasbene prireditve, koncerti, okrogle mize, literarni natečaj, razstave, v katerih so sodelovali vrtci, šole, različne pevske zasedbe, društva in posamezniki.

Nastajanje razstave *Pater Stanislav Škrabec tako in drugače*

Kot članica organizacijskega odbora Škrabčevega leta sem dobila nalogo, da pripravim razstavo o p. Stanislavu Škrabcu. Razstava naj bi bila poljudnega značaja, zlasti pa naj bi nagovarjala mladino in naj bi bila tako urejena, da bi lahko obiskala čim več šol in ustanov.

Ko sem začela pripravljati razstavo, sem razmišljala, kako naj p. Stanislava Škrabca približam današnji mladini. To ni bilo ravno lahko zaradi treh dejstev. Prvo dejstvo:

p. Stanislav Škrabec je živel pred 100 in več leti, torej v času, ki je bil tako drugačen od današnjega, čas brez elektrike, avtomobilov, mobilov, čas Avstro-Ogrske, ko so bile meje evropskih držav precej drugačne od današnjih. Drugo dejstvo: p. Stanislav Škrabec je bil duhovnik, torej je opravljal poklic, ki danes ni ravno cenjen. Tretje dejstvo: p. Stanislav Škrabec je bil jezikoslovec, ukvarjal se je predvsem z glasoslovjem; med učenci in dijaki pa slovnična analiza in postavljanje naglasnih znamenj nista ravno priljubljena šolska snov.

Pri pripravi razstave sem morala upoštevati dejstvo, da bo razstava lahko obsegala le osem razstavnih panojev (t. i. roll-up stojala z merami 80 × 200 cm). Spraševala sem se, kaj naj izpostavim in kaj zanima današnje mlade. Ob prebiranju literature sem p. Stanislava Škrabca prepoznala v štirih vlogah: bil je duhovnik in redovnik, učitelj, jezikoslovec in vrtnar. Te štiri vloge so postale glavna vsebina razstave. V besedilu sem uporabila tudi manj znane izraze (npr. habit, sanskrt ...), ki jih je bilo treba razložiti. Razlage teh izrazov so vrinjene med besedilo. Ko sem zaključila pripravo besedila, sem izbrala slikovno gradivo. Vse skupaj sem posredovala oblikovalkama (to sta bili Elza Pavšič, u. d. i. a. in prof. Cirila Gajšek),

Slika 1: Razstava v Goriški knjižnici Franceta Bevka v Novi Gorici

Slika 2: Avtorica razstave ob naslovnem plakatu

Slika 3: Svečano odprtje razstave je potekalo pred Goriško knjižnico Franceta Bevka v Novi Gorici

ki sta razstavo lično grafično oblikovali. Tisk in izdelavo razstavnih panojev je financirala Mestna občina Nova Gorica.

Zgradba razstave

Razstava obsega osem panojev. Prvi pano je naslovni, na naslednjem je predstavljeno življenje p. Stanislava Škrabca, potem sledijo štiri osrednji, na koncu pa še dva panoja o jezikoslovju in slovenskih jezikoslovcih.

Slika 4: Množica obiskovalcev razstave v Goriški knjižnici Franceta Bevka

Prvi – naslovni razstavni pano prikazuje spomenik p. Stanislava Škrabca. Mogočen bronasti spomenik stoji v Novi Gorici ob cesti, ki vodi na Kostanjevico, kjer je p. Stanislav Škrabec živel več kot 42 let. Ob sliki spomenika je na panoju natisnjeno razmišljanje novogoriške dijakinje o slovenskem jeziku in svojem odnosu do njega.

Na naslednjem panoju v besedi in sliki prikazano življenje p. Stanislava Škrabca. Na zemljevidu so označeni kraji, kjer je pater živel in delal.

Nato sledijo štiri panoji, ki prikazujejo p. Škrabca v štirih življenjskih vlogah. Škrabec je bil najprej redovnik oz. duhovnik. V svojem stanu je živel zelo predano in upoštevajoč pravila frančiškanskega reda (uboštvo, pokorščina in čistost). V pismih ali razpravah se je skromno podpisoval le kot mašnik reda sv. Frančiška.

Škrabčevo poslanstvo je bilo tudi poučevanje jezikov na gimnaziji. Bil je strog in dosleden učitelj, vendar vedno najprej do sebe in nato tudi do učencev. Na vsako učencevo vprašanje se je potrudil poiskati odgovor in na vsako učno uro se je skrbno pripravljajal.

P. Stanislav Škrabec se je ukvarjal tudi s cvetjem. Po dolgih urah v samostanski celici, v učilnici ali spovednici se je razvedril na samostanskem vrtu. Na gredicah in v rastlinjaku je gojil različne rože. Posebej so ga navduševale

Slika 5: Razstava v OŠ France Prešeren v Ribnici

gladiole in dalije in kot kaže, je predvsem gladiole prav on razširil na Slovensko.

P. Stanislav Škrabec pa je najbolj poznan kot jezikoslovec. Svoje razprave je večinoma objavil na platnicah verskega časopisa *Cvetje z vertov sv. Frančiška*. O jeziku je nekoč zapisal: »Naš slovenski jezik je zares zaklad, ki nam ga je Bog dal kot narodu, kot Slovencem in zato je gotovo božja volja, da ga ljubimo.«

Zadnja dva razstavna panoja predstavljata jezikoslovje in pomembnejše slovenske jezikoslovce. Preučevanje jezika

izgleda na prvi pogled zelo abstraktno in neoprijemljivo, hkrati pa tako blizu, saj jezik uporabljamo vsak dan, ga govorimo, v njem mislimo, pojemo, izražamo čustva ... Vsi govorniki nekega jezika, v našem primeru slovenskega, smo soodgovorni zanj in ker ga uporabljamo, ga tudi sooblikujemo.

Razstava o p. Stanislavu Škrabcu potuje

Razstava je v letih 2018–19 obiskala več krajev oz. ustanov. V vsaki ustanovi sem na odprtju razstave spregovorila o pomenu p. Stanislava Škrabca.

V septembru 2018 je bila razstava *Pater Stanislav Škrabec tako in drugače* na ogled v Goriški knjižnici Franceta Bevka. Nato je bila razstava za en dan postavljena na hodniku videmske univerze, kjer je potekal Slaviistični kongres. Razstava je v novembru 2018 gostovala na OŠ Franceta Prešerna v Ribnici, od tam se je selila v ribniško splošno knjižnico, ki domuje v Miklovi hiši. Ob kulturnem prazniku 2019 je bila razstava na ogled na Šolskem centru v Novi Gorici, kjer je ostala še ves februar. V marcu 2019 je razstava krasila samostanski hodnik na Kostanjevici pri Novi Gorici. Maja je razstavo sprejel Licej France Prešeren v Trstu. Čez poletje 2019 je razsta-

Slika 6: Razstava na hodniku samostana Kostanjevica pri Novi Gorici

Slika 7: Razstava na Liceju France Prešeren v Trstu

va gostovala v čitalnici Narodne in študijske knjižnice v Trstu. V okviru Slavističnega kongresa, ki je potekal od 3. do 5. oktobra 2019 v Novem mestu, je bila razstava postavljena v Splošni knjižnici Mirana Jarca. Ob odprtju razstave je potekal pogovor o dolenjskih jezikoslovcih. V

novembru 2019 pa je bila razstava na ogled v knjižnici Univerze v Celovcu.

V prihodnosti bo razstava obiskala še druge kraje in ustanove, saj je zanjo kar veliko zanimanja.

Slika 8: Razstava v čitalnici Narodne in študijske knjižnice v Trstu

Slika 9: Odprtje razstave in pogovor o dolnjaških jezikoslovcih

Sklep

Dogodki Škrabčevega leta in razstava *P. Stanislav Škrabec tako in drugače* so primerno obeležili stoto obletnico smrti tega velikega slovenskega jezikoslovca. Razstava celo nadaljuje svoje poslanstvo, saj obiskuje različne ustanove. Želim pa si, da bi čim več obiskovalcev spoznalo p. Stanislava Škrabca tako in drugače, predvsem pa, da bi se vsak zavedal lepote in dragocenosti slovenskega jezika.

Slika 10: Razstava v knjižnici Univerze v Celovcu

Literatura

Čuk, Silvester, 2018: P. Stanislav Škrabec. *Ognjišče*, 54/10, str. 50–57.

Gržan, Karel, 2006: Sto duhovnikov, redovnic in redovnikov na Slovenskem. Ljubljana, Prešernova družba.

Legan Ravnikar, Andreja: Stanislav Škrabec (1844–1918), 2018. *Koledar Celjske Mohorjeve družbe 2018*, str. 185–188.

P. Stanislav Škrabec, frančiškan, 2001. Ljubljana: Brat Frančišek.

Premrou, Miroslav: Otec Stanislav Škrabec. *Ljubljanski zvon* 14(1894)/1, str. 46–49.

Primorski biografski leksikon, 15. snopič. Gorica: Mohorjeva družba, 1989, str. 553–556.

Škrabčevo leto. Dostopno na: <https://www.samostan-kostanjevica.si/sl/%C5%A1krab%C4%8Devo-leto> (15. 11. 2019).

Tivadar, Hotimir: Oče Stanislav Škrabec – jezikoslovec in oče slovenske fonetike ter pravorečja. *1918 v jeziku, literaturi in kulturi*. Ljubljana, Filozofska fakulteta, str. 29–37.

IZ ZALOŽBE ZAVODA RS ZA ŠOLSTVO

Reci vreča, v njej je sreča je že tretji priročnik Bernardke Lesjak Skrt, izdan pri Založbi Zavoda RS za šolstvo. Vsebuje igre, pesmi in izštevankе, s katerimi krepimo govorni in celostni razvoj otrok skozi igro v predšolskem obdobju in obdobju opismenjevanja v šoli.

Obravnavane teme:

- ozvenjanje glasov v govoru,
- slušno razlikovanje,
- zavedanje občutja glasov,
- celostna zaznava v igri in
- doživljanje prek lastne aktivnosti otrok in njihove ustvarjalnosti.

Vsebina zajema dva sklopa. Prvi sklop – **Čutenje glasov od A do Ž** – je namenjen zavedanju glasov naše abecede, kjer je vsak glas povezan z naravnim gibanjem, ki spremlja te glasove ob upoštevanju fonetičnih načel.

Drugi sklop – **Čutenje glasov in njihovo razlikovanje** – vsebuje dvojice glasov, pri katerih gre za razlikovanje med dvema glasovoma prek čutenja.

Priročnik je namenjen strokovnjakom – specialnim in rehabilitacijskim pedagogom, logopedom, vzgojiteljem v vrtcu in strokovnim delavcem, ki delajo v prvem triletju – pa tudi staršem, ki želijo s pomočjo iger, pesmi in izštevank krepiti otrokov govorni razvoj ter svoj odnos z otrokom.

Gradivo *Reci vreča, v njej je sreča* je sestavljeno iz priročnika in listov zbranih v skupni mapi.

V priročniku so zapisana navodila in pojasnila za izpeljavo iger.

Na posameznem listu je pesem ali izštevanka z ilustracijo, ki je namenjena otroku.

Doslej izšlo:

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo